

Tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Anniina Salomäki

13.3.2024
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Anniina Salomäki

Otsikko: Tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta

Ohjaaja: professori Tero Järvinen

Sivumäärä: 90 sivua

Päivämäärä: 13.3.2024

Tiivistelmä

Maailmanlaajuiset ekologiset ja sosiaaliset kriisit herättävät huolta maapallon ja ihmiskunnan hyvinvoinnista, mikä luo tarvetta toiveikkaiden tulevaisuuksien kuvittelulle ja rakentamiselle. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka ihmisille ja luonnolle kestävämpää tulevaisuutta voitaisiin tavoitella ohjauksen keinoin. Kestävän tulevaisuuden ja siihen ohjaamisen viitekehys rakennettiin kestävä kehityksen näkökulmien, tulevaisuudentutkimuksen ja tulevaisuusohjauksen sekä ohjausalan tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksessa kartoitettiin tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta. Tutkimuksen pääaineisto koostui 10 teemahaastattelusta, jotka toteutettiin syksyllä 2020. Tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelun ja fenomenografian avulla, ja tuloksia peilattiin aiempaan kirjallisuuteen.

Tulevaisuusohjauksen opiskelijat tarkastelivat kestävää tulevaisuutta joko yksittäisten kestävä kehityksen ulottuvuuksien kautta tai kokonaisvaltaisesti monen ulottuvuuden kautta. Vastaukset sisälsivät näkemyksiä sekä kestävästä tulevaisuudesta että toimista, joiden avulla kestävä tulevaisuus voitaisiin saavuttaa. Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen puolestaan nähtiin monissa eri konteksteissa tapahtuvana tavoitteellisena ja haasteellisena toimintana. Erilaisista konteksteista eniten painottui koulutus ja sen sisältämät monet mahdollisuudet ohjata kohti kestävää tulevaisuutta. Toisaalta kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tulisi tapahtua kaikkialla ja koskea kaikkia kohderyhmiä, niin koulutuksessa kuin sen ulkopuolella. Ohjauksella tavoitellaan haastateltavien mukaan esimerkiksi ajattelun monipuolistumista ja tulevaisuuden vaihtoehtojen näkemistä sekä yksilöiden osallisuuden lisäämistä, ja sitä voidaan toteuttaa erilaisin menetelmin. Ohjaamiseen liittyviä haasteita kuvailtiin runsaasti, mikä kuvaa aihepiirin ajankohtaisuutta sekä tarvetta tutkia sitä lisää niin käsitteellisesti kuin toiminnan tasolla. Tämä tutkimus on luonteeltaan kartoittava, eivätkä tulokset ole aineiston pienuuden vuoksi yleistettävissä. Tulokset ovat kuitenkin yhteydessä aiempaan kirjallisuuteen ja voivat tarjota näkökulmia niin ohjaustyötä tekeville kuin sitä kehittäville henkilöille.

Avainsanat: fenomenografia, kestävä kehitys, kestävä tulevaisuus, ohjaus, tulevaisuudentutkimus, tulevaisuusohjaus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Kestävän tulevaisuuden perustana kestävä kehitys	8
2.1	Näkökulmia kestäväen kehityksen määrittelyyn	8
2.2	Kestämätön maailmantilanne	13
3	Katse kohti kestäväää tulevaisuutta	17
3.1	Tulevaisuudentutkimuksen lähtökohdat	17
3.2	Kestävän tulevaisuuden kuvittelu	20
3.3	Tulevaisuusohjaus teoreettisena ja menetelmällisenä viitekehystenä	22
3.4	Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen	26
4	Tutkimuksen toteuttaminen	31
4.1	Tutkimuskysymykset	31
4.2	Kohdejoukkona tulevaisuusohjauksen opiskelijat	31
4.3	Aineiston keruu	33
4.3.1	Kirjoitelma	33
4.3.2	Haastattelu	34
4.4	Fenomenografinen analyysi	37
5	Tutkimustulokset	41
5.1	Haastateltavien taustatiedot	41
5.2	Näkemykset kestävästä tulevaisuudesta	43
5.3	Näkemykset kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta	48
5.3.1	Ohjaamisen kontekstuaalisuus	49
5.3.2	Ohjaamisen tavoitteellisuus	56
5.3.3	Ohjaamisen haasteellisuus	61
6	Yhteenveto ja pohdinta	68
6.1	Näkemykset kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta	68
6.2	Tutkimusprosessin arviointi	71
	Lähteet	75
	Liitteet	85

Liite 1. Kirjoitustehtävän tehtävänanto	85
Liite 2. Haastattelukysymykset	87
Liite 3. Esimerkki kuvauskategoriajärjestelmästä	89

1 Johdanto

“When you wake up and you see that the Earth is not just the environment, the Earth is us, you touch the nature of interbeing.” (Nhat Hanh 2021, 2)

Thich Nhat Hanhin sitaatti muistuttaa, että olemme aina osa luontoa ja luonto on osa meitä. Juuri huoli maapallon nykyisestä ja tulevasta tilasta toi minut graduni tutkimusaiheen äärelle. Huolen vastapainoksi meillä ihmisillä on toisaalta myös luontainen kyky kuvitella ja tavoitella toivottuja tulevaisuuksia (Lombardo 2016, 117). Rohkea tulevaisuusajattelu voisi auttaa meitä saavuttamaan paremman tulevaisuuden niin yksilöille, yhteisöille kuin planeetallamme (Salonen & Joutsenvirta 2018, 90), joista kaikista olemme ihmisinä vastuussa (Salonen 2010, 53). Pysin tässä tutkimuksessa osaltani rakentamaan kestävästä tulevaisuudesta tutkimalla näkemyksiä siitä, minkälainen kestävä tulevaisuus voisi olla ja miten sitä kohti voitaisiin ohjata.

Tutkimusaihe on mitä ajankohtaisin, sillä nykyisessä maailmantilanteessa kestävästä tulevaisuudesta toteutumista uhkaavat useat ekologiset ja sosiaaliset kriisit. Elämälle sopivat olosuhteet ovat ennennäkemättömällä tavalla uhattuina ihmisen toiminnan vuoksi (Folke ym. 2021), ja useita turvallisen ja oikeudenmukaisen elämän mahdollistavia planetaarisia rajoja on jo ylitetty (Rockström ym. 2023). Esimerkiksi ilmaston lämpeneminen on lisännyt ja tulee lisäämään sään ja ilmaston ääri-ilmiöitä aiheuttaen suuria riskejä ihmisille, yhteiskunnille ja luonnolle (IPCC 2023). Tämä kehitys lisää myös inhimillistä huolta. On tutkittu, että lapset ja nuoret ympäri maailman kokevat ahdistusta ilmastonmuutoksesta ja pelkoa tulevaisuudesta (Hickman ym. 2021). Esimerkki ajankohtaisesta, globaalista kriisistä on myös 2020-luvun alussa alkanut koronaviruspandemia, joka on lisännyt esimerkiksi köyhyyteen, nälkään ja terveyteen liittyviä ongelmia merkittävästi (ks. esim. Clemente-Suárez ym. 2022; Rydz-Żbikowska 2022). Tutkimusaihetta valitessani pohdin, kuinka voisin aihevalinnallani osallistua näiden maailmanlaajuisten haasteiden ratkaisemiseen, kestävästä tulevaisuudesta saavuttamiseen ja inhimillisen huolen lieventämiseen.

Yllä kuvatut olosuhteet vaikuttavat myös yksilön elämään ja uravalintoihin ja sitä kautta uraohjaukseen. Ohjauksen määrittely ei ole yksiselitteistä, vaan se voidaan nähdä moniammatillisena lähestymistapana monenlaisissa konteksteissa (Onnismaa 2003, 7). Siksi myös tässä tutkimuksessa ohjausta tarkastellaan kokonaisvaltaisesta näkökulmasta ilman tarkempia ammattialojen tai työtehtävien rajoja. Ohjauksen kentällä kestävä kehitys on

kuitenkin vasta nouseva teema. Opinto-ohjaaja ja väitöskirjatutkija Kalle Vihtarin mukaan tarvetta olisi eri alojen asiantuntijoiden väliselle yhteistyölle sekä tutkimustiedolle siitä, miten kestävä kehitys näkyy ja miten se voisi näkyä ohjauksessa. (Opetushallitus 2021.) Muun muassa Carosin, Canzittu, Loisy, Pouyaud ja Rossier (2022, 645) esittävät, että ohjaukseen tulisi integroida myös kollektiivinen vastuu maailmasta, sillä perinteinen, yksilökeskeinen ohjaus ei enää riitä maailmanlaajuisien haasteiden ratkaisemiseksi.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen aihetta tulevaisuusohjauksen teoreettisen ja menetelmällisen viitekehyksen kautta. Tulevaisuusohjauksen tavoitteena on yksilön tulevaisuusajattelun kehittäminen ja aktiivinen oman tulevaisuuden rakentaminen (Jokinen, Ollila & Vuorisalo 2015, 68) osana laajempaa sosiaalista ja yhteiskunnallista kontekstia (Ahvenainen, Jokinen, Korento & Ollila 2015, 51). Tulevaisuutta voidaan kartoittaa ja tavoitella tulevaisuusohjauksen keinoin monissa erilaisissa konteksteissa, kuten kaikilla koulutusasteilla, nuoriso- ja järjestötyössä, starttivalmennuksessa ja työpajatoiminnassa, sekä maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien ohjaamisessa. Myös työvoimakoulutus ja erilaisten organisaatioiden kehittämis- ja strategiatyö ovat otollisia konteksteja. (Turun yliopisto 2019; Tulevaisuusohjaus-sivusto 2024b.) Näin ollen tulevaisuusohjausta voivat toteuttaa ja sen kohteena voivat olla monista erilaisista taustoista olevat henkilöt. Tulevaisuusohjauksen viitekehys on toisaalta vielä rakentumassa (Jokinen ym. 2015, 67), joten kestävän kehityksen yhteyttä tulevaisuusohjaukseen ei ole niinkään konkreettisesti kirjattu tulevaisuusohjauksen ohjausmalliin ja työkaluihin, vaikka ajatus siitä onkin sisäänrakennettuna viitekehykseen (J. Ollila, henkilökohtainen tiedonanto 25.11.2019). Tätä aukkoa pyrin tutkimuksellani täydentämään.

On kuitenkin mahdotonta tietää etukäteen, minkälainen kestävä tulevaisuus voisi olla (Laininen 2019, 192), joten sen soveltamista ohjaukseen voi olla haastavaa pohtia. Siksi valitsin tutkimukseni kohdejoukoksi tulevaisuusohjauksen opiskelijat, joilla on jo jonkinlaista kokemusta tulevaisuuden pohdinnasta ohjauksen näkökulmasta. Tulevaisuusohjausta voi opiskella Turun avoimessa yliopistossa 15 opintopisteen kokonaisuuden verran (Turun yliopisto 2019), jonka vastuuolettajien kautta tavoitin kohdejoukkoni. Keräsin vuonna 2020 opintokokonaisuuden opiskelijoilta lyhyitä kirjoitelmia avuksi haastattelurungon suunnittelua varten ja myöhemmin haastattelin heitä tutkimusaiheestani. Haastatteluaineiston pohjalta tein teemoitteluun ja fenomenografiaan perustuvan analyysin, jonka avulla kartoitin tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta.

Tutkimusraportti koostuu kuudesta pääluvusta. Luvussa kaksi esitellään kestäväen kehityksen määritelmiä, niihin liittyviä ongelmakohtia sekä kestämatöntä maailmantilannetta. Luvussa kolme syvennyttään kestäväen tulevaisuuteen: luvun aluksi käsitellään tulevaisuudentutkimuksen lähtökohtia ja kestäväen tulevaisuuden kuvitteluun liittyviä haasteita. Sen jälkeen esitellään tulevaisuusohjauksen viitekehys. Luvun lopuksi tarkastellaan kestäväen kehityksen näkökulmia ohjauskontekstissa ja määritellään, mitä kestäväen tulevaisuuteen ohjaaminen tässä tutkimuksessa tarkoittaa. Luvussa neljä esitellään tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset ja tulkitaan niitä, jonka jälkeen viimeisessä luvussa esitetään tulosten yhteenveto ja johtopäätökset sekä arvioidaan tutkimusprosessin kulkua.

2 Kestävän tulevaisuuden perustana kestävä kehitys

Tutkimukseni lähtökohtana on tarkastella tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta. Kirjallisuudessa kestävä kehitys on kuitenkin kestävää tulevaisuutta useammin käytetty ja määritelty käsite, joten rakennan tutkimukseni viitekehyksen sen pohjalta eri lähestymistapoja vertaillen. Käsitteen määrittelyn jälkeen tarkastelen kestävä kehityksen nykytilaa, eli syitä siihen, miksi muutostarve kestävämmän tulevaisuuden saavuttamiseksi on merkittävä.

2.1 Näkökulmia kestävä kehityksen määrittelyyn

Kestävä kehityksen käsitettä on vuosikymmenten kuluessa määritelty eri yhteyksissä eri tavoin. Tunnetuimman ja ensimmäisen institutionaalisen määritelmän synty sijoittuu 1980-luvun lopulle, jolloin ihmisen aiheuttamien ekologisten ongelmien systeemisyys ja talousjärjestelmän kyvyttömyys ratkaista niitä alkoivat käydä entistä vahvemmin ilmi (Bermejo, Arto & Hoyos 2010, 13). Kyseinen määritelmä löytyy Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1987 julkaisemasta niin sanotusta Brundtlandin raportista, jossa kestävä kehitys nähdään kehityksenä, ”joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (Yhteinen tulevaisuutemme 1988, 26). Määritelmän ytimessä on kasvu, joka mahdollistaisi kaikkien ihmisten välttämättömien tarpeiden täyttämisen ympäristön hyvinvointi huomioiden, mutta se ei silti puolusta rajatonta talouskasvua. Mahdollisesti juuri yleisluontoisuutensa vuoksi määritelmä on saanut yleisen hyväksynnän, ja kestävästä kehityksestä on sen pohjalta tehty monenlaisia, jopa kestävämmiä ja ympäristöä riittäviä tulkintoja. (Bermejo ym. 2010, 15–17.)

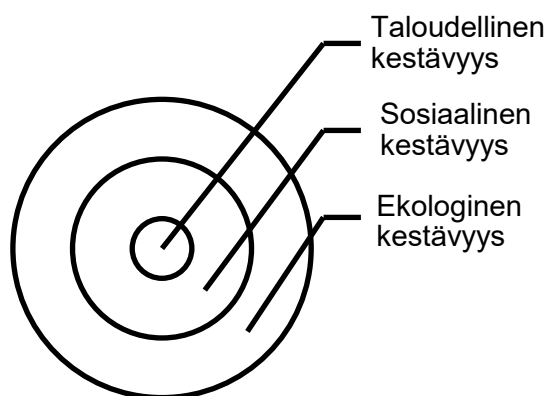
Kestävä kehityksen ideaa on kuitenkin kritisoitu erityisesti siihen sisältyvästä talouskasvun edellytyksestä. Talouskasvun tarpeellisuutta perustellaan sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden mahdollistajana, vaikka jatkuvan kasvun tavoite pikemminkin haittaa kestävä kehityksen saavuttamista (Bermejo ym. 2010, 14; Kaul, Akbulut, Demaria & Gerber 2022, 1151–1152) lisäten esimerkiksi eriarvoisuutta ja tuhoten ympäristöämme (Gwiazdon 2022, 252). Siksi kestävä kehityksen käsitteen tilalla käytetään myös käsitettä kestävyys. Esimerkiksi Wolff (2011, 41–42) kritisoi väitöskirjassaan jatkuvaa taloudellisen ja teknologisen kehityksen vaadetta ja viittaa mieluummin sanalla kestävyys maapallosta huolehtimiseen niin, ettei elämän monimuotoisuus kärsi. Niin ikään Laine (2019, 13) nostaa väitöskirjassaan esille kritiikin jatkuvaa kehitystä kohtaan, mutta käyttää kestävyyttä ja

kestävää kehitystä synonyymeina ottamatta kantaa kritiikkiin. Salonen (2010, 33) lisää näiden kahden käsitteen synonyymiksi vielä kestävyysajattelun käsitteen. Tässä tutkimuksessa käytän kestävän kehityksen käsitettä sen tunnettuuden vuoksi tiedostaen siihen liittyvät ristiriidat. Sen synonyymina käytän kestävyuden käsitettä kuten Laine ja Salonen tekevät.

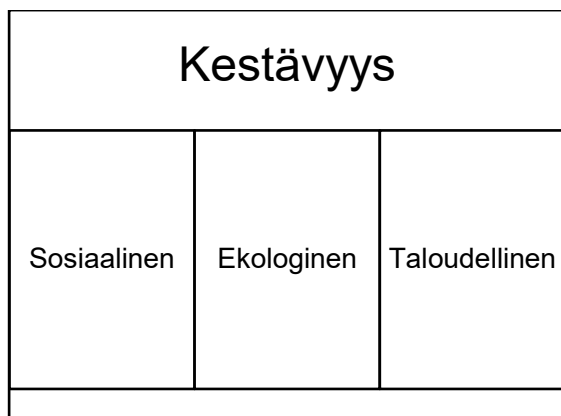
Kestävää kehitystä on määritelty myös kolmiosaisen mallin kautta, jossa sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys ovat samanarvoisia ulottuvuuksia, toisin kuin Brundtlandin raportissa, jossa kestävyyttä tarkasteltiin vain ekologiselta kannalta. Silti tämäkin malli on kohdannut kritiikkiä, sillä myös sen nähdään puolustavan talouskasvun ideaalia. (Bermejo ym. 2010, 18–19.) Toisaalta juuri näistä kolmesta ulottuvuudesta on tullut vakiintunut tapa määritellä kestävä kehitys (Purvis, Mao & Robinson 2019; Soini 2017, 37). Tavallisin mallin visuaalinen esitystapa on kolme, osittain päällekkäin menevää ympyrää, kun taas vaihtoehtoisia esitystapoja ovat esimerkiksi kolme sisäkkäistä ympyrää, kolme erillistä pilaria tai kolme erillistä kategorialla ilman visuaalista kuvitusta (Purvis ym. 2019, 681–682). Kuviot 1–3 esittävät edellä kuvattuja kolmiosaisen mallin visuaalisia esitystapoja.

Kuvio 1. Kestävän kehityksen osittain päällekkäiset ympyrät (mukaillen Purvis ym. 2019).

Kuvio 2. Kestävän kehityksen sisäkkäiset ympyrät (mukaillen Purvis ym. 2019).

Kuvio 3. Kestävän kehityksen pilarit (mukaillen Purvis ym. 2019).

Kolmiosaiselle mallille ei vaikuta olevan löydettävissä selkeää teoreettista alkuperää, vaan Purvisin ym. (2019, 682, 685) mukaan se tuntuu vain ilmestyneen kirjallisuuteen ja vakiintuneen käyttöön. Heidän mukaansa ensimmäisen kerran 2000-luvun alussa Giddings, Hopwood ja O'Brien (2002) ovat esitelleet kolmiosaisen mallin vakiintuneena näkemyksenä kestävästä kehityksestä. Giddings ym. (2002) kuitenkin kritisoivat mallia todellisuuden yksinkertaistamisesta, sillä kolmen staattisen ulottuvuuden sijaan todellisuus koostuu lukemattomista erilaisista ympäristöistä, yhteiskunnista, kulttuureista ja talousjärjestelmistä, jotka ovat muutoksessa ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Etenkään kolme erillistä, osittain päällekkäistä ympyrää eivät kuvaa ulottuvuuksien todellisia yhteyksiä toisiinsa, eivätkä kannusta syvempien kestävyysongelmien ratkaisuun. Sen sijaan kolme sisäkkäistä ympyrää, joista sisimpänä on taloudellinen, keskimmäisenä sosiaalinen ja uloimpana ekologinen kestävyys, kuvaavat talouden riippuvuutta yhteiskunnasta ja ympäristöstä paremmin. (Giddings ym. 2002, 189, 191–193, 195.)

Kolmen ulottuvuuden ohella kirjallisuudessa on esitetty myös muita ulottuvuuksia (Soini 2017, 37). Esimerkiksi kulttuurinen ulottuvuus mielletään suomalaisessa kontekstissa usein omaksi ulottuvuudekseen tai se yhdistetään sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuteen (Salonen 2010, 33). Muun muassa Ympäristöministeriö (2023) määrittelee ulottuvuuksia siten, että kulttuurinen ulottuvuus yhdistyy sosiaaliseen ulottuvuuteen, viitaten tällä ihmisten hyvinvointiin. Salosen (2010, 33) mukaan tällainen lähestymistapa kuitenkin pienentää kulttuurin todellista roolia, sillä sen voidaan nähdä olevan osa kaikkea ihmisen toimintaa ja näin ollen osa kaikkia kestävä kehityksen ulottuvuuksia. Kolmiosaisesta mallista on joka tapauksessa tullut kaikkein vakiintunein tapa määritellä kestävä kehitys (Purvis ym. 2019).

Kestävän kehityksen ulottuvuudet näkyvät myös Yhdistyneiden kansakuntien (YK) määrittelemien kestävän kehityksen tavoitteiden taustalla, vaikka ne eivät suoraan muodosta tavoitteiden viitekehystä (Purvis ym. 2019, 685, 687). YK:n vuonna 2015 julkaiseman maailmanlaajuisen toimenpideohjelman Agenda2030:n 17 tavoitetta ja niitä tarkentavat 169 alatavoitetta muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävän kehityksen saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Kaikkien maailman maiden tulisi soveltaa toimenpideohjelmia omissa kansallisissa tavoitteissaan maiden erilaiset realiteetit, valmiudet ja käytännöt huomioon ottaen. Toimenpideohjelman tavoittelee muun muassa kaiken köyhyden, nälän ja eriarvoisuuden poistamista sekä rauhanomaisten, oikeudenmukaisten ja inklusiivisten yhteiskuntien rakentamista. Se myös puolustaa ihmisoikeuksien ja tasa-arvon toteutumista, tyttöjen ja naisten aseman parantamista, luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, kestäväää talouskasvua sekä ihmisarvoisen työn mahdollistamista kaikille. (United Nations 2015.)

Kuten muutkin kestävän kehityksen mallit tai tavoitteet, myös Agenda2030 on kohdannut kritiikkiä. Gwiazdonin (2022) mukaan toimenpideohjelman yrittää ratkaista maailmanlaajuisia kriisejä samalla tavalla, jolla maailma on niihin päätenyt, eli jatkuvan kasvun avulla. Tavoitteet tuovat kyllä näkyväksi aiheutetut haitat, mutta eivät aseta ketään vastuuseen niistä, jolloin todellisen kestävyuden saavuttaminen on mahdotonta. Toisaalta tavoitteiden avulla on saavutettu paljon hyvää, mutta niitä tulisi vielä muotoilla uudelleen ja ottaa oikeudenmukaisuus lähtökohdaksi jatkuvan kasvun sijaan. (Gwiazdon 2022, 252–254, 264–265.)

Tämä tutkimus sijoittuu suomalaisen yhteiskunnan kontekstiin, jossa niin ikään sovelletaan Agenda2030 -toimenpideohjelmia kestävän kehityksen tavoitteissa ja toimenpiteissä (ks. esim. Valtioneuvoston kanslia 2022). Myös kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta näkyvät suomalaisessa kontekstissa. Esimerkiksi Ympäristöministeriö (2023) määrittelee kestävän kehityksen olevan

maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa myös, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa.

Ympäristöministeriö (2023) määrittelee ekologisen kestävyuden olevan kestävän kehityksen perusehto, joka viittaa luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimintakyvyn

säilyttämiseen ja kaiken toiminnan sopeuttamiseen luonnon kantokykyyn nähden. Taloudellinen kestävyys puolestaan on tasapainoista kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen tai luonnonvarojen riistämiseen ja luo pohjan kaikille yhteiskunnan toiminnoille ja sosiaaliselle kestävyydelle. Sosiaalinen, mutta myös kulttuurinen kestävyys viittaavat ihmisten hyvinvointiin esimerkiksi köyhyyden ja nälän poistamisen sekä tasa-arvon saavuttamisen kautta.

Myös Salonen (2010, 235) on väitöskirjassaan rakentanut kestävä kehityksen viitekehystä ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden pohjalta. Hänen määritelmässään painottuu lisäksi monimuotoisen elämän kukoistaminen, ei vain sen säilyttäminen:

Kestävä kehitys on kehitystä, joka on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä pitkäällä aikavälillä. Sille on ominaista kokonaisvaltainen edistyminen, missä huomioidaan yhtä aikaa niin paikallinen kuin maailmanlaajuinenkin ulottuvuus. Kestävä kehitys toteutuu vastuuta kantaen, ja sen päämääränä on monimuotoisen elämän kukoistaminen nyt ja aina. (Salonen 2010, 235.)

Salonen (2010, 235) viittaa määritelmässään kokonaisvaltaiseen edistymiseen ja vastuunkantoon, joiden voi nähdä liittyvän myös elinikäiseen oppimiseen. Samaan tapaan Vogt ja Weber (2019, 2) pitävät kestävä kehitystä prosessina, jonka avulla pyrimme aktiivisesti etsimään ja oppimaan uusia tapoja mukauttaa ihmisen toimintaa kestävämmäksi sekä maapallolla että ulkoavaruudessa. Vaikka edellä kuvattujen määritelmien lähestymistapa kestävään kehitykseen on kokonaisvaltainen, kestävä kehitys pelkistyy helposti vain yksittäisten ulottuvuuksien näkökulmiin (Salonen 2010, 33), ja esimerkiksi tutkimuksissa ekologinen näkökulma painottuu herkästi (Soini 2017, 37). Kuitenkin, jotta kehitys voisi todella olla kestävä, täytyisi meidän tarkastella maailmaa kokonaisuutena rajattujen osa-alueiden sijaan (Giddings ym. 2002).

Systemisempää näkökulmaa kestävyteen tavoittelee myös 2000-luvun vaihteessa syntynyt kestävyystiede. Sen mukaan kehitys, joka parantaa tasa-arvoa eri sukupolvien välillä ja sisällä maapallon rajat huomioiden, on riittämätöntä. Sen sijaan kestävyystieteen kiinnostuksen kohteena on, kuinka saada aikaan perustavanlaatuinen muutos kestävydessä, joka ulottuu yhteiskunnan eri osa-alueisiin sekä ihmisten arvoihin ja elämäntapoihin asti. (Soini 2017.) Toisaalta Ives, Freeth ja Fischer (2020, 208, 211) toteavat kestävyystieteen tutkivan enimmäkseen ulkoisia rakenteita, kuten ekosysteemejä, markkinataloutta ja sosiaalisia rakenteita, ja ehdottavat uudeksi tutkimusulottuvuudeksi ihmisten sisäiseen todellisuuteen syventymistä. Ihmisten ajatukset, tunteet, identiteetit ja uskomukset ovat heidän mukaansa

olennainen osa kestävyysongelmien syntyä, mutta samalla myös osa niiden mahdollista ratkaisua.

Kestävä kehitys on aiheena hyvin laaja, eikä näin lyhyessä katsauksessa voi esitellä käsitteen määrittelyä ja siihen liittyviä haasteita kuin pinnallisesti. Kestävää kehitystä tai kestävyyttä ei ole määritelty yksiselitteisesti, vaan eri koulukunnat määrittelevät käsitettä eri tavoin, vaikkakin monet talouskasvua kritisoiden (Purvis ym. 2019, 691). Olennaista on tiedostaa käsitteen vakiintuneisuus, mutta myös sen sisältämät ristiriidat. Saamastaan kritiikistä huolimatta kestävä kehitys on kuitenkin säilyttänyt asemansa tutkimuksessa ja politiikassa (Soini 2017, 37). On myös muistettava, että kyseessä on ensisijaisesti poliittinen käsite ja sitoumusten kokonaisuus, jota on rakennettu YK:n kansainvälisissä neuvotteluprosesseissa. Tämä ei silti estä käsitteen sisältöihin kohdistuvaa tutkimusta ja kehittelyä. (Rouhinen 2014, 93.) Kestävällä kehityksellä ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteilla olisi kuitenkin potentiaalia kehittyä ratkaisemaan maailmanlaajuisia ongelmia paremmin (Gwiazdon 2022, 264–265), minkä vuoksi käsitettä ei nähdäkseni ole syytä hylätä kokonaan, vaan panostaa sen kehittämiseen holistisempaan, oikeudenmukaisempaan ja ympäristöä arvostavaan suuntaan, mihin esimerkiksi Salonen (2010) on pyrkinyt. Käsitteen tunnettuuden vuoksi soveltan sitä myös omassa tutkimuksessani kestävä tulevaisuuden määritelmän taustalla.

2.2 Kestämätön maailmantilanne

Edellisessä luvussa esiteltujen kestävä kehityksen määritelmien ja niihin liittyvän kritiikin taustalla vaikuttavat valtavat maailmanlaajuiset haasteet. Esittelen tässä luvussa lyhyesti näitä haasteita, syitä niiden taustalla sekä näkökulmia siitä, mitä kestävä kehityksen ja sen myötä kestävä tulevaisuuden saavuttaminen vaatisi.

Elämme tällä hetkellä niin sanottua antroposeenin aikakautta, jolla viitataan ihmisen toiminnan valtaviin vaikutuksiin maapallon elinympäristössä ja muiden lajien evoluutiossa. Kaiken elävän olemassaolo maapallolla, mutta myös yhteiskuntamme ja talousjärjestelmämme ovat riippuvaisia maapallon pinnalla olevasta elämälle suotuisasta kerroksesta, biosfääristä. Tämä noin 20 kilometriä paksu kerros on ainoa paikka universumissa, jossa tiedämme olevan elämää. Se on kotimme, ja samalla koti myös muulle elävälle elämälle. Sopivien elinolosuhteiden säilyminen biosfäärissä on kuitenkin vakavasti uhattuna ihmisen toiminnan takia. (Folke ym. 2021, 834–837, 841.) Ihmisen vastuu ulottuu silti niin elollisen kuin elottoman luonnon säilymiseen ja kaikkien maailman ihmisten hyvinvointiin, ja tällaista kokonaisvaltaista vastuuta Salonen (2010, 37, 53) nimittää

planetaariseksi vastuuksi. Sen toteutuminen ja suunnan muuttaminen kohti kestäväää tulevaisuutta vaatisi kuitenkin merkittäviä toimenpiteitä (Folke ym. 2021), ja akuuteimpana haasteena näyttäytyykin nyt se, pystymmekö muuttamaan toimintaamme suhteessa planetaariseen tasapainoon niin, että kaikkein isoimmat ekologiset kriisit voitaisiin välttää (Wilenius 2022, 46, 60).

Yhtenä esimerkkinä tilanteen vakavuudesta voidaan pitää niin sanottujen planetaaristen rajojen rikkoutumista. Rockström ym. (2023) ovat määritelleet kahdeksan planetaarista rajaa, joiden sisäpuolella ihmisten on turvallista ja samalla oikeudenmukaista elää. Näistä kahdeksasta rajasta on heidän mukaansa ylittynyt jo seitsemän. Esimerkiksi ilmasto on ihmisten toimien vuoksi lämmennyt jo 1,1 astetta teollistumista edeltävistä ajoista, ja lämpeneminen tulee voimistumaan yli 1,5 asteen, jos tilanteeseen ei riittävästi puututa (IPCC 2023). Jo yhden asteen lämpeneminen voi nostaa riskiä merkittäville haitoille, kun taas yli 1,5 asteen lämpeneminen lisää todennäköisyyttä useille peruuttamattomille muutoksille maapallon ilmastossa (Armstrong McKay ym. 2022, 7–8). Lämpenemisen rajoittuminen yhteen asteeseen voisi vielä ehkäistä kymmeneen miljooniin ihmisiin kohdistuvia haittoja, mutta koska rajan alitus ei välttämättä enää onnistu, tilanteeseen on pyrittävä sopeutumaan ja tuettava ihmisiä haittojen minimoimiseksi (Rockström ym. 2023, 105).

Planetaaristen rajojen voidaankin ajatella olevan pohjimmiltaan sosiaalisia pelkkien ekologisten kysymysten sijaan (Chabay, Renn, van der Leeuw & Droy 2021, 2). Foster, Salonen ja Keto (2019) kutsuvat niihin liittyviä negatiivisia seurauksia ekososiaalisiksi ongelmiksi. Ilmaston lämpenemisen lisäksi luonnonvarat hupenevat sekä maaperä, ilma ja meret ovat riskissä saastua. Samalla vaarantuvat ihmisten perustarpeet ravinnon riittävydestä maa-alueiden asuinkelpoisuuteen, ja eriarvoisuus lisääntyy. Erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset, jotka vähiten ovat nähin kehityskulkuihin vaikuttaneet, kärsivät ilmastonmuutoksesta ja sen seurauksista eniten (IPCC 2023, 14). Samaan aikaan väestön määrä maapallolla kasvaa ja saavuttaa ennusteiden mukaan yli 10 miljardia kuluvan vuosisadan puolessa välissä. Ongelmia syventävät myös varallisuuden ja työmahdollisuuksien epätasainen jakautuminen. (Guichard 2022b, 9.) Epävarmat olosuhteet vaativat ihmisiltä yhä enemmän kykyä epävarmuudessa selviytymiseksi (Nota, Soresi, Di Maggio, Santilli & Ginevra 2020, 44).

Maailmantilannetta ovat heikentäneet viimeisten vuosien aikana myös koronaviruspandemian ja Ukrainan sodan aiheuttamat globaalit kriisit (United Nations 2023, 4). Pandemian vuoksi

etenkin köyhyyteen, nälkään ja terveyteen liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet merkittävästi (ks. esim. Clemente-Suárez ym. 2022, Rydz-Żbikowska 2022), mistä köyhät maat ovat kärsineet eniten, sillä eriarvoisuuden vuoksi emme ole niin sanotusti samassa veneessä, vaikka samassa myrskyssä olemmekin (Giannetti, Fonseca, Agostinho, Santos & Almeida 2023, 1, 7). Jo ennen pandemiaa kestävä kehitys oli maailmanlaajuisesti riittämättömällä tasolla, ja tällä hetkellä yksikään YK:n Agenda 2030-ohjelman 17 tavoitteesta ei näytä globaalilla tasolla täyttyvän vuoteen 2030 mennessä (Sachs, Lafortune, Fuller & Drumm 2023, 2, 4). Mikäli nykyiset trendit jatkuvat, vuonna 2030 edelleen yli 575 miljoonan ihmisen ennakoitaan elävän äärimmäisessä köyhydessä ja yli 600 miljoonan kärsivän nälästä (United Nations 2023, 4, 12, 14).

Kestävän kehityksen tavoitteiden epäonnistumisen syyksi nähdään erityisesti jatkuvan kasvun tavoite, joka uusintaa kestävyysongelmia ja eriarvoisuutta (Gwiazdon 2022, 251–252).

Taloukasvu kuuluu silti YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin, ja sen ohella niihin kuuluu myös tasa-arvoisen ja laadukkaan koulutuksen takaaminen kaikille maailman ihmisille (United Nations 2015). Värrä (2019) kuitenkin esittää, että myös kasvatusta ja koulutusta voidaan nähdä syinä kestävyysongelmiin, sillä myös niiden odotetaan tukevan tuottavuuden ja kilpailukykyyn kasvua. Kaiken taustalla vaikuttavat teknologikeskeinen maailmankuvamme ja ihmiskeskeinen luontosuhteemme, joiden vuoksi suhtaudumme maailmaan ikään kuin resurssivarastona ja uskomme tulevaisuuden teknologioiden ratkaisevan aiheuttamamme ekologiset ongelmat. Koska kasvatusta ja koulutusta ylläpitävä sosialisointi mahdollistaa tämän haitallisen kierteen jatkumisen, mitkään yksittäiset kestävä kehitystä tukevat toimet eivät ole riittäviä maailmanlaajuisen ekologisen kriisin ratkaisemiseksi. (Värrä 2019, 12–22.)

Esimerkki koulutuksen kestävyysongelmia uusintavasta tavasta löytyy läheltä. Suomessa koulutus on YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden avulla mitattuna riittävää ja laadukasta (Sachs ym. 2023, 240), mutta laadukkaan koulutusta ei takaa kestävyystietoista toimintaa, sillä luontoa kunnioittavan maailmasuhteen vahvistamisen sijaan koulutus tuntuu enemmän lisäävän kuilua ihmisen ja luonnon välillä (Wolff 2011, 45–46). Kestävyysongelmat konkretisoituvat jo opetussuunnitelmatasolla kestävyyskäsitteiden pirstaleisena käsittelyinä. Mykrän (2021, 314–315) mukaan ekologinen kestävyys on laajasti esillä peruskoulun opetussuunnitelmassa, mutta siihen liittyviä käsitteitä käsitellään epä johdonmukaisesti, eikä käsittely läpäise tasaisesti kaikkia oppiaineita eri luokka-asteilla. Näin ollen ekologisen kestävyys tavoitteet jäävät herkästi tulkinnanvaraisiksi, jolloin niitä on haasteellista

soveltaa konkreettisessa opetustyössä. Myös kulttuurista kestävyyttä käsitellään Laineen (2019, 76, 78) mukaan opetussuunnitelmassa monitulkintaisesti, mikä vaikeuttaa sen toteuttamista kouluissa. Mikäli kulttuurisia erityiskysymyksiä ei osata koulutuksessa huomioida, voi se Laineen mukaan tuottaa osattomuuden kokemuksia ja lisätä haluttomuutta edistää kestävästä kehitystä. Koulujen on yleensäkin vaikeaa toteuttaa tehtävänsä kestävästä tulevaisuuden edistäjinä, ellei opetussuunnitelma kykene tarjoamaan kokonaisvaltaista näkemystä ekologisesta ja sosiaalisesti kestävästä kasvatuksesta (Foster ym. 2019, 125–126).

Oleellinen kysymys on, kuinka voisimme purkaa kasvatuksen ja koulutuksen ylläpitämisen sosialisointien yhteyttä kestävämpään maailmankuvaamme ja samalla muuttaa luontosuhdettamme kestävämmäksi (Huttunen, Kakkori & Värri, 2021, 486–487).

Luontosuhteemme ja ekosysteemejä kunnioittava elämäntavan tulisi olla kaiken koulutuksen perustana (Wolff 2011, 348), mutta koulutuksen tulisi tarjota ihmisille myös mahdollisuuksia uudenlaisiin oivalluksiin vallitsevan tilanteen ylittämiseksi ja kokonaisvaltaisen vastuun herättelemiseksi (Foster ym. 2019, 138). Koulutuksen muutos ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan sen lisäksi tarvittaisiin Värriin (2019, 22) mukaan maailmanlaajuisista ajattelutavan muutosta. Kestävyyskriisi ulottuu ihmisten sisäiseen todellisuuteen asti, joten katse tulisi suunnata ulkoisten yhteiskunnallisten rakenteiden ohella myös ihmisten tunteisiin, ajatuksiin ja arvoihin liittyviin tekijöihin (Ives ym. 2020, 208, 211). Aivan jokaisen tulisi tiedostaa vallitsevien sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten ongelmien suuruus (Baldwin 2014, 8).

Tutkimusraporttini ensimmäisessä teorialuvussa on kuvailtu kestävästä kehityksen määrittelyn haasteita sekä vallitsevaa, kestäväntöntä maailmantilannetta, jonka muuttamiseksi vaadittaisiin perustavanlaatuisia muutoksia ihmisten ajattelu- ja toimintatavoissa sekä niitä ylläpitävässä sosialisointiossa. Seuraavassa teorialuvussa tarkastelun painopiste siirtyy kestävästä tulevaisuuteen ja sitä kohti ohjaamiseen.

3 Katse kohti kestävää tulevaisuutta

Kestävän tulevaisuuden kuvittelu ja sitä kohti ohjaaminen pohjautuvat tässä tutkimuksessa tulevaisuudentutkimuksen peruseriaatteisiin, joita esittelen lyhyesti seuraavassa alaluvussa. Sen jälkeen kuvailen tarkemmin juuri kestäväen tulevaisuuden kuvitteluun liittyviä näkökulmia. Kolmannessa alaluvussa esittelen tulevaisuusohjauksen teoreettisen ja menetelmällisen viitekehysten, jonka pohjalle kestäväen tulevaisuuden ohjaamisen viitekehystä voisi rakentaa. Viimeisessä alaluvussa esittelen aiempaa tutkimusta kestäväen kehityksen ja kestäväen tulevaisuuden yhdistämisestä ohjausajatteluun. Lopuksi tiivistän oman näkemykseni kestäväen tulevaisuuteen ohjaamisesta.

3.1 Tulevaisuudentutkimuksen lähtökohdat

Tulevaisuudentutkimuksen lähtökohtien esittelyn on tarkoitus auttaa ymmärtämään tulevaisuuteen liittyviä käsitteitä ja niitä koskevaa keskustelua siltä osin kuin se oman tutkimusaiheeni ymmärtämisen kannalta on tarpeellista. Käsittelyni ei siis ole kaiken kattava, mutta perustan sen erityisesti tulevaisuudentutkimuksen klassikoihin, kuten Roy Amaran (1981), Eleonora Masinin (1993) ja Wendell Bellin (1997) teoksiin muiden lähteiden ohella.

Tulevaisuudentutkimus on Heinosen ym. (2013, 331) määritelmän mukaan ”tieteenala, joka perustuu monien tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksien tutkimiseen”. Bell (1997, 73) puolestaan määrittelee tulevaisuudentutkimuksen tarkoitukseksi ”to discover or invent, examine and evaluate and propose possible, probable and preferable futures” eli erilaisten mahdollisten, todennäköisten ja toivottujen tulevaisuuskulkujen löytämisen ja arvioimisen. Tulevaisuudentutkimuksessa lähtökohtana pidetään siis sitä, että tulevaisuuksia on aina monia mahdollisia. Niistä osa voi toteutua todennäköisemmin kuin toiset, kun taas toivottuihin tulevaisuuksiin liittyvät aina myös arvot (Masini 1993, 8–9). Sen lisäksi, ettei tulevaisuus ole ennalta määrätty eikä sitä voi ennustaa, yleisesti hyväksytty lähtökohta on se, että voimme kuitenkin vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen (Amara 1981, 25), johon tulevaisuudentutkimus voi tarjota apukeinoja. Tulevaisuudentutkimuksen taustalla vaikuttaa myös vahvasti ajatus paremman maailman luomisesta ja elämän ekologisten edellytysten säilyttämisestä niin nykyisille kuin tuleville sukupolville. (Bell 1997, 73.) Tästä syystä tulevaisuudentutkimuksen näkökulmia on perusteltua integroida poikkitieteellisesti myös omaan tutkimukseeni.

Tutkimusaiheena tulevaisuus on siitä erityinen, ettei sitä ole vielä olemassa. Rubinin (2004b) mukaan tulevaisuus voi olla tutkimuksen kohteena ”vain siinä muodossa, jossa se esittäytyy tällä hetkellä – nykyisyydessä – aikomuksina, mahdollisuuksina, unelmina, toiveina, pelkoina”. Niin ikään Bell (1997) viittaa tulevaisuuden mahdollisuuksiin nykyhetkessä, jotka ovat sisäänrakennettuina yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan ja joista erilaiset tulevaisuudet voivat rakentua. Näitä mahdollisuuksia voi kuitenkin olla haastavaa nähdä, jos tällaiseen luovaan ajatteluun ei ole tottunut, jolloin myös potentiaalisia tulevaisuuksia voi jäädä toteutumatta. Tähän tulevaisuudentutkimus pyrkii vaikuttamaan tekemällä tulevaisuuden mahdollisuuksia näkyvämmäksi ja vahvistamalla ihmisten kykyä vaikuttaa tulevaisuuteen ja kohdata erilaisia tulevaisuuksia. (Bell 1997, 75–80.)

Mahdollisia tulevaisuuksia voidaan tulevaisuudentutkimuksessa hahmotella monin eri tavoin. Yksi tällaisista systemaattisista menetelmistä on skenaariotyöskentely. Skenaarioiden avulla voidaan kuvata erilaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja niihin johtavia kehityskulkuja yhdistelemällä nykyhetkessä saatavilla olevaa faktatietoa ja mielikuvitusta. (Lätti, Malho, Rowley & Frilander 2022, 315, 318.) Mielikuvituksen ohella myös arvoilla on suuri rooli tulevaisuuksien hahmottelussa. Toisaalta erilaisten mahdollisten kehityskulujen ohella tulevaisuutta voidaan tarkastella myös utopiana, joka eroaa nykyhetkestä niin olennaisesti, ettei sen toteutumista pidetä todennäköisenä. (Masini 1993, 45–46.) Oman tutkimukseni aineiston keruun kannalta olennaisinta on keskittyä mahdollisten tulevaisuuksien hahmotteluun, mutta myös utopioista voisi ammentaa tulevaisuuden kuvitteluun luovuutta ja kriittistä ajattelua. Palaan tähän näkökulmaan seuraavassa alaluvussa. Tämän laajemmin en kuvaile konkreettisia tulevaisuuden hahmottelun tapoja, sillä niillä ei ole tutkimukseni aineiston keruun ja analyysin kannalta syvempää merkitystä.

Tulevaisuudentutkimuksessa käytetään lisäksi käsitettä tulevaisuuskuva (myös tulevaisuudenkuva), joka tarkoittaa ikään kuin pysäytyskuvaa tietystä tulevaisuuden ajankohdasta (Mäkelä, Karjalainen & Parkkinen 2022, 301). Tarkemmin määriteltynä tulevaisuuskuva on Rubinin (2004a) mukaan ”tulevaisuuden tilaa koskeva näkemys, mielen rakennelma, joka rakentuu nykyhetkeä ja mennyttä koskevasta ymmärryksestä, tiedoista ja tulkinnoista, havainnoista, uskomuksista, odotuksista, arvoista ja toiveista sekä peloista.” Tulevaisuuskuvat voivat olla hyvin monenlaisia – esimerkiksi yksityisiä tai jaettuja, omaa tulevaisuutta koskevia tai jonkin laajemman alueen tai yhteisön tulevaisuuksia. Kaikkien tulevaisuuskuvioiden olemassaoloa emme välttämättä edes tiedosta (Mäkelä ym. 2022, 301; Rubin 2013, 40), mutta siitä huolimatta ne vaikuttavat päätöksentekoon ja toimintaan niin

yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisella tasolla ja muovaavat siten tulevaisuutta. Niiden avulla voimme pyrkiä kohti toivottua tulevaisuutta tai välttämään ei-toivotun tulevaisuuden toteutumisen. (Rubin 2004a; Rubin 2013, 40.) Tulevaisuuskuvioiden sisältöjä, niiden muotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä niiden aikaansaamia seurauksia voidaan myös tutkia (Bell 1997, 82, 86). Jotta erottaisin oman tutkimukseni tulevaisuuskuviin keskittyvästä tutkimuksesta (ks. esim. Mäkelä ym. 2022), käytän omassa tutkimuksessani tulevaisuuskuvaavaa väljempää termiä ”näkemys tulevaisuudesta”. Aiempi tutkimus tulevaisuuskuviista voi kuitenkin tarjota vertailukohtia tutkimustulosteni arviointiin.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat näkemyskestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta, eli kyse on toivotuista tulevaisuuksista, joita haluamme omalla toiminnallamme tavoitella. Työni otsikossa ”kestävä tulevaisuus” on yksikössä, sillä tutkimuksen aineiston keruussa käsitettä on käytetty yksikössä. Ymmärrän kestävästä tulevaisuudesta käsittävän kuitenkin monia erilaisia, yksilöllisiä näkökulmia – monia toivottuja tulevaisuuksia. Toivottujen tulevaisuuksien tavoittelun lisäksi myös yksilön toimijuuden vahvistaminen korostuu tässä tutkimuksessa. Tulevaisuudentutkimukselle on tyypillistä emansipatorinen tiedon intressi, ja tieteenalan normatiivisuus näkyy erityisesti toivottujen tulevaisuudentutkimusten rakentamisessa ja arvioinnissa (Bell 1997, 87–88; Borg 2013, 43–44). Myös demokraattisuus kuvaa hyvin tulevaisuudentutkimusta, koska kaikilla ihmisillä on jotain ajatuksia tulevaisuudesta ja kaikki voivat osallistua tulevaisuuden rakentamiseen (Mäkelä ym. 2022, 300–301). Tulevaisuudentutkimuksen ei siis ole tarkoitus olla arvovapaata, vaan se pyrkii myös vaikuttamaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, toivottujen tulevaisuuksien toteutumiseen sekä ihmisten osallisuuden vahvistamiseen tulevaisuuksien rakentamisessa (Bell 1997, 90–95).

Ajattelen yllä kuvattujen tavoitteiden näkyvän tutkimuksessani siten, että tutkittavilla henkilöillä on mahdollisuus tuottaa tutkijan avustamana näkemyksiä tulevaisuudesta ja olla näin osallisia tulevaisuustiedon tuottamisessa. Tavoitteenani on myös tuoda uutta näkökulmaa keskusteluun kestävästä tulevaisuudesta ja edesauttaa sen saavuttamista. Parhaassa tapauksessa tutkimuksellani voi olla myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta tulevaisuusohjauksen kehittämisen kautta. Toisaalta myös kestävyystietoisuuden opetuksen kehittämisessä (ks. esim. Foster 2019) tutkimukseni näkökulmista voisi olla hyötyä. Tutkimustani suuntaa tulevaisuudentutkimuksen teoreettisten lähtökohtien lisäksi Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen linjauskeskuksessa tehtävän työn tavoitteista, joihin myös kestävä tulevaisuus kuuluu:

Tulevaisuuden tutkimuskeskus on monitieteinen tutkimus-, koulutus- ja kehittämisorganisaatio, jonka johtajatuksena on vastuullinen ja kestävä tulevaisuus. Tuotamme näkemyksellistä tulevaisuustietoa, jonka tavoitteena on antaa välineitä vastuulliseen päätöksentekoon ja herättää yhteiskunnallista keskustelua. (Turun yliopisto 2024b.)

Olen tässä luvussa esitellyt lyhyesti tulevaisuudentutkimuksen peruslähtökohtia ja linkittänyt ne omaan tutkimusaiheeseeni. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen tarkemmin kestävän tulevaisuuden kuvitteluun liittyviä näkökulmia.

3.2 Kestävän tulevaisuuden kuvittelu

Kestävän kehityksen tavoitteena voidaan pitää kestävää tulevaisuutta. Kestävää tulevaisuutta voi kuitenkin olla vaikeaa kuvitella niistä globaaleista haasteista käsin, joita luvussa 2.2 esittelin. Tässä luvussa tarkastelen sitä, kuinka kestävää tulevaisuutta voidaan kuvitella ja mitä haasteita siihen liittyy.

Toivottujen tulevaisuuksien kuvittelu on pohjimmiltaan hyvin tavanomaista. Lombardon (2016) mukaan hyvän tulevaisuuden pohtiminen koskettaa jokaista ihmistä, ja osa siitä tapahtuu tiedostamatta. Jo arkipäiväisten tekemisten suunnittelu voi olla hyvän tulevaisuuden tavoittelua, ja jokainen voi pohtia omaa tulevaisuuttaan myös pidemmälle. Ihmiskuntana olemme myös kautta aikojen pohtineet hyvän tulevaisuuden saavuttamista. Niinpä hyvä tulevaisuus riippuu myös siitä, kenen tai minkä tulevaisuus on kyseessä. (Lombardo 2016, 117–118.) Olennaisena osana pohdintaan liittyvät myös arvot, miksi kestävä tulevaisuus on tavoittelemisen arvoinen ja miksi tulevienkin sukupolvien hyvinvoinnista on tärkeää huolehtia (Bell 1997, 87–88). Näin ollen kestävän tulevaisuuden pohdinta voi olla luonteeltaan hyvin henkilökohtaista ja arkipäiväistä, mutta samalla pohdimme ja luomme myös kollektiivista tulevaisuutta.

Kestävän tulevaisuuden pohdintaan liittyy monia haasteita. Emme voi koskaan etukäteen varmaksi tietää, minkälainen kestävä tulevaisuus voisi olla (Laininen 2019, 192) ja siksi meidän voi olla vaikeaa kuvitella tarkoituksenmukaista, riittävää, oikeudenmukaista ja kestävää yhteiskuntaa, joka voi paikoin olla hyvin erilainen nykyhetkeen verrattuna (Meadows, Randers & Meadows 2005, 277). Kuten Rubin (2013, 39) toteaa, sosiaalinen todellisuus on monimutkaistunut huomattavasti, mikä toisaalta on lisännyt valinnan mahdollisuuksiamme, mutta samalla todellisuutta on entistä vaikeampaa ymmärtää ja arvoristiriidat voivat lisääntyä. Kasvava epävarmuus ja epälineaarisuus lisäävät myös yllättäviä, dramaattisesti vaikuttavia tapahtumia, mistä esimerkkinä voidaan pitää

koronaviruspandemiaa (Wilenius 2022, 46, 60). Tämänkaltaisista haasteista käsin kestävä tulevaisuus voi näyttäytyä jopa tavoittamattomana utopiana. Toisaalta Lakkala (2017, 20) kuvaa utopioita yhteiskunnallisen mielikuvituksen menetelmäksi, jolloin niiden ei tarvitsisi olla tarkkoja pohjapiirroksia, vaan ne voidaan ymmärtää myös kykynä kuvitella muita mahdollisia maailmoja, kyseenalaistaa vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja nähdä siinä muutoksen mahdollisuuksia. Utopioista voisi näin ollen ammentaa luovuutta kestävän tulevaisuuden kuvitteluun, vaikka siinä voidaan Lainisen (2019, 192) mukaan käyttää apuna myös tieteelliseen tietoon perustuvia kuvauksia tulevaisuudesta.

Oman haasteensa kestävän tulevaisuuden kuvitteluun tuo myös erilaisten näkemysten ja toiveiden välinen tasapainoilu. Esimerkiksi yksilöiden tulevaisuuskuvat voivat erota yhteiskunnan tulevaisuuskuvista tai osa tulevaisuuskuvista saattaa edustaa ääneen sanomatonta julkista totuutta, jolloin näitä tulevaisuuskuvia ei kyseenalaisteta, vaan ne hyväksytään sellaisenaan. Tulevaisuuskuviin voi siis liittyä myös ristiriitoja ja vallankäyttöä. (Rubin 2013, 40–41.) Voidaankin kysyä, kenen kestävää tulevaisuutta rakennamme? Toistaiseksi yksittäisen, tavallisen kansalaisen rooli tulevaisuustyöskentelyssä on Karjalaisen (2022, 463) mukaan vielä suhteellisen vaatimaton. Hänen mukaansa yksilöilläkin voisi kuitenkin olla suurta potentiaalia ihmiskunnan yhteisten kriisien ratkaisemisessa. Tulevaisuuskuvienvälillä tasapainoilu ei rajoitu myöskään vain nykyisiin sukupolviin, vaan pohdinnassa tulisi ottaa huomioon myös tulevien sukupolvien arvot ja toiveet, vaikkei niistä ole saatavilla tietoa (Kuusi & Virmajoki 2022, 26).

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat yksilöiden näkemykset kestävästä tulevaisuudesta. Yksilöiden tulevaisuuskuviin liittyvä haaste on niiden taipumus olla kahtiajakautuneita. Esimerkiksi Rubin (2000, 18), Anguera ja Santisteban (2016, 14) sekä Kaboli ja Tapio (2018, 41) ovat havainneet, kuinka yksilöt voivat nähdä oman tulevaisuutensa positiivisena, vaikka heidän globaalit tulevaisuuskuvaansa olisivat synkkiä. Mahdolliseksi syyksi tulevaisuuskuvienvälillä Ahvenharju (2022, 80) esittää ihmisten vahvaa uskoa itseensä ja kykyynsä vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa positiivisesti, tai toisaalta kyse voi hänen mukaansa olla vaikeudesta nähdä oman ja laajemman tulevaisuuden systemisiä yhteyksiä. Tällainen ristiriitaisuus tulevaisuuskuvista näyttää kuitenkin vaikeuttavan omien mahdollisuuksien näkemistä ja tulevaisuuteen suuntautumista etenkin nuorilla henkilöillä (Rubin 2013).

Systeemisen ymmärryksen kehittäminen voisi lisätä tulevaisuuskuvien yhtenäisyyttä, jolloin henkilökohtaiset tulevaisuuskuvat ja globaalit haasteet eivät olisi niin irrallisia toisiinsa nähden. Tietoisuus globaaleista haasteista voi toisaalta lisätä henkistä pahoinvointia, joten samalla on tärkeää lisätä ihmisten ymmärrystä omista realistisista vaikutusmahdollisuuksistaan systeemisessä todellisuudessa. (Ahvenharju 2022, 80.) Sekä systeeminen ymmärrys että uskomukset yksilön omasta toimijuudesta ovat osa tulevaisuustietoisuuden mallia, jota Ahvenharju, Minkkinen ja Lalot (2018) ovat kehittäneet. Näiden ulottuvuuksien lisäksi malli sisältää kolme muuta ulottuvuutta: aikakäsityksen, joka tarkoittaa tietoisuutta menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta, avoimuuden erilaisille vaihtoehdoille sekä vastuun kaikille hyvän maailman tavoittelusta. Ahvenharjun (2022, 73) mukaan tulevaisuustietoisuus on ihmiselle luontainen kyky, jota voi kehittää.

Kestävän tulevaisuuden kuvittelu voi siis olla haasteellista muun muassa nykyisen maailmantilanteiden haasteiden, arvostiritojen tai yksilön omien tulevaisuuskuvien kahtiajakautuneisuuden vuoksi. Myös yksilölliset erot tulevaisuustietoisuudessa vaikuttavat pohdintaan. Yksilöiden kykyä kuvitella ja tavoitella kestäväää tulevaisuutta voisi kuitenkin olla mahdollista kehittää esimerkiksi tulevaisuusohjauksen viitekehyksen avulla, jonka esittelen seuraavassa alaluvussa.

3.3 Tulevaisuusohjaus teoreettisena ja menetelmällisenä viitekehyksenä

Tässä luvussa käyn ensin läpi näkökulmia siitä, mitä ohjauksella yleisesti tarkoitetaan, jonka jälkeen esittelen tulevaisuusohjauksen teoreettisen ja menetelmällisen viitekehyksen. Lopuksi esitän näkemykseni siitä, voisiko kyseistä viitekehystä soveltaa kestäväään tulevaisuuteen ohjaamiseen.

Ohjauksen yksiselitteinen määrittely ei ole helppoa. Se ei toimintatapana rajoitu vain tiettyyn ammattialaan tai toimenkuvaan, mistä syystä ohjaus voidaan nähdä moniammatillisena lähestymistapana monenlaisissa konteksteissa. (Onnismaa 2003, 7.) Myös tässä tutkimuksessa ohjausta tarkastellaan kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Esimerkiksi elinikäisen ohjauksen käsite kuvaa tätä lähtökohtaa hyvin. Euroopan unionin neuvosto (Council of the European Union 2008, 2) määrittelee elinikäisen ohjauksen tarkoittavan jatkuvaa prosessia, joka auttaa yksilöitä tunnistamaan omia ominaisuuksiaan ja tekemään valintoja työhön, koulutukseen ja muuhun elämäänsä liittyen heidän kaikissa elämänvaiheissaan. Elinikäisen ohjauksen tulisi olla saatavilla kaikille, ja sen tavoitteena on sekä osallisuuden lisääminen että työllisyyden kasvattaminen (Cedefop 2023).

Ohjauksen yhteydessä käytetään myös uran käsitettä, jonka niin ikään ajatellaan kattavan elämän kaikki osa-alueet, jolloin urakehitystä voidaan pitää kokonaisvaltaisena ja elämänmittaisena prosessina (Baldwin 2014, 9; Nordic Network for Adult Learning 2020). Samalla tulee tiedostaa, että ura on hyvin kontekstisidonnainen käsite, ja sen merkitykset ja toteutumisen edellytykset voivat vaihdella, joten ohjauksen tulee huomioida myös ohjattavien moninaisuus (Hooley, Sultana & Thomsen 2019, 9). Käsitän tässä tutkimuksessa ohjauksen kokonaisvaltaisena toimintana, joka tukee erilaisissa kulttuureissa eläviä yksilöitä kaikissa heidän elämänvaiheissaan niin työn, opiskelun kuin vapaa-ajan osalta. Sen lisäksi yksilöt kuuluvat myös erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin, joten ohjaus koskee myös niitä.

Ohjaus on jo lähtökohtaisesti tulevaisuuteen suuntaavaa toimintaa, mutta tulevaisuus voidaan ottaa vielä vahvemmin mukaan kaikkeen ohjaukseen tulevaisuusohjauksen keinoin (Ollila, Miettinen & Jokinen 2022, 419), mikä on oman tutkimukseni pääasiallinen lähtökohta. Tulevaisuusohjauksen teoreettisessa ja menetelmällisessä viitekehyksessä yhdistyvät tulevaisuudentutkimus ja kokonaisvaltainen ohjausajattelu. Verrattuna tulevaisuudentutkimukseen, jossa ennakoitavuutta ja visiointia tehdään usein erilaisten organisaatioiden näkökulmasta ja niihin osallistuvat valikoidut asiantuntijat, tulevaisuusohjauksessa ajatellaan, että tulevaisuuden ajattelu ja rakentaminen kuuluvat kaikille, ei vain asiantuntijoille. (Ollila ym. 2022, 417–419.) Esimerkiksi työn jatkuva muutos lisää yksilöiden tarvetta ottaa vastuuta elämästään ja valinnoistaan, ja tähän tarpeeseen tulevaisuusohjaus pyrkii vastaamaan (Jokinen ym. 2015, 62–64, 67).

Tulevaisuusohjauksessa pyritään siis auttamaan yksilöä näkemään vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, löytämään keinoja tavoitella niitä ja toisaalta luottamaan omaan selviytymiseen yllättävissäkin tulevaisuuksissa (Jokinen ym. 2015, 68; Ahvenainen ym. 2015, 50–51). Tulevaisuusohjauksessa yksilön elämä huomioidaan kokonaisvaltaisesti, mutta erona perinteisempiin ohjaustapoihin yksilön elämää tarkastellaan myös osana laajempaa, lokaalia ja globaalia toimintaympäristöä. Sen lisäksi ohjattavan ja ohjauksen aikaperspektiiviä pyritään laajentamaan pidemmälle tulevaisuuteen jopa kymmenien vuosien päähän. Keskeistä ei kuitenkaan ole tulevaisuuden ennakointi tai oikeiden vastausten ja selkeiden valintojen löytäminen, vaan olennaista on yksilön tulevaisuusajattelun kehittäminen (Ollila ym. 2022, 419–420). Tulevaisuusajattelulla Jokinen ym. (2015, 66) tarkoittavat ”käsitteitä, mielikuvia, tunteita ja muita mielen sisältöjä, jotka liittyvät ihmisen näkemyksiin tulevaisuudesta”. Rationaalisen ajattelun ohella siis myös tunteet ja intuitio on otettava huomioon, sillä tulevaisuudesta ei ole olemassa faktatietoa. Tulevaisuusajattelun kehittäminen on tärkeää, sillä

sen avulla voidaan vaikuttaa myös konkreettisten valintojen tekemiseen ja tietoisuuteen niiden seurauksista. (Ahvenainen ym. 2015, 48–49.)

Ajattelun taitojen kehittämisen lisäksi tulevaisuusohjaus tähtää proaktiivisten valintojen tekemiseen. Koska tulevaisuudesta ei ole olemassa varmaa tietoa, ”mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen näkeminen edellyttää rohkeaa kokeilua, oman maailmankuvan rajojen kyseenalaistamista sekä niiden laajentamista”. (Ahvenainen ym. 2015, 48.) Rohkean kuvittelun ja kokeilun tarkoitus ei silti ole luoda tulevaisuudesta utopiaa, vaan ohjauksessa huomioidaan realiteetit ja yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa mutta myös toimintaympäristönsä tulevaisuuteen (Jokinen ym. 2015, 65–68). Uusia asioita voidaan oppia turvallisessa ympäristössä esimerkiksi simulaatiopelien avulla, joissa voi kokeilla elämistä ja valintojen tekemistä erilaisissa tulevaisuuksissa. Myös muita menetelmiä, kuten tulevaisuuskuvien luomista esimerkiksi kirjoittamalla, piirtämällä ja kuvaamalla voidaan käyttää ohjauksessa apuna. (Ollila & Hujala 2022, 410–411.) Tulevaisuusajattelun kehittämisen lisäksi tehtäviä löytyy muun muassa oman osaamisen, toiveiden ja arvojen tunnistamiseen liittyen (Ollila ym. 2022, 421). Nämä ja muut menetelmät löytyvät kootusti Tulevaisuusohjauksen kotisivujen materiaalipankista (ks. Tulevaisuusohjaus-sivusto 2024c) sekä tulevaisuusohjauksen käsikirjasta (ks. Ahvenainen ym. 2014) ja työkirjasta (ks. Ahvenainen ym. 2017).

Historiallisesti tulevaisuusohjauksen synty ulottuu 2000-luvun alkupuolelle, josta lähtien sitä on kehitetty ja tutkittu Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen eri hankkeissa (Tulevaisuusohjaus-sivusto 2024a). Ensimmäisissä koulutusvalintoihin ja ohjauksen kehittämiseen keskittyneissä hankkeissa kehitettiin tulevaisuussuuntautuneen ohjauksen menetelmiä, ja sittemmin nimi on lyhennetty tulevaisuusohjaukseksi (Ollila ym. 2022, 417). Menetelmiä kehitettiin alun perin etenkin alle 30-vuotiaiden nuorten ura- ja opinto-ohjausta varten (Ahvenainen ym. 2014, 3), mutta tulevaisuusohjauksen arvioidaan sopivan moniin muihinkin konteksteihin. Sitä voidaan hyödyntää kaikilla koulutusasteilla, mutta myös esimerkiksi nuoriso- ja järjestötyössä, starttivalmennuksessa ja työpajatoiminnassa, sekä maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien ohjaamisessa. Lisäksi se sopii osaksi työvoimakoulutusta sekä erilaisten organisaatioiden kehittämis- ja strategiatyöhön. (Turun yliopisto 2019; Tulevaisuusohjaus-sivusto 2024b.)

Tulevaisuusohjauksen juuret ovat osaksi myös koulumaailmassa toteutettavassa tulevaisuuskasvatuksessa, jota kehitettiin Opetushallituksen hankkeissa vuosittu-

vaihteessa (ks. Remes & Rubin 1996; Rubin 1995; Halinen & Järvinen 2007).

Tulevaisuuskasvatuksen tavoitteena on kehittää oppilaiden valmiutta kohdata erilaisia tulevaisuuksia, kykyä elää tulevaisuudessa sekä valmiutta vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen (Haapala 2002, 132). Tulevaisuuskasvatuksen hankkeet eivät saaneet jatkoa, mutta muutoin tulevaisuusnäkökulma on juurtunut osaksi koulutuksen kehittämistä. Mikäli erilaisia tulevaisuustaitoja haluttaisiin tulevaisuudessa opettaa omana oppiaineenaan tai osana muiden aineiden opetusta, voisi suunnittelutyössä hyödyntää myös tulevaisuusohjausta (Ollila ym. 2022, 416–417, 420). Kaiken kaikkiaan on hyödyllistä, mitä useammassa paikassa kestävämpää tulevaisuutta kohti kasvatetaan ja ohjataan toiminnan nimestä riippumatta.

Tulevaisuusohjauksen vaikuttavuudesta ei toistaiseksi ole olemassa kovin systemaattisesti kerättyä ja tutkittua tietoa, sillä menetelmiä on kokeiltu lähinnä hankkeiden puitteissa osana yksittäisiä koulutuksia, ohjausprosesseja tai työpajoja (Ollila ym. 2022, 423). Toisaalta esimerkiksi lasten ja nuorten tulevaisuuskuviin pohjautuva tutkimus (ks. esim. Heikkilä, Jokinen, Nevala & Ollila 2018; Heikkilä, Nevala, Ahokas, Hyttinen & Ollila 2017; Lampi 2017) voisi luoda pohjaa tulevaisuusohjauksen menetelmien vaikuttavuuden tutkimukselle. Tulevaisuusohjausta on lisäksi sovellettu myös joidenkin muiden organisaatioiden toimesta erilaisissa hankkeissa (ks. esim. Hämäläinen, Ipatti & Raatikainen 2019; XAMK 2024). Tutkimusten vähäisyyden vuoksi pyrin omassa tutkimuksessani tuottamaan lisää tietoa tulevaisuusohjauksesta ohjaajien näkökulmasta. Ohjaajilta tulevaisuusohjauksen soveltamisen ajatellaan edellyttävän ohjausprosessin ”hienosäätöä kohti fasilitointia, yhdessä ihmettelyä ja kriittisyyttäkin sekä itsenäistä ja yhteistä reflektointia” (Ollila ym. 2022, 420). Näihin näkökulmiin palaan tämän tutkimuksen tulosten pohdinnassa.

Tiivistetysti tulevaisuusohjaus tavoittelee yksilön tulevaisuusajattelun kehittymistä ja konkreettista tulevaisuuden rakentamista osana laajempaa sosiaalista ja yhteiskunnallista kontekstia (ks. Jokinen ym. 2015; Ahvenainen ym. 2015; Ollila ym. 2022). Tähän kontekstiin kuuluvat myös monet globaalit kehityskulut, jotka tällä hetkellä uhkaavat kestäväen tulevaisuuden toteutumista. Arvioni mukaan tulevaisuusohjauksen viitekehys sopii laajemman kontekstinsa vuoksi hyvin sovellettavaksi kestäväen tulevaisuuteen ohjaamiseen. Seuraavassa luvussa esittelen aiempaa tutkimusta kestäväen kehityksen ja ohjauksen yhdistämisestä sekä pohdin, olisivatko nämä näkökulmat yhdistettävissä myös tulevaisuusohjaukseen.

3.4 Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen

Valtavien globaalien haasteiden aikakaudella tulevaisuus näyttäytyy kompleksisena, ennakoimattomana ja epävarmana, mikä tekee sen suunnittelusta ja siihen ohjaamisesta haastavaa (Nota ym. 2020, 44, 58). Esittelen tässä luvussa näkökulmia siitä, kuinka ohjaukseen voisi yhdistää kestävän kehityksen näkökulmia niin, että voisimme sen avulla rakentaa erilaista, kestävämpää tulevaisuutta. Kestävän kehityksen näkökulmien yhdistämistä ohjaukseen ovat käsitelleet muun muassa Baldwin (2014), Carosin ym. (2022), Guichard (2022a; 2022b), Irving ja Malik-Liévano (2019), Nota ym. (2020), Plant (2015; 2020), Pouyaud ja Guichard (2018), Santaoja (2019) sekä Saukkonen ja Parkkinen (2011). Yhteistä näille monille lähestymistavoille on muun muassa näkemys siitä, ettei yksilökeskeinen ohjaus riitä vastaamaan maailmanlaajuisiin haasteisiin. Pohdin lisäksi, miltä osin edellisessä luvussa esitellyssä tulevaisuushajauksen viitekehityksessä huomioidaan samoja näkökulmia. Luvun lopuksi käsitelen toivon merkitystä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisessa ja haasteita, joita ohjauksen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen sisältyy. Viimeiseksi tiivistän vielä, mitä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan.

Erityisesti länsimaisissa kulttuureissa ohjauksen painopiste on usein yksilökeskeisessä urakehityksessä, joka osaltaan on sidoksissa talouskasvun tukemiseen muiden kestävyystavoitteiden jäädessä taka-alalle (Plant 2015, 117, 119; 2020, 1, 3). Ohjaus keskittyykin lähinnä työhön, ei yksilön muihin elämäalueisiin (Guichard 2022a, 595). Yksilökeskeisyyden ohella harvemmin tarkastellaan myöskään sitä, miten ohjauksen avulla voitaisiin tukea yhteisen hyvän saavuttamista (Saukkonen & Parkkinen 2011, 14; Nota ym. 2020, 53) tai sitä, minkälaista tulevaisuutta kohti ylipäätään tulisi ohjata (Guichard 2022a, 583). Mallia voisi toisaalta ottaa ei-länsimaisista kulttuureista, joissa yhteisön ja ympäristön hyvinvointi menevät yksilön edun ja talouskasvun tavoittelun edelle (Plant 2015, 118–119; 2020, 3). Länsimainen, yksilökeskeinen ohjaustapa ei olekaan enää riittävä globaalien ihmiskuntaa ja ympäristöä uhkaavien haasteiden aikakaudella. Siksi ohjauksen tulisi muuttua holistisemmaksi, tarkastella maailmaa systeemisesti ja yhdistää yksilöllisiin tavoitteisiin kollektiivinen vastuu maailmasta. (Saukkonen & Parkkinen 2011, 15–16.) Sen tulisi siis ohjata yksilöitä kohti valintoja, jotka mahdollistavat yksilön hyvinvoinnin lisäksi kestävän kehityksen toteutumista ja globaalien kriisien ratkaisemista (Nota ym. 2020, 53–54; Guichard 2022a, 594; Guichard 2022b, 5–6).

Kirjallisuudessa kestävää kehitystä on pyritty integroimaan ohjaukseen eri tavoin, monesti hieman eri ulottuvuuksia painottaen. Painopisteenä voi olla esimerkiksi ekologinen kestävyys, kuten Plantin (2015; 2020) kehittämässä *green guidance* -viitekehityksessä. Green guidance pyrkii yhdistämään maailmanlaajuiset ekologiset kysymykset uraohjaukseen asettaen näin ympäristön hyvinvoinnin yksilön edun edelle. Ohjauksen tulisi esimerkiksi lisätä tietoa eri ammattien ympäristövaikutuksista, jotta yksilöt voisivat tehdä ympäristöä huomioivampia ura- ja koulutusvalintoja ja saada siten myös merkityksellisyyttä elämäänsä. Myös koulutuksia voitaisiin kehittää ympäristönäkökulma huomioiden. (Plant 2015; 2020.) Käsite green voi toisaalta tässä yhteydessä merkitä ekologisuuden lisäksi myös sosiaalista oikeudenmukaisuutta (Irving & Malik-Liévano 2019, 259). Ilmastonmuutoksen aiheuttamista haitoista nimittäin kärsivät eniten haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset, joten ympäristön huomioiva ohjaus edistäisi myös heidän hyvinvointiaan (Plant 2020, 2). Vaikka kestävä kehityksen näkökulmia huomioiva ohjaus voi kuulostaa luksukselta ihmisille, joiden perustarpeetkaan eivät täyty, ohjauksen kehittäminen kestävä kehityksen mukaiseksi on välttämätöntä kokonaisvaltaisten muutosten aikaansaamiseksi maailmassa (Carosin ym. 2022, 646).

Ohjauksessa voidaan myös painottaa sosiaalisen kestävyden näkökulmaa. Carosin ym. (2022, 660) esittävät, että ohjaukseen tulisi integroida myös haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten sekä eriarvoisuuden näkökulmia. Tällöin yksilö voisi helpommin tunnistaa omia etuoikeuksiaan tai niiden puuttumista ja siten rakentaa omaa elämäänsä ottaen huomioon myös eriarvoisessa asemassa olevat. Sosiaalista ja taloudellista kestävyttä puolestaan painottavat Guichard (2022a, 594–595) sekä Pouyaud ja Guichard (2018, 41–42), joiden mukaan ohjattaville tulisi tarjota tietoa erilaisista työn muodoista, kaikkien ihmisten oikeudesta ihmisarvoiseen työhön sekä tarpeesta kehittää tätä tavoitetta tukevia lakeja. Samalla ohjattavia tulisi ohjata pohtimaan, kuinka he voisivat omalla panoksellaan tukea kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista, mukaan lukien ihmisarvoisen työn mahdollistamista kaikille.

Osa tutkijoista painottaa kaikkien kestävä kehityksen osa-alueiden mukaan ottamista ohjaukseen. Esimerkiksi Baldwinin (2014) mukaan uravalintojen tarkastelussa pelkkä ympäristönäkökulman huomiointi ei riitä, sillä välttämättä kaikki ”vihreä” työ ei ole kokonaisuudessaan kestävä kehitystä edistävää. Ohjauksessa tulisi siksi pohtia syvemmin, mitä työtä, mutta myös missä ja miten sitä tehdään, jotta se tukisi kestävä kehitystä. (Baldwin 2014, 8–9.) Esimerkiksi YK:n kestävä kehityksen tavoitteita tai muuta vastaavaa

viitekehystä voisi käyttää apuna yksilöllisten uratavoitteiden pohdinnassa (Nota ym. 2020, 53–54; Guichard 2022a, 594; Guichard 2022b, 5–6, 10). Tätä varten ovat Nota ym. (2018) Notan ym. (2020, 53–54) mukaan kehittäneet kyselylomakkeen, jonka avulla yksilöt voisivat pohtia tulevaisuutta ja omaa urapolkuaan kestäväen kehityksen tavoitteiden viitekehyksessä. Olennaista ohjauksessa onkin tiedon ja työkalujen tarjoaminen pohdinnan tueksi, ei uravalintojen arvottaminen tai tiettyä tulevaisuutta kohti ohjaaminen (Baldwin 2014, 8), sillä hyvä tulevaisuus tarkoittaa joka tapauksessa jokaiselle eri asioita (ks. Lombardo 2016, 117–118). Valmiiden vastausten tarjoamisen sijaan ohjaajalla on tärkeää olla valmiuksia pohtia asioita yhdessä (Santaoja 2019, 90).

Myös edellisessä luvussa esitelty tulevaisuusohjaus voisi toimia lähtökohtana kestäväen tulevaisuuteen ohjaamisessa. Tulevaisuusohjausta on kehitetty juuri siksi, että moni ohjaussuuntaus on niin yksilökeskeinen (Santaoja 2019, 89), mikä on selvä yhtymäkohta myös kaikkiin tässä luvussa esiteltyihin ohjauksen lähtökohtiin. Vaikka tulevaisuusohjauksessa kestäväen kehityksen tavoitteet eivät ole yhtä selvästi auki kirjoitettuna (J. Ollila, henkilökohtainen tiedonanto 25.11.2019), sen avulla kuitenkin tavoitellaan hyvää tulevaisuutta niin yksilölle kuin yksilöä laajemmalle sosiaaliselle ja yhteiskunnalliselle ympäristölle (ks. Ollila ym. 2022, 420). Tässä luvussa esitellyissä lähestymistavoissa ja menetelmissä ei toisaalta painotu tulevaisuuteen suuntautuminen yhtä vahvasti kuin tulevaisuusohjauksen viitekehyksessä, joka nimensä mukaan yhdistää ohjaukseen vahvan tulevaisuusnäkökulman. Näin ollen sekä tulevaisuusohjauksella että kestäväen kehitystä painottavilla ohjaustavoilla voisi olla toisilleen annettavaa.

Vallitsevat globaalit haasteet ovat toisaalta niin isoja, että ohjauskulttuurin kokonaisvaltainen muutos kohti kestäväen tulevaisuutta ohjaamista voi tuntua nykyhetkessä mahdottomalta tavoitteelta. Esimerkiksi Plant (2020) liittää ohjauskulttuurin muutokseen jopa utopian käsitteen. Toisaalta on muistettava, että utopiat voivat myös luoda mahdollisuuksia toisin toimimiseen (Lakkala 2017, 20). Joka tapauksessa on tärkeää, ettemme valtaviensa haasteiden edessä menetä uskoa ihmisyyteen ja mahdollisuuteemme toimia toisin (Värri 2019, 143). Ihan jokaisen ajatuksilla, sanoilla ja teoilla on merkitystä, sillä ne muodostavat sosiaalisen elinympäristömme ja yhdessä voimme luoda toivon ilmapiiriä (Lehtonen, Salonen & Cantell 2019, 340). Toiveikkuuden luominen koskee näin ollen myös ohjauskontekstia, jossa se voi saada alkunsa jo ohjaajan tavasta kohdata ohjattava. Pulsford (2019, 14, 16, 19) esittää, että ohjaajan ystävällisyys voisi lievittää ohjattavan stressin tunteita, luoda toivoa tulevaisuuteen ja näin vaikuttaa yksilön urakehitykseen ja sitä kautta ympäröivään maailmaan.

Ystävällisyydellä hän tarkoittaa ohjaustilanteissa välttämättömän ystävällisyyden ylittämistä, joka voi tuoda merkitystä myös ohjaajalle itselleen.

Lehtonen ym. (2019, 352–353, 360) puolestaan esittävät, että myös yhteyden kokeminen luontoon ja toisiin ihmisiin sekä yhteinen vastuunkanto maailmasta voisivat luoda toivoa ja tarkoitusta elämään. Ohjauksessa näitä tavoitteiden toteutumista voisi edesauttaa turvallisen tilan luominen yksilöllistä ja yhteisöllistä reflektointia varten, jotta esimerkiksi arvoista, uskomuksista, maailmankuvista ja erilaisista tunteista voitaisiin keskustella eroavaisuuksista huolimatta ja siten mahdollistaa yhteisen hyvän rakentamista (Woiwode ym. 2021, 854). Kaikenlaisten, myös kielteisten asenteiden ja tunteiden, tulisi saada tulla näkyväksi (Lehtonen ym. 2019, 352). Esimerkiksi ilmastonmuutokseen voi liittyä hankalia tunteita, joiden käsittelylle olisi tärkeää luoda tilaa. Siksi ohjauskeskustelujen tulisi ulottua myös koulutus- ja uravalintojen ulkopuolelle. Parhaimmillaan yhteinen pohdinta voisi selkeyttää ohjattavien maailmankuvaa ja luoda uusia tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Santaoja 2019, 87–88.) Erilaisten tunteiden ja kehollisten kokemusten käsittely voisi olla mahdollista myös intuitiivisten ja luovien keinojen, kuten taiteen avulla (Lehtonen ym. 2019, 352–353, 360). Myös mindfulness voisi olla potentiaalinen keino kestävän kehityksen edistämässä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa niin yksilöllisellä kuin kollektiivisella tasolla (ks. esim. Wamsler 2018; Wamsler ym. 2018).

On selvää, että toiveikkuutta vaalivan, kestävään tulevaisuuteen tähtäävän ohjauksen kehittäminen on haasteellista. Ohjauksen tulisi kohdistua täysin uudenlaiseen tulevaisuuteen, eikä kohti olemassa olevaa talousjärjestelmää ja nykyisiä työn muotoja (Pouyraud & Guichard 2018, 41; Guichard 2022b, 10). Muutos vaatii ohjaukselta uudistavaa otetta, sillä Carosinin ym. (2022, 660) mukaan ohjauksen itsessään tulisi vaikuttaa yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja politiikkaan, jotta niiden avulla voitaisiin luoda siltoja erilaisten ihmisryhmien välille ja mahdollisuuksia kaikille saada ohjausta kohti kestävää tulevaisuutta. Muutos edellyttää muun muassa käsitteiden ja käytäntöjen kehittämistä (Guichard 2022b, 11) sekä poikkitieteellistä tutkimusta (Santaoja 2019, 90). Kollektiivinen ote ohjauskäytäntöjen suunnittelussa on olennaista erilaisten näkökulmien mukaan saamiseksi, sillä myös ohjauksen tavoitteena on kollektiivinen hyvä, kuten sosiaalinen tasa-arvo, ihmisarvoinen työ ja kestävä kehitys (Carosin ym. 2022, 659–660). Ohjaajilta muutos puolestaan vaatii rohkeutta ja resilienssiä (Irving & Malik-Liévano 2019, 260), sillä heidän on osittain asetuttava vallitsevaa uusliberalistista yhteiskuntajärjestelmää vastaan. Näin ollen myös ohjaajien koulutusta tulisi

kehittää. (Santaoja 2019, 90.) Luonnollisesti tarvitaan myös julkisia palveluja, jotka tällaista ohjausta voisivat ihmisille tarjota (Guichard 2022a, 598).

Edellä esiteltyjen lähteiden perusteella kestävän kehityksen näkökulmien yhdistäminen ohjaukseen ei vielä välttämättä näy ohjauksessa niin konkreettisesti, vaan Pouyaudin ja Guichardin (2018, 43) tapaan näitä lähestymistapoja voisi kutsua ensimmäisiksi luonnoksiksi kehittymässä olevasta viitekehystä. Toisaalta ajatus kestävästä kehityksestä saattaa vaikuttaa ohjauksen taustalla, vaikkei sitä konkreettisesti tuotaisi esille. Tässä tutkimuksessa kutsun tällaista ohjauksen viitekehystä kestävään tulevaisuuteen ohjaamiseksi. Kyse ei ole vain kestävästä kehityksestä, vaan toivotusta tulevaisuudesta, joka on kestävä kehitys ja ohjauksen tavoitteena. Kyse ei ole myöskään vain ympäristönäkökulman huomioimisesta, vaan kaikki kestävä kehitys näkökulmat huomioon ottavasta ohjauksesta. Käsitän kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen kokonaisvaltaisena toimintana, jota tapahtuu eri konteksteissa ja jonka tavoitteena on ihmisten ja luonnon hyvinvointi maapallolla nyt ja tulevaisuudessa. Sen ei siis tarvitse olla vain uraohjaukseen liittyvää, vaan myös esimerkiksi henkilöstön ja strategioiden kehittämistä eri organisaatioissa tai nuorten ohjaamista erilaisissa järjestöissä. Tärkeintä on, että jokaisella olisi mahdollisuus joltain kautta saada tällaista ohjausta, jolloin ohjauksella olisi myös mahdollisuus vähentää eriarvoisuutta. Ohjauksen tulisi lisäksi olla yksilöllistä, sillä henkilökohtaisesti kestävä tulevaisuus voi tarkoittaa eri asioita eri yksilöille, mutta sen taustalla voisi olla myös laajempi tavoite paremmasta maailmasta meille kaikille.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kuvaan oman tutkimuksen toteutusta. Esittelen ensin tutkimuskysymyksen ja tutkimuksen kohdejoukon lyhyesti. Sen jälkeen kerron aineiston keruun menetelmistä ja toteuttamistani fenomenografisesta analyysistä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta. Tutkimuskysymyksen muotoutuivat lopulliseen muotoonsa vasta aineiston keruun jälkeen, jolloin yksi alkuperäisistä kysymyksistä jäi pois, mikä tulee tarkemmin esille aineiston keruun kuvauksen yhteydessä. Tässä tutkimuksessa etsitään vastausta ensin siihen, miten tutkittavat käsittävät kestävästä tulevaisuudesta, jotta sen jälkeen voidaan tarkastella, miten he käsittävät kestävästä tulevaisuudesta ohjaamista.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia näkemyksiä tulevaisuusohjauksen opiskelijoilla on kestävästä tulevaisuudesta?
2. Minkälaisia näkemyksiä tulevaisuusohjauksen opiskelijoilla on kestävästä tulevaisuudesta ohjaamisesta?

Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan kysymällä tutkittavilta henkilöiltä itseltään heidän näkemyksiään tutkimusaiheesta. Tällaiset näkemykset ovat luonteeltaan subjektiivisia, joiden tuottamiseen ja tulkitsemiseen myös tutkija osaltaan osallistuu, joten tutkimuksen lähestymistapaa voidaan kuvata laadulliseksi (Puusa & Juuti 2021, 76). Esittelen seuraavaksi tutkimuksen kohdejoukon ja tutkimusmenetelmät, joiden avulla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

4.2 Kohdejoukkona tulevaisuusohjauksen opiskelijat

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat tulevaisuusohjauksen opiskelijat, jotka suorittivat Tulevaisuusohjauksen 15 opintopisteen laajuista opintokokonaisuutta Turun yliopiston avoimessa yliopistossa lukuvuonna 2019–2020. Tuolloin opintokokonaisuus on ollut ensimmäistä kertaa tarjolla avoimen yliopiston kautta, ja vuosittain opinnot aloittaa noin 40 opiskelijaa. Sitä ennen vuosina 2017–2019 opintokokonaisuus on ollut tarjolla

valtakunnallisena, Opetushallituksen rahoittamana opetus- ja ohjaushenkilöstön täydennyskoulutuksena. (Ollila ym. 2022, 422.) Avoimen yliopiston kautta opiskelemaan voivat puolestaan hakeutua kaikki tulevaisuusohjauksen opiskelusta kiinnostuneet (Turun yliopisto 2019).

Lukuvuonna 2019–2020 opintokokonaisuus koostui kolmesta viiden opintopisteen jaksosta. Opintokokonaisuuden kuvauksessa kerrotaan, että sen tarkoituksena on lisätä opiskelijoiden ymmärrystä yhteiskunnallisista muutosvoimista ja työelämän muutoksesta, perehdyttää opiskelijat tulevaisuudentutkimuksen perusteisiin ja tulevaisuusohjaukseen sekä auttaa heitä kehittämään ohjaustyötään ja -osaamistaan tulevaisuusohjauksen pohjalta. Opinnoissa siis yhdistyvät teoreettinen ymmärrys tulevaisuudentutkimuksesta ja konkreettisten työkalujen saaminen ohjaus- ja opetustyöhön, minkä tarkoitus on tuottaa tulevaisuusvalmiuksia vahvistavaa ohjausosaamista. (Turun yliopisto 2024a.) Lukuvuoden 2019–2020 opinnot koostuivat lähitapaamisista, itsenäisestä työskentelystä, verkkokeskusteluista Moodle-verkkoympäristössä ja pienryhmätyöskentelystä (Turun yliopisto 2019). Keväällä 2020 opintokokonaisuuden opetus siirtyi kokonaan verkkoon koronaviruspandemian myötä.

Tutkimukseni kohdejoukon valinnassa oli tärkeää, että kohdejoukolla olisi kiinnostusta graduni aihepiiriä kohtaan sekä jonkinlaista kokemusta tulevaisuusohjauksesta.

Tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden kohdalla molemmat kriteerit todennäköisesti toteutuisivat. Lukuvuonna 2019–2020 tulevaisuusohjausta opiskelleet olivat ehtineet suorittaa vähintään osan opintokokonaisuudesta, kun tutkimukseni aineiston keruu oli ajankohtaista. Tavoitin opiskelijat helposti opintokokonaisuuden vastuuopettajan ja Moodle-verkkoympäristön kautta. Opintokokonaisuutta suoritti yhteensä 22 opiskelijaa, joista osa vastasi tutkimuspyyntööni.

Koska tutkimukseni kohdistuu ihmisiin, olen tutkimuksessani noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeita ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista. Tutkimukseen osallistuvia on informoitu tarkasti tutkimukseen osallistumisesta sekä siitä, että suostumus osallistumisesta on mahdollista peruuttaa milloin vain. Olen tutkimuksen teossa huomionnut myös Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) ohjeet hyvästä tieteellisestä käytännöstä, pyrkinyt huolellisuuteen kaikissa tutkimukseni vaiheissa ja raportoimaan vaiheet läpinäkyvästi. Seuraavissa luvuissa keskityn aineiston keruun ja analyysin raportointiin.

4.3 Aineiston keruu

Aineiston keruu tapahtui kahdella tavalla. Keväällä 2020 keräsin kohdejoukoltani lyhyitä kirjoitelmia, joiden avulla suunnittelin ja toteutin myöhemmin varsinaisen tutkimusaineistoni eli haastatteluaineiston keruun. Siirsin haastattelut toteutettavaksi vasta syksyllä 2020, sillä koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne vaikutti keväällä 2020 vahvasti kaikkeen toimintaan. Lopulta analysoin vain haastatteluaineiston, mutta kuvaan molemmat aineiston keruun tavat siksi, että myös kirjoitelma-aineiston keruulla on ollut vaikutusta tutkimuksen toteutukseen. Lisäksi tutkittavat henkilöt ovat voineet sen avulla harjoitella kestävän tulevaisuuden kuvittelua jo ennen haastatteluja. Kerron seuraavaksi molempien aineistojen keruusta omissa alaluvuissaan.

4.3.1 Kirjoitelma

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa keräsin osallistujilta kirjoitelmia lyhyen kirjoitustehtävän avulla. Kirjoitelmalla tarkoitetaan yksityistä dokumenttia, joita voidaan kerätä erilaisten kirjoituskilpailujen ja -pyyntöjen avulla. Niitä voidaan käyttää ihmisten yksilöllisten näkemysten ja kokemusten tarkasteluun, kuten esimerkiksi siihen, minkälaiset asiat ovat heille tärkeitä tai mistä he unelmoivat (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2012, 72.) Tässä tutkimuksessa pyrin kirjoitelmien avulla alustavasti kartoittamaan, minkälaisia teemoja tutkittavat nostavat esille kestävästä tulevaisuudesta ja mitä tutkimuksen yksilöhaastatteluissa voisi aiheesta kysyä. Kirjoitelmien kerääminen osoittautui käytännölliseksi ja resurssitehokkaaksi keinoksi saada selville tutkittavien omia ajatuksia aiheesta niin, ettei tutkija pääse vaikuttamaan lopputulokseen liikaa.

Suunnittelin kirjoitustehtävän tehtävänannon yhteistyössä Tulevaisuusohjauksen opintokokonaisuuden opettajien kanssa huhti-toukokuussa 2020. Pyrimme siihen, että tehtävään olisi mahdollisimman matala kynnys vastata ja tehtävänannosta löytyisi opintokokonaisuudesta tuttuja näkökulmia. Tehtävänannossa (liite 1) pyysin kirjoittajia pohtimaan kestävästä tulevaisuudesta oman nykyisen tai tulevaisuuden työn tai vaihtoehtoisesti oman muun elämän näkökulmasta. Kirjoittamisen tueksi määrittelin tehtävänannossa myös, mitä kestävä tulevaisuus tarkoittaa Salosen (2010, 235; ks. tämän tutkimusraportin luku 2.1) kestävä kehityksen määritelmän pohjalta, sillä kyseinen määritelmä on kokonaisvaltainen ja useiden lähteiden pohjalta rakennettu, ja arvioin sen helposti ymmärrettäväksi. Tällaista kestävästä tulevaisuutta voitaisiin pitää toivottuna ja tavoittelemisen arvoisena.

Kirjoitelma-aineiston keruu toteutettiin Tulevaisuusohjauksen opintokokonaisuuden viimeisen opintojakson aikana. Olin mukana 7.5.2020 järjestetyssä opintojakson etätapaamisessa kertomassa opiskelijoille tutkimukseni taustasta, tavoitteista ja aineiston keruusta. Tutkimukseen osallistuminen oli opiskelijoille täysin vapaaehtoista, vaikka kirjoitustehtävä toimi samalla myös osana opintojakson suoritusta. En pyytänyt kirjoitustehtävän yhteydessä tutkittavilta taustatietoja, sillä en aikonut tehdä aineistosta niin tarkkoja analyyssejä ja täysin anonymi osallistuminen voisi madaltaa kynnystä osallistua tutkimukseen. Kirjoitustehtävän saate ja suostumuslomake, joissa annettiin tarkat tiedot tutkimukseen osallistumisesta, sekä tehtävänanto laitettiin etätapaamisen jälkeen opintojakson Moodle-alueelle, jonne opiskelijat myös palauttivat tehtävän. Virallinen palautuspäivä oli 15.5.2020, mutta myös myöhemmin palautetut kirjoitelmat otettiin vastaan. Valmiit kirjoitelmat toimitettiin minulle ilman tunnistetietoja yhdessä tiedostossa, jonka tallensin Turun yliopiston Seafile-tallennuspalveluun salasanan taakse. Lopullinen aineisto koostui 11 lyhyestä kirjoitelmasta, jotka olivat yhteispituudeltaan noin 15 sivua (fontti Arial, fonttikoko 11, riviväli 1). Tekstien pituus vaihteli puolesta sivusta vajaaseen kahteen sivuun.

4.3.2 Haastattelu

Tutkimukseni pääaineisto muodostuu yksilöhaastatteluista. Valitsin haastattelun tutkimusmenetelmäksi sen joustavuuden vuoksi, sillä haastattelu mahdollistaa esimerkiksi kysymysten toistamisen, käytettyjen käsitteiden selventämisen, keskustelun annetuista vastauksista tai kysymysten järjestyksen vaihtamisen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Erityisesti lisäkysymysten ja tarkennusten esittäminen tuli tutkimushaastattelujen aikana tarpeeseen, sillä kestävä tulevaisuus ja siihen ohjaaminen on tutkimusaiheena niin moniulotteinen ja abstrakti. Tutkimusaiheesta käyty yhteinen keskustelu saattoi myös tehdä aihepiiriä ymmärrettävämmäksi haastateltaville, ja esille saattoi nousta myös näkökulmia, joita en tutkijana olisi alun perin osannut ajatella. Haastattelu oli siksi omaan tutkimukseeni sopivampi menetelmä esimerkiksi kyselylomakkeeseen verrattuna.

Haastattelumuodoksi valikoitui teemahaastattelu, joka on lomakehaastattelun tarkkoja kysymyksiä avoimempi mutta täysin avointa syvähaastattelua strukturoidumpi haastattelumuoto. Sitä voidaan siis kutsua puolistrukturoiduksi haastatteluksi, jossa haastattelut etenevät ennalta valittujen teemojen ja niitä tukevien kysymysten mukaisesti, mikä voi nostaa tutkittavien äänen ja tulkinnat strukturoidumpaa haastattelua paremmin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.) Menetelmän

riittävä joustavuus oli tärkeää aiheeni moniulotteisuuden kannalta, mutta haastattelujen tekemistä helpotti jonkinlaisen struktuurin ja esimerkkikysymysten olemassaolo.

Teemahaastattelu mahdollisti kuitenkin tarvittaessa esimerkiksi teemojen järjestyksen vaihtamisen tai ennakkoon suunniteltujen kysymysten pois jättämisen (Tuomi & Sarajarvi 2018, 87) sen mukaan, miten haastattelut kulloinkin etenivät.

Teemahaastattelu sopii hyvin tilanteeseen, jossa tutkittavasta ilmiöstä on saatavilla entuudestaan vain vähän tietoa, vaikka sen toteuttaminen edellyttääkin riittävää perehtymistä tutkittavaan aiheeseen, jotta teemat ja haastattelukysymykset voidaan muodostaa sen pohjalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2012, 56). Suunnittelin oman haastattelurunkoni teemat ja kysymykset tutkimuksen viitekehyksen rakentamisen yhteydessä, jolloin minulla oli jo jonkinlainen käsitys aiemmasta tutkimuksesta ja teoriasta, mikä ei kuitenkaan rajannut haastattelurungon suunnittelua liikaa. Lisäksi hyödynsin haastattelujen suunnittelussa aiemmin keräämääni kirjoitelma-aineistoa, joka auttoi minua hahmottamaan kohdejoukkoni ymmärrystä kestävästä tulevaisuudesta. Esimerkiksi koronaviruspandemian vaikutuksia käsiteltiin useammassa kirjoitelmassa, joten se oli sen hetkisen näkemykseni mukaan olennaista huomioida myös haastattelukysymyksissä.

Suunnittelemani haastattelurunko (liite 2) koostui neljästä haastatteluteemasta ja niihin liittyvistä apukysymyksistä. Ensimmäinen haastatteluteema koostui tutkittavan ajatuksista tulevaisuuteen ja erityisesti kestävään tulevaisuuteen liittyen. Toinen teema keskittyi ohjauksen rooliin kestäväen tulevaisuuden tavoittelussa. Kolmannessa ja neljännessä teemassa tarkasteltiin kestävään tulevaisuuteen ohjaamista tutkittavan oman työn näkökulmasta nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. Kolmas ja neljäs teema ja niihin liittyvä tutkimuskysymys rajautuivat kuitenkin analyysivaiheessa pois tarkastelusta. Tutkittavien työnkuvat ja toiveet tulevaisuuden työstä olivat niin erilaisia, ettei analyysin tekeminen niistä ollut mahdollista, eikä sopivaa teoreettista viitekehystä olisi ollut mahdollista koostaa järkevästi. Haastattelun lopuksi haastateltavalla oli vielä mahdollisuus kertoa muista mieleen tulevista näkökulmista. Lisäksi haastattelurunkoon kuului muutama taustakysymys ennen varsinaisia haastattelukysymyksiä. Näihin kuuluivat tiedot koulutustaustasta, ohjaus- ja opetuskokemuksesta sekä nykyisestä työnkuvasta. Haastateltavat saivat itse määritellä opetus- ja ohjauskokemuksensa sekä sen pituuden, sillä tarkoilla määritelmillä ei ollut tutkimukseni analyysin kannalta merkitystä.

Haastattelurungon valmistuttua tein kaksi pilottihaastattelua videoyhteydellä syys-lokakuussa 2020. Niiden myötä muokkasin haastattelurunkoa vielä hieman, mutta kokonaisuudessaan runko osoittautui toimivaksi. Pilottihaastatteluja en sisällyttänyt varsinaiseen tutkimusaineistoon, sillä nämä haastateltavat eivät olleet tulevaisuusohjauksen opiskelijoita. Varsinaiset tutkimushaastattelut pidin loka-marraskuussa 2020. Sain kohderyhmäni sähköpostiosoitteet Tulevaisuusohjauksen opintokokonaisuuden vastuopettajalta ja lähetin opiskelijoille kutsut haastatteluihin syys-lokakuussa. Kutsuun myöntävästi vastanneille opiskelijoille lähetin sähköpostin liitteenä tarkan ohjeistuksen haastatteluun osallistumista varten, jossa tiedotin myös tutkimuseettisistä periaatteista. Vallitsevan koronatilanteen vuoksi haastateltavat saivat valita, pidetäänkö haastattelu etänä vai esimerkiksi haastateltavan työpaikalla. Osa haastateltavista asui muualla kuin Turussa, jolloin etähaastattelu oli helpompi järjestää. Pidin yhteensä kymmenen haastattelua, joista kaksi toteutui kasvotusten haastateltavien työpaikoilla ja kahdeksan etäyhteydellä Zoomin kautta. Kasvotusten pidettävissä haastatteluissa huolehdimme haastattelijan ja haastateltavan turvallisuudesta alueellisten koronaviruspandemiaa koskevien suositusten mukaisesti. Etäyhteydellä pidettävissä haastatteluissa päädyin käyttämään Zoomia, sillä itselläni oli sen käytöstä eniten kokemusta ja haastateltaville se oli tuttu vähintään tulevaisuusohjauksen opintokokonaisuuden etäkokoontumisista. Tekniikan toimivuuden kannalta haastattelut sujuivat hyvin. Itse haastattelut etenivät keskustelunomaisesti, joten jokaisessa haastattelussa teemat apukysymyksineen painottuivat hieman eri tavoin.

Lopullinen haastatteluaineisto koostui kymmenestä haastattelusta. Haastattelut olivat pituudeltaan keskimäärin n. 1 h 15 min lyhimmän ollessa 50 min ja pisimmän 1 h 45 min. Etäyhteydellä pidetyistä haastatteluista tallennetut video- ja äänitiedostot sekä kasvotusten pidetyistä haastatteluista tallennetut äänitiedostot siirsin Turun yliopiston Seafile-tallennuspalveluun salasanan taakse. Aineiston yhteyteen ei ole missään vaiheessa tallennettu haastateltavien tunnistetietoja. Kun olin kirjoittanut haastatteluaineiston tekstimuotoon ja tallentanut sen Seafile-palveluun, tuhosin video- ja äänitiedostot. Litteroitu aineisto oli pituudeltaan yhteensä noin 120 sivua (fontti Arial, fonttikoko 11, riviväli 1,15). Litteroinnissa keskityin asiasisältöön, sillä esimerkiksi haastateltavien puheen piirteet ja eleet eivät olleet merkityksellisiä analyysini kannalta (vrt. Ruusuvuori & Nikander 2017, 427). Tämän vuoksi jätin litteraatista pois täytesanoja ja tutkimusaiheeseen liittymättömiä keskusteluja. Samalla anonymisoin esimerkiksi mahdolliset paikkakuntien ja työpaikkojen nimet.

4.4 Fenomenografinen analyysi

Tässä luvussa esittelen fenomenografista analyysia, jonka avulla olen analysoinut toista tutkimuskysymystäni eli kestävään tulevaisuuteen ohjaamista koskevan aineiston.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen, joka koskee näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta, osalta kerron analyysista lyhyesti vasta tutkimustulosten yhteydessä, sillä aineiston pienuuden vuoksi analysoin nämä näkemykset yksinkertaisen teemoittelun avulla. Tässä luvussa keskityn kuvaamaan fenomenografista analyysia, perusteita sen valinnalle ja oman analyysipolkuni vaiheita.

Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita ihmisten erilaisista tavoista käsittää todellisuuden ilmiöitä sen sijaan, että tutkittaisiin suoraan todellisuutta itseään (Marton 1981, 178). Näiden käsitysten variaatio on keskeisessä asemassa fenomenografisessa tutkimuksessa (Marton & Booth 1997, 111), jonka tavoitteena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää näitä erilaisia käsityksiä sekä niiden välisiä eroja ja suhteita. Tärkeää on huomioida myös käsitysten kontekstuaalisuus, sillä eri asiayhteydet voivat antaa erilaisia merkityksiä samalle ilmaisulle. (Huusko & Paloniemi 2006, 163–166.) Tutkimuksen tuloksena saadaan esille kokonaisuus kaikista niistä tavoista, joilla tietty ryhmä käsittää tiettyä ilmiötä tietyssä ajankohtana. Tuloksia tarkastellaan siis aina kollektiivisella tasolla yksilötason sijaan, eikä yksilötason merkityksiä voi käsitellä tästä kontekstista irrallaan. (Åkerlind 2012, 116–117; Ulfens 1989, 42.) On myös muistettava, että käsitykset ja tutkijan tulkinta niistä kuvaavat aina vain yhdenlaista tapaa nähdä jokin todellisuuden ilmiö, eivätkä ne näin ollen ole sama asia kuin tämä ilmiö itsessään (Marton & Booth 1997, 124–125).

Fenomenografiaa voidaan käyttää erilaisten kirjalliseen muotoon muokattujen aineistojen analysointiin. Aineiston keruussa olennaista on riittävän väljä kysymyksenasettelu, jotta käsitysten eroja saadaan esille. (Huusko & Paloniemi 2006, 163–164.) Tätä tavoitetta auttaa esimerkiksi se, että tyypillisesti fenomenografiset tutkimushaastattelut ovat puolistrukturoituja, jolloin vastaaminen on toisaalta riittävän avointa, mutta jonkinlainen strukturi tukee haastattelun etenemistä (Kettunen & Tynjälä 2018, 4). Näistä syistä fenomenografia sopi hyvin myös oman tutkimukseni analyysimenetelmäksi. Tutkimusaiheeni on laaja ja abstrakti, josta pyrin saamaan esille erilaisia käsityksiä suhteellisen joustavan haastattelurungon avulla. Fenomenografian valintaa puoltaa myös se, että ilmiöt, joiden ymmärtämistä ja käsittämistä ei ole aiemmin juuri tutkittu, sopivat hyvin fenomenografisen analyysin kohteeksi (Huusko & Paloniemi 2006, 171). Fenomenografiaa on ylipäänsä käytetty

melko vähän ohjausalan tutkimuksessa, mutta sen avulla voitaisiin saada esiin ohjausta tekevien henkilöiden ja ohjattavien erilaisia näkökulmia ohjaukseen liittyvistä ilmiöistä ja hyödyntää niitä ohjauksen kehittämisessä (Kettunen & Tynjälä 2022, 258). Näin ollen fenomenografiaa voidaan kutsua jopa demokraattiseksi lähestymistavaksi, sillä analysoitavat käsitykset ovat informanttien itse muodostamia eivätkä esimerkiksi tutkijan omia käsityksiä (Hajar 2021, 1425).

Fenomenografisen tutkimuksen vaiheet ovat melko väljärajaisia. Aineisto kategorisoidaan ja tulkitaan aineistolähtöisesti eikä teoriaa käytetä aineiston luokittelurunkona (Huusko & Paloniemi 2006, 166). Näin ollen aineiston analyysin voi tehdä monella tavalla (Uljens 1989, 44). Huusko ja Paloniemi (2006, 167–169) jaottelevat analyysin tavanomaiset vaiheet 1) merkitysyksiköiden etsimiseen, 2) merkitysyksiköiden ryhmittelyyn ensimmäisen tason kategorioiksi, jolloin löydettyjä ilmaisuja vertaillaan toisiinsa, 3) näiden kategorioiden kuvaamiseen abstraktimmalla tasolla eli kuvauskategorioiden muodostamiseen ja 4) kuvauskategoriajärjestelmän tai tulosavaruuden luomiseen. Oma analyysini muodostui niin ikään näistä neljästä vaiheesta, mutta rajasin vaiheet hieman eri tavalla oman työskentelyni mukaisesti. Tutkin myös kasvatustieteen alan väitöskirjoista (ks. esim. Valkonen 2006; Vehmas 2015) fenomenografisen analyysin toteutustapoja. Myös ne noudattavat samantapaista kaavaa, vaikka jaottelu tai kuvaukset olisivat hieman eroavaiset. Vehmas (2015) esimerkiksi käyttää ensimmäisen asteen kategorioista nimeä merkityskategoria, jonka otin myös omaan tutkimukseeni käyttöön, sillä se kuvaa kyseisen kategorian sisältöä mielestäni paremmin kuin ensimmäisen asteen kategoria.

Oma analyysini muodostui neljästä vaiheesta:

1. Aineiston lukeminen ja olennaisen sisällön hahmottaminen
2. Merkitysyksiköiden poimiminen
3. Merkitysyksiköiden ryhmittely ja merkityskategorioiden luominen
4. Analyysin ja tutkimuskysymysten vastaavuuden tarkastaminen ja kuvauskategorioiden luominen

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin litteroituja haastatteluaineistoja läpi moneen kertaan muodostaakseni kokonaiskuvan aineistosta. Tein samalla tekstiin jo joitakin merkintöjä, joiden avulla pyrin hahmottamaan aineistosta olennaisia merkitysisältöjä analyysin seuraavia vaiheita varten.

Analyysin toisessa vaiheessa poimin olennaisia aineistositaatteja aineistosta yksi haastattelu kerrallaan. Merkitsin kaikki löytämäni sitaatit samalla värillä, sillä haastatteluteemat etenivät aika lailla samassa järjestyksessä joka haastattelussa, eikä värikoodaus ollut välttämätöntä. Kopioin sitaatit Word-tiedostoon ja lisäsin jokaisen kohdalle kommentin, johon kirjoitin merkitysyksikön sisällön lyhyesti. Tässä vaiheessa aineistosta alkoi myös hahmottua mahdollisia kategorioita.

Kolmannessa vaiheessa aloin hahmotella samaan tiedostoon otsikoita kuvaamaan aineistosta löytyviä teemoja, joiden alle lähdin järjestelemään merkitysyksiköitä, ja tarvittaessa loin myös uusia otsikoita. Luin aineistoa vielä uudelleen läpi moneen kertaan keskittyen tällä kertaa yhteen teemaan kerrallaan. Mikäli löysin vielä uusia merkitysyksiköitä, poimin ne tekstistä oikean teeman alle. Kun aineistosta ei enää löytynyt mitään uutta, siirryin pohtimaan merkitysyksiköiden välisiä eroja ja yhteneväisyyksiä, ja lopuksi muodostin merkitysyksiköistä merkityskategorioita.

Viimeisessä vaiheessa otin tarkempaan tarkasteluun tutkimuskysymykseni. Tässä analyysin vaiheessa yksi tutkimuskysymyksistäni jäi pois, ja karsin analyysistäni pois kaikki ne sisällöt, jotka eivät vastanneet nykyisiin tutkimuskysymyksiini. Seuraavaksi jaoin jäljelle jääneen sisällön tutkimuskysymysteni mukaisesti kahteen eri tekstitiedostoon. Viimeistään tässä vaiheessa ilmeni, että ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta aineistoa oli niin vähän, ettei siitä kannattanut tehdä fenomenografista analyysia, vaan yksinkertainen teemoittelu toimisi paremmin. Näin ollen pelkistin analyysiani ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta ja toisen osalta jatkoin fenomenografista analyysia, johon rakensin merkityskategorioista vielä kuvauskategoriat ja kirjasin lopuksi eri kategoriatasojen alle aineistositaattien lukumäärät. Tästä fenomenografisen analyysin avulla jäsennetystä aineistosta muodostin vielä taulukkomuotoisen tiivistelmän, joissa jokaista merkitysyksikköä havainnollistaa yksi aineistositaatti. Osa tästä tiivistelmästä on nähtävillä esimerkkinä liitteessä 3. Tiivistelmässä suluissa olevat lukumäärät kuvaavat kyseiseen kategoriaan sisältyvien aineistositaattien lukumäärää. Analyysin viimeiseen vaiheeseen sisältyi myös kuvauskategorioiden välisten suhteiden tarkastelu ja linkittäminen teoriaan. Todellisuudessa analyysin teko ei edennyt täysin lineaarisesti, vaan vaiheet menivät osittain limittäin ja palasin myös aiempiin vaiheisiin monesti. Samaan aikaan rakensin myös tutkimuksen teoriaosiota, jolloin tietämykseni aiheesta, teoreettinen viitekehyseni, analyysini ja tulkintani muotoutuivat samanaikaisesti.

Valmiissa kuvauskategoriajärjestelmässä merkityskategoriat koostuivat useista merkitysyksiköistä, kuten myös kuvauskategoriat muodostuivat useammasta kuin yhdestä merkityskategoriasta. Sen sijaan yhtä merkitysyksikköä saattoi kuvata yksi tai useampi aineistokatkelma. Päädyin selkeyden vuoksi tekemään analyysini niin, että jokainen aineistositaatti oli koodattavissa vain yhdeksi merkitysyksiköksi. Omissa muistiinpanoissani käytin joskus myös pidempiä aineistositaatteja, jolloin sen alkuosa saattoi kuvata yhtä merkitysyksikköä ja loppuosa toista, jolloin alleviivasin sitaatista sen kohdan, joka kuvasi kyseessä olevaa merkitysyksikköä. Tämä oli välttämätöntä, jotta pysyisin itse selvillä jokaisen aineistositaatin kontekstista. Tämä tapa ei kuitenkaan käy ilmi tutkimusraportin sitaateista, vaan se toimi analyysivaiheessa työskentelyni tukena. Lopullinen kuvauskategoriajärjestelmä muodostui kolmesta kuvauskategoriasta, joiden alle sijoittuivat merkityskategoriat merkitysyksiköineen. Esittelen koko kuvauskategoriajärjestelmän seuraavassa luvussa.

5 Tutkimustulokset

Esittelen tässä luvussa tutkimukseni tulokset. Ennen varsinaisia tutkimustuloksia kuvailen haastateltavien taustatietoja ja syitä, miksi he olivat hakeutuneet opiskelemaan tulevaisuusohjauksen opintoja sekä heidän omaa suhdettaan tulevaisuuteen.

5.1 Haastateltavien taustatiedot

Yksilöhaastattelujen yhteydessä kysyin haastateltavilta lyhyesti taustatietoja heidän koulutustaustastaan, ohjaus- ja opetuskokemuksestaan sekä nykyisestä työnkuvastaan. Kaikilla haastateltavilla oli vähintään jokin korkeakoulutasoinen tutkinto joko AMK:sta (n=4) tai yliopistosta (n=6) eri aloilta. Osalla oli myös jatko-opinnot menossa tai jo suoritettuina (n=3). Suurin osa haastateltavista (n=8) oli opiskellut kasvatustieteitä tai pedagogisia opintoja joko erillisinä opintoina tai osana tutkintoa.

Kaikilla haastateltavilla oli lisäksi jotain käytännön kokemusta ohjauksesta tai opetuksesta. Kokemus saattoi olla esimerkiksi opettamista, kouluttamista, mentorointia, opinto-ohjausta, uraohjausta, henkilöstön johtamista tai ohjaustyön kehittämistä. Kokemusvuodet vaihtelivat yhdestä vuodesta yli 30 vuoteen. Alle viisi vuotta kokemusta oli kolmella haastateltavalla, 5–15 vuotta kolmella haastateltavalla ja 15–35 vuotta neljällä haastateltavalla. Ottaen huomioon sekä koulutuksen että opetus- ja ohjauskokemuksen, haastattelemani joukko oli melko valikoitunut, sillä suurella osalla heistä oli kokemusta ja asiantuntemusta reilusti.

Kaikilla haastateltavilla ohjaus sisältyi jossain muodossa joko nykyisiin työtehtäviin tai johonkin työn ulkopuoliseen toimintaan. Osalla ohjaustyö tai sen suunnittelu oli isommassa roolissa, kun taas osalla se oli pieni osa työnkuvaa. Ohjaus toteutui yksilön, ryhmien, henkilöstön ja organisaatioiden ohjaamisena tai ohjausta mahdollistavana taustatyönä, kuten kehittämistyönä, koulutusten suunnitteluna ja toteuttamisena tai ennakointi- ja strategiatyön tekemisenä. Haastateltavien ohjauksen kohteena oli muun muassa opiskelijoita toisella asteella ja korkeakoulussa, työtä tai opiskelupaikkaa etsiviä henkilöitä, koulutusorganisaatioiden henkilökuntaa ja sidosryhmiä, yksityisten organisaatioiden henkilökuntaa ja muita yritysmaailman toimijoita.

Kaikki haastateltavat olivat tulleet tulevaisuusohjauksen koulutukseen vapaaehtoisesti omasta kiinnostuksesta. Muutamalle tulevaisuudentutkimus oli joistain yhteyksistä tuttua ennestään, esimerkiksi opintojen, tulevaisuusaiheisten tapahtumien tai verkostojen kautta. Useat

haastateltavat mainitsivat valintansa syyksi koulutuksen aiheiden kiinnostavuuden, kuten kiinnostuksen ohjausta tai tulevaisuusajattelua ja -tutkimusta kohtaan tai halun ymmärtää tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä, käsitteitä, ajattelutapoja tai yksilönäkökulmaa. Myös yleisesti kiinnostus opiskelua tai kehittymistä kohtaan mainittiin syynä. Osalle esimerkiksi esihenkilö oli vinkannut opinnoista. Muutama henkilö ajatteli opintojen sopivan hyvin omaan työhön sovellettavaksi. Osa toivoi opinnoista konkreettista hyötyä tutkimuksen tekoon tai työkaluja tulevaisuuden suunnitteluun ja aikuisten ohjaamiseen tai yleisesti vinkkejä ohjaustilanteisiin. Yksi henkilö kuvasi tulevaisuusohjauksen tuovan ikään kuin ”pedagogisen pätevyyden” tulevaisuudentutkimukseen.

Yleisen kiinnostuksen ja konkreettisen hyödyn saamisen lisäksi kahdella henkilöllä oli opiskeluvaihtelun takana tulevaisuuteen suuntautuva missio. Yksi haastateltava kertoi, kuinka haluaisi levittää tulevaisuustietoisuutta ihan kaikille. Toinen haastateltava kertoi, että sekä hän itse tarvitsisi, mutta myös tulevaisuuden työelämässä tarvitaan enemmän ohjauksellista tietoa ja tulevaisuuteen katsomista. Kokonaisuudessaan kohdejoukkoni syyt lähteä opiskelemaan tulevaisuusohjauksen opintoja olivat moninaisia, mutta suurinta osaa yhdisti jonkinlainen kiinnostus tulevaisuusajattelua ja -ohjausta kohtaan. Valitsemani kohderyhmä sopi siis hyvin tutkimukseni informanteiksi.

Selvitin haastatteluissa myös tutkittavien omaa suhdetta tulevaisuuteen. Jokainen haastateltavista tiedosti ajattelevansa tulevaisuutta jollain tavalla. Osalla tulevaisuuden pohdinta ja ennakointi liittyi osaksi työnkuvaa. Osa haastateltavista kertoi olevansa erityisen kiinnostuneita tulevaisuuden kehityskulkujen pohtimisesta, ja tulevaisuuden pohdinta saattoi olla jopa päivittäistä myös omassa henkilökohtaisessa elämässä. Osa myös totesi oman suhtautumisensa tulevaisuuteen olevan positiivista ja luottavaista, ja osa halusi lisätä myös muiden ihmisten tulevaisuususkoa ja -tietoisuutta. Kahdesta vastauksesta nousi esille se, ettei tulevaisuutta välttämättä aina niin tietoisesti ajattele, mutta jollain tavalla se on taustalla mukana. Suurimmaksi osaksi haastateltavien vastauksissa painottui kiinnostus tulevaisuusajatteluun, toiveikkuus ja vaikutusmahdollisuuksien näkeminen. Ryhmässä oli kuitenkin vaihtelua sen suhteen, ettei tulevaisuusajattelu ollut kaikille niin tuttua, kun taas joillekin se oli suorastaan elämäntapa pidemmältä ajalta. Tulevaisuusajattelun haasteellisuus näkyi aineistossani siten, että osalle tutkittavista haastattelukysymyksiin vastaaminen oli helpompaa kuin toisille ja he pystyivät usein vastaamaan kysymyksiin kattavammin. Haastattelussa kartoitettiin kuitenkin näkemysten koko kirjoa, jolloin jokainen vastaus oli minulle tutkijana tärkeä.

Seuraavassa kahdessa alaluvussa esittelen analyysini tulokset. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta (luku 5.2) tulokset on muodostettu teemoittelemalla ja toisen osalta (luku 5.3) fenomenografian avulla. Käytän tulkintani tukena alkuperäisiä aineistokatkelmia, jotka olen merkinnyt koodein H1–10, joissa H tarkoittaa haastattelua ja numero satunnaisesti valittua järjestysnumeroa väliltä 1–10. Olen pyrkinyt käyttämään sitaatteja monipuolisesti eri haastateltavilta, mutta koska kaikki haastateltavat eivät tuoneet esille näkemyksiään yhtä laajasti juuri näiden tutkimuskysymysten osalta, joidenkin haastateltavien näkemyksiä on siteerattu määrällisesti vähemmän. Olen myös tehnyt aineistokatkelmiin pieniä muokkauksia luettavuuden parantamiseksi. Jos olen poistanut niistä tekstiä, olen merkinnyt poiston kahdella peräkkäisellä ajatusviivalla. Mikäli olen anonymisoinut jonkin termin tai selvennykseksi lisännyt jonkin sanan, olen laittanut tällaiset sanat hakasulkeiden sisään. Olen myös tarpeen mukaan selkeyttänyt murteellisia ilmaisuja yleiskielisemmiksi kunnioittaen kuitenkin haastateltavien alkuperäistä ilmaisutapaa (ks. Kvale 2007). Tämä valinta oli välttämätön pienen kohdejoukon anonymiteetin turvaamiseksi, etteivät tutkittavat ole tunnistettavissa erilaisten puhetapojensa vuoksi.

5.2 Näkemykset kestävästä tulevaisuudesta

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta. Tätä tutkimuskysymystä koskevan aineiston olen analysoinut yksinkertaisella teemoittelulla, eli olen vertailut yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia haastateltavien näkemyksissä, ja tämän analyysin tuloksena sain neljä erilaista teemaa. Aineistossa kestävää tulevaisuutta käsiteltiin ekologisesta, sosiaalisesta, holistisesta ja utopistisesta teemasta käsin. Kuvaan seuraavaksi lyhyesti analyysini muotoutumista, jonka jälkeen esittelen tuloksia tarkemmin.

Rajasin analyysin aineiston koskemaan vain niitä näkemyksiä, jotka sain vastauksena haastattelukysymykseen siitä, miten haastateltavat ymmärtävät kestävästä tulevaisuudesta. Näin pystyn painottamaan tutkittavien autenttisia näkemyksiä, joita he antoivat ilman haastattelurungon jatkokysymysten apua (ks. liite 2). Lisäksi olen analyysin teossa huomionnut sen, että osassa haastateltavien vastauksista kuvailtiin kestävästä tulevaisuudesta ja osassa tekoja ja valintoja, jotka johtavat kestävästä tulevaisuuteen. Olen sisällyttänyt analyysiini nämä molemmat näkökulmat, sillä tämän hetken tekoja ja tulevaisuutta voi olla haastavaa erottaa toisistaan. Tulevaisuus on aina olemassa vain tämän hetken näkemyksissämme ja sitä rakennetaan tässä hetkessä (ks. esim. Bell 1997, 75–76; Rubin

2004a; 2004b), joten jos emme elä tulevaisuutta aktiivisesti todeksi nyt, milloin oikeastaan elämme sitä? Toisaalta kestävä tulevaisuuskaan ei ole staattinen tila, vaan teot jatkuvat myös tulevaisuudessa.

Analyysissani yksi aineisto-ote vastaa vain yhtä teemaa, mutta jokainen teema muodostuu useammista aineisto-otteista. Aineistossa oli myös katkelmia, jotka koostuivat useista eri teemoista. Tällaisissa kohdissa haastateltava saattoi painottaa jotain teemaa selvästi eniten, jolloin olen luokitellut aineisto-otteen kyseisen teeman alle. Haastateltava saattoi myös nivoa eri teemoja yhteen kokonaisvaltaiseksi näkemykseksi, jolloin olen luokitellut aineisto-otteen holistiseksi teemaksi. Edellä kuvatuilla perusteilla olen jakanut aineiston ekologiseen, sosiaaliseen, holistiseen ja utopistiseen teemaan. Esittelen seuraavaksi näitä teemoja alkuperäisten aineistositaattien avulla.

Yksi haastatteluissa toistunut teema oli ekologinen kestävyys, joka voidaan nähdä pohjana kestäväälle kehitykselle (ks. Giddings ym. 2002). Haastateltavien puheessa se ilmeni pääosin ihmisille suotuisten elinolosuhteiden säilymisenä, vaikka vastauksista tuli myös epäsuorasti tai suoremmin esille myös huoli maapallosta itsestään:

ihmiskunta pystyisi elämään tällä maapallolla vähän pidempään, kun mitä nyt tällä hetkellä ehkä näyttää. Ei tuhottaisi tätä planeettaa, koska siltä se välillä tuntuu -- yrittääks tää maapallo tällä hetkellä kertoo meille, että teidän täytyy nyt ihan oikeesti muuttaa sitä omaa toimintatapaanne tai tämä maapallo rupeaa suojelemaan itse itseään. -- Kyllä mä aattelen, että se on vähän semmoinen, että pitäisi suojella, pitäisi miettiä eri vaihtoehtoja (H3)

olisi vettä, puhdasta vettä edelleen saatavana ja ruokaa, ettei olisi välttämättä niin ylikansoitettu tää maapallo, että vesi loppuu, -- että pysyisi semmoiset perusasiat, mitä tällä hetkellä on ihan itsestään selviä meille suomalaisille, että ne olisi ja pysyisi, ja sitten että ilmasto säilyisi sellaisena, että pystyisi olemaan, ettei jäätiköt sula (H10)

Ympäristö tuli vastauksissa esille myös perusteena ihmisten ja yhteiskuntien toiminnalle, kuten myös taloudelle. Tämä ajattelutapa mukaillee niin ikään kestäväen kehityksen kolmijakoa (ks. Giddings ym. 2002). Kestävä tulevaisuus on siis esimerkiksi sitä, että ympäristö otetaan huomioon osana kaikkea, mitä maapallolla teemme:

hyvin monella elämän osa-alueella opitaan elämään niin, että meidän globaalisti ekosysteemi kestää ja että semmoiset hyvän elämän edellytykset säilyy maapallolla. Että siihen nyt kiertotalous esimerkiksi, mä aattelen, nivoutuu siihen merkittävässä roolissa. Mutta se on semmoinen hyvin laaja-alainen, hyvin moneen alaan ja asiaan liittyvä juttu se kestävä tulevaisuus (H2)

Ylläkuvatut aineistokatkelmat painottavat ympäristönäkökulmaa, mutta samalla näkökulma on ihmiskeskeinen. Toisaalta juuri ihmisten vastuuseen lukeutuu luonnon lisäksi myös toisista ihmisistä huolehtiminen (Salonen 2010, 53), joten myös ihmisten hyvinvointi kuuluu olennaisesti kestävään tulevaisuuteen. Kyse ei ole pelkästään hyvien elinolosuhteiden säilyttämisestä, vaan ekologinen kestävyys mahdollistaa myös ihmisten välisen yhdenvertaisuuden tulevaisuudessa:

se että me pystytään ihmiset olemaan täällä yhdenvertaisia ja tasavertaisia ja pystytään elämään ylipäätään maapallolla tai jossain, niin kyllä meidän pitää pyrkiä ottamaan meidän ratkaisuihin ja kaikissa ekologisetkin asiat huomioon (H1)

Ekologiset kestävyyskysymykset liittyvätkin tiukasti sosiaalisiin haasteisiin (Chabay ym. 2021, 2) sillä ekokriisillä on suuri vaikutus eriarvoisuuden kehittymiseen ja ihmisten elinolojen heikentymiseen (Foster ym. 2019, 122). Sosiaalisesti kestävä tulevaisuus tarkasteltiin haastatteluissa toisaalta myös omana teemana ilman ympäristönäkökulmaa. Haastateltavat nostivat esille näkökulmia siitä, että kestävä tulevaisuus tulisi olla kollektiivisesti hyvä kaikille ihmisille riippumatta yksilöiden ominaisuuksista ja heidän edustamistaan kulttuureista:

Kyllä ihmisoikeudetkin ja kaikki tällaiset ihmisoikeussopimukset -- jos me noudatettaisiin noita YK:n erilaisia sopimuksia, niin me ollaan hyvällä mallilla siinä, että me nähtäisiin tulevaisuus yhdenvertaisena ja tasavertaisena kaikille. Siinä on vielä aika paljon työtä kylläkin kaiken kaikkiaan, mutta kyllä se kestävä tulevaisuus on sitä, että me nähdään maapallo kokonaisuutena semmoisena yhdenvertaisena kaikille meille (H1)

ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja hyvinvointiin ja semmoiseen tasapainoiseen ja tasapuoliseen suhteeseen kaikkien eri kansojen ja eri etnisten ryhmien ja kaikkien välillä, että jotenkin toivoo, että nuori sukupolvi saisi olla omia itsejään, ettei tarteis mennä mukaan semmoisiin mitä mun sukupolvellani on vielä paljonkin, ennakkoluuloja kaikissa, kaikkien eri ihmisryhmien välillä, niin semmoista toivoo jotenkin, että se olisi semmoista tulevaisuuden hyvää, hyvää oloa (H10)

Hyvän tulevaisuuden ajatellaan siis kuuluvan kollektiivisesti jokaiselle. Toisaalta haastatteluissa tuotiin esille myös jokaisen vastuu kestävästä tulevaisuudesta, eli kaikkien tulisi yhdessä osallistua sen rakentamiseen. Yhteisen vastuun tulisi ulottua siihen, ettei yhtäkään yksilöä jätetä yksin, vaan myös yksilöitä tuetaan saavuttamaan sekä oma, että yhteinen kestävä tulevaisuus. Kestävä tulevaisuus yksilön näkökulmasta kuvailaan seuraavissa aineistositaateissa.

jos yritetään yhdessä tehdä paljon, tai sillä tavalla, että jokainen tekee aika vähän, mutta jokainen osallistuu siihen, niin siitä tulee paljon kuitenkin. Niin sekini on tavallaan kestävä, koska silloin sä jaksat työssä ja sä jaksat ajatella näitä asioita, jos sä olet mukana jossain yhteisössä. Etkä ole vaan yksin, ja sitten sä yhtäkkiä huomaat, että okei mä en jaksa enää, niin se ei ole kestävää kehitystä. Jos ajatellaan yksittäistä ihmistä, niin mulle se on mukana kaikessa. (H7)

kestävyyden myös yksilön näkökulma, ettei tulisi semmoista vaihtelua siinä toiveikkuuden ja epätoivon välillä, koska se on henkisesti hirveen raskasta, vaan pitäisi saada yksilön näkökulmasta entistä kestävämmäksi tämä ajattelu ja nämä tukitoiminnot ja kaikki mitä ympärillä on, koska meillä on aika hirveet tilastot, jaksamisen tai masennusten, niin miten nämä ihmiset voi rakentaa kestävää tulevaisuutta, jos me itse ikään kuin siinä kotipesässä voidaan huonosti, niin se on ehkä vähän semmoinen huolestuttava seikka, että ei saisi menettää niitä toivon rippeitä tai miten me yhdessä tuetaan toinen toisiamme ja saadaan rakennettua sitä yhteistä kestävää tulevaisuutta. (H8)

Yksilöiden tukemiseen liittyy myös erilaisten taitojen ja osaamisen kehittyminen, jonka avulla kestävää tulevaisuutta rakennetaan. Tulevaisuudentutkimuksessa puhutaan myös tulevaisuuden mahdollisuuksien näkemisestä nykyhetkessä (ks. Bell 1997, 75–76), jolloin osaamisen hankkiminen ja uravalinnat voivat olla niitä mahdollisuuksia nykyhetkessä, jotka johtavat kohti kestävää tulevaisuutta.

pitää olla taitoja ja osaamista, jotka auttavat ymmärtämään, miten tulevaisuutta voi käyttää nykyaikana -- jos jokaisella on sellaisia taitoja ja osaamista, meillä voi olla mahdollisuus tehdä tulevaisuudesta kestävämpi. Tulevaisuus ei ole jotain, jota ei ole, vaan se on mitä me teemme (H6)

mieltii uraa ja ammattia, että sillä mitä tekee, niin sillä olisi aina pohjaa eteenpäin, että se ei olisi mitään kertakäyttökamaa, tavallaan semmoinen että tietynlainen pohja luodaan, niin sitten rakentuu sen päälle, vaikka sitten tilanne muuttuu (H9)

Yksilöiden osaamisen kehittämisen tukeminen on tärkeää myös siksi, että ihmisten mahdollisuudet työntekoon ovat eriarvoisia (ks. Guichard 2022b) ja yksilöiltä vaaditaan yhä enemmän taitoja epävarmoissa maailmantilanteissa selviytymiseksi (ks. Nota ym. 2020, 44). Taitoja vaaditaan esimerkiksi myös tulevaisuuden teknologioiden keskellä toimimiseksi. Jo nyt teknologia on varsin kehittyntä, ja kestävä tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että ihminen pystyy edelleen hallitsemaan sitä, kuten yksi haastateltavista toi esille.

Kun me puhutaan kestävästä kehityksestä tai kestävästä tulevaisuudesta, niin kyllä se on ihmisen vastuu siitä [teknologiasta]. -- on jossain kohtaa realismia se, että algoritmit päättää meidän asioista niin hyvin, että silloin ne hakee tehokkaimpia ratkaisuja, joihin ihminen ei oikeesti kuulu. Ja sen takia meidän pitää kestävässä kehityksessä ottaa huomioon kestävä teknologian kehitys (H1)

Edellä kuvatuissa aineisto-otteissa on painottunut kestävän kehityksen ekologinen tai sosiaalinen ulottuvuus, mutta keskeistä näissä teemoissa on joka tapauksessa ihmisen hyvinvoinnin takaaminen. Haastatteluissa tuli esille myös kokonaisvaltaisempia näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta, niin että kaikkien asioiden ja kaiken tekemisen tulisi olla kaikilta osin kestävää. Nämä näkökulmat kestävästä tulevaisuudesta muodostavat holistisen teeman. Tällaisessa pohdinnassa esimerkiksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (ks. esim. Notan ym. 2020, 53–54 mukaan Nota ym. 2018) tai kestävän kehityksen kolmiosainen malli voivat olla mukana.

Esimerkiksi ne YK:n kestävät tavoitteet, niin siellä on aika hyvin ja tarpeeksi laajasti ehkä mietitty sitä. Mutta mun mielestä se on monia asioita, jotka nivoutuu yhteen myös. Että se on ympäristön näkökulmasta, että saadaan maapallo pidettyä hengissä ja moninaiset lajit sen päällä pidettyä hengissä, että on ihmisillä hyvä olla monesta eri näkökulmasta, terveys ja talous ja turvallisuus ja puhdas vesi ja ruoka ja monet eri näkökulmat siellä, eriarvoisuuden pysäyttämistä ja köyhyyttä ja muuta. Että millä tavalla maailma olisi parempi paikka elää meille kaikille, jotka on sen päällä. Ja ehkä jos lähdetään avaruuteen, niin ettei laiteta sitä täyteen kaikkee romua. (H4)

ymmärrettäisiin se kestävyys laajasti. Ensinnäkin ihan siitä, että se ei ole sitä asiaa, mikä on juuri nyt pinnalla. Tällähän hetkellä se on ympäristöasioista se vielä kapeampi sektori eli puhutaan ilmastonmuutoksesta unohtaen helposti esimerkiksi biodiversiteetin katoaminen ja tämmöinen, että fokustetaan vaan siihen ja unohdetaan, sitten on myös sosiaaliset asiat ja governance asiat vaikka yrityksissä, talousasiat. Niin mä haluaisin nähdä sen kokonaisuutena -- kaikkia tekemisiä pitäisi ajatella laajasti, mikä on kestävä. (H5)

Vaikka kestävän kehityksen käsitettä on kritisoitu sen puutteista kuvata maailmaa kokonaisuutena (Giddings ym. 2002), ovat haastateltavat myös nivoneet ulottuvuuksia yhteen ja tarkastelleet kestävästä tulevaisuutta tavoitteena, joka saavutetaan, kun kaikki toiminta on kestävä. Esimerkiksi koulutuksen rooli nostettiin esille yhtenä keinona tasapainon löytämisessä kestävän kehityksen ulottuvuuksien välille, niin että jatkuvan talouskasvun tarve samalla kyseenalaistettaisiin.

Jos me mennään sen peruskaavan mukaan, että kaiken pitäisi tuottaa aina voittoa, ja se voitontavoittelu, tai se että me saadaan voittoa jostain, se olisi sitä kestävä, sitä että kaikki kasvaa. Mutta kaikki ei voi kasvaa, vaan talous ei voi koko ajan kasvaa, meidän historia osoittaa sen. Ihmisten pitäisi oppia tulevaisuudessa, mun mielestä kestävästä kehityksestä on se, että ihminen oppii koulutuksen ja tämmöisen myötä ymmärtämään sitä tulevaisuutta niin, että me ymmärretään myös nimenomaan sitä, että meidän täytyy yrittää löytää semmoinen tasapaino (H1)

Jotta yllä kuvattu tasapaino voisi löytyä, tulisi koulutuksen toisaalta muuttua niin, että ihmiset oppisivat tiedostamaan vääristyneen suhteensa juuri talouskasvun tavoitteluun liittyen (ks.

Värri 2019, 12–15). Kestävän kehityksen saavuttaminen näyttää kuitenkin tämänhetkisessä maailmantilanteessa todella epävarmalta (United Nations 2023), elleimme saa radikaalisti muutettua toimintaamme (Folke ym. 2021). Se voi tehdä kestävän tulevaisuuden hahmottamisesta myös hankalaa, sillä miten kuvitella sellaista, mikä ei todennäköisesti tule toteutumaan. Onko kestävä tulevaisuus siis jopa utopian kaltainen tulevaisuus? Utopiateema nostettiin haastatteluissa esille keinona kestävän tulevaisuuden tavoittelussa, esimerkiksi niin, että siitä muotoiltaisiin toteuttamiskelpoinen visio:

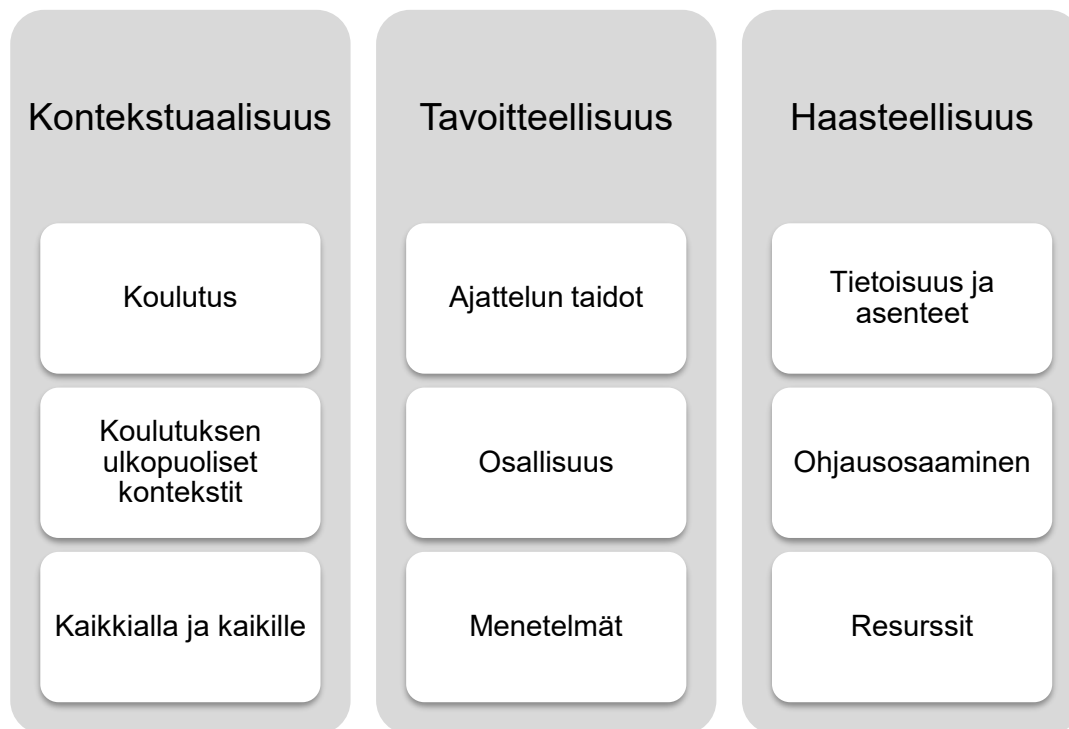
jos on vaan koko ajan niitä dystopioita, niin sitten se utopia tai semmoinen toivottu tulevaisuus tuntuu paljon kaukaisemmalta. Ehkä sitä madaltaa, sitä toiveikkuutta koko ajan, siksi pitäisi olla myös niitä utopioita ja niitä semmoisia hyviä visioita mitä kohti mennään. Kestävä tulevaisuus on mun mielestä just semmoinen hyvä visio, että se on semmoinen, mitä pitää tavoitella, että vaikka ei ihan kaikkea saavuttaisikaan, niin ainakin sitä kohti pitäis pyrkiä. -- utopia sitten taas on ehkä, se on vähän masentava termi tässä yhteydessä, koska yksi määritelmä on, että se ei ole saavutettavissa. Ehkä sanotaan mieluummin, että se olisi semmoinen visio. (H4)

Kestävä tulevaisuus tuli esille haastatteluissa erilaisina teemoina, jotka käsittivät pohdintoja niin tulevaisuuden rakentamisesta nykyhetkessä kuin tulevaisuudesta itsestään. Osassa haastateltavien näkemyksistä painottui etenkin ekologinen tai sosiaalinen teema, ja osassa näkemyksistä kestävää tulevaisuutta käsiteltiin holistisesta teemasta käsin. Toisaalta kestävä tulevaisuus voidaan nähdä täysin utooppisena tavoitteena. Kestävä tulevaisuus on hyvin moninainen aihe, eikä siitä ole olemassa yhtä yksittäistä, selkeää kuvausta. Se tarkoittaa jokaiselle eri asioita. Tästä huolimatta haastatteluaineistosta tuli esille samoja teemoja, joita kirjallisuudessaakin kestävästä kehityksestä ja kestävästä tulevaisuudesta mainitaan. Haastateltavien näkemykset kestävästä tulevaisuudesta johdattelevat seuraavan tutkimuskysymyksen tuloksiin, jotka käsittelevät tutkittavien näkemyksiä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta.

5.3 Näkemykset kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta

Toinen tutkimuskysymykseni koski tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta. Kuvailen tässä luvussa tuloksia fenomenografisesta analyysistä, jonka kulkua kuvasin tarkemmin luvussa 4.4. Analyysin tuloksena saadut kolme kuvauskategoriaa muodostavat rungon tulosten käsittelylle. Haastateltavien näkemysten mukaan kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen on a) kontekstuaalista, b) tavoitteellista ja c) haasteellista toimintaa. Kontekstuaalisuuden alle sijoittuvat merkityskategoriat Koulutus,

Koulutuksen ulkopuoliset kontekstit sekä Kaikkialle ja kaikille. Tavoitteellisuuden alle puolestaan sijoittuvat merkityskategoriat Ajattelun taidot, Osallisuus ja Menetelmät. Viimeisen kuvauskategorian, Haasteellisuuden alle sijoittuvat merkityskategoriat Tietoisuus ja asenteet, Ohjausosaaminen ja Resurssit. Nämä kuvauskategoriat merkityskategorioineen olen tiivistänyt alla olevaan kuvioon 4.

Kuvio 4. Kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen kuvauskategoriat merkityskategorioineen.

Ensimmäisen kuvauskategorian, ohjauksen kontekstuaalisuuden, osalta olen liittänyt tutkimusraportin loppuun esimerkin kategorioiden muodostamisesta (liite 3), jotta analyysini luotettavuutta on mahdollista arvioida myös sen kautta. Esittelen kaikki kuvauskategoriat sisältöineen seuraavissa alaluvuissa.

5.3.1 Ohjaamisen kontekstuaalisuus

Ensimmäinen kuvauskategoria koostuu ohjaamisen konteksteista, eli niistä ympäristöistä, joissa kestävään tulevaisuuteen ohjaamista tapahtuu. Kestävään tulevaisuuteen voidaan haastateltavien mukaan ohjata kolmessa eri kontekstissa: koulutuksessa, koulutuksen ulkopuolisissa konteksteissa sekä kokonaisvaltaisesti kaikkialla ja kaikille. Haastateltavien näkemyksissä painottui erityisesti koulutuksen merkitys kontekstina, minkä vuoksi muodostin siitä oman merkityskategoriansa ja muista koulutuksen ulkopuolisista konteksteista omansa.

Merkityskategoria ”Kaikkiialla ja kaikille” puolestaan sisältää kokonaisvaltaisesti kaikki mahdolliset ympäristöt ja kohderyhmät. Merkityskategorioissa on näin ollen pientä päällekkäisyyttä, vaikka ne merkityksiltään eroavat toisistaan selkeästi.

Ohjaus osana koulutusta

Haastateltavat näkivät koulutuksen olennaisena kontekstina kestävään tulevaisuuteen ohjaamisessa ja käsittelivät sitä useista näkökulmista. Koulutuksen kontekstissa kestävään tulevaisuuteen voidaan ohjata osana erilaisia koulutuksia, niiden kehittämisen kautta, osana eri oppiaineiden opetusta ja opinto-ohjauksessa. Näin ollen koulutuksessakin voi olla monia ohjaamisen paikkoja perinteisemmästä opinto-ohjauksesta lähtien ohjaavaan opettajuuteen sekä koko koulutuksen järjestämiseen ja kehittämiseen asti. Tällöin ohjaus kuuluu osaksi monien koulutuksen parissa toimivien ammattilaisten työtä.

Haastateltavat mielsivät koulutuksen yleisesti tärkeäksi paikaksi tarjota kestävään tulevaisuuteen ohjaamista joko erilaisten koulutusten näkökulmasta tai siten, että kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tulisi läpäistä koko koulutuskaarta.

kaikki miljoonat ihmiset jollakin tavalla osallistuu koulutukseen, sekä oppilaitoksissa, että vaikka yrityksissä tai kolmannen sektorin vapaan sivistystyön organisaatioissa, niin se pitäisi viedä kaikille tasoille. -- vähän leikkisästi, niin ehkä pakkoruotsin tilalle ehdottaisin tällaista tietynlaista pakko kestäväen tulevaisuuden oppimäärää kaikkiin opintoihin. Ja ei erillisenä, vaan niin että se pystyttäisiin integroimaan kaikkeen tekemiseen suuresti. Ja siinä ei pidä keskittyä vaan niihin kouluihin ja niihin oppilaitoksiin, ja siihen ikään kuin vaikka perusopetukseen, tutkinto-opetukseen, vaan nimenomaan, kun meillä yhä enemmän, kun maailma muuttuu koko ajan, niin siihen jatkuvaan oppimiseen, elinikäiseen oppimiseen siirtyy painopiste, niin sinne mukaan. Sen takia halusin tuoda myös nämä vapaan sivistystyön vaikutukset mainittuna esimerkiksi. Kesäyliopistoissa se tarjonta on ihan yhtä tärkeää, kun vaikka jossakin teknillisessä korkeakoulussa. Ja tietysti ihan lasten ja nuorten opetus luonnollisesti (H5)

Kun kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen on integroitu kaikkeen koulutukseen, sillä on suurempi mahdollisuus tavoittaa ihmisiä paremmin, kuin jos sitä tapahtuisi vain esimerkiksi peruskoulussa tai ympäristöaloilla. Tällainen kestävää tulevaisuutta tavoitteleva kasvatus- ja koulutusinstituutio, joka vastaisi maailmanlaajuisten kestävyysongelmien ratkaisemiseen, vaatisi kuitenkin paljon kehittämistä ja ajatusmallien muutosta (ks. Värrä 2019, 12), kuten myös eräs haastateltava toteaa:

ne ei välttämättä ole enää perinteisiä koulutusratkaisuja, vaan on ihan uudenlaisia mindsettejä ja ajattelutapoja siinä koulutuksen viitekehyksessä. Ja sitten tarvitaan

myöskin ihan uudenlaisia rakenteita ja prosessia koulumaailmaan, niin että ne aidot kestävän kehityksen tavoitteet pystyttäisiin saavuttamaan. Että se pitäisi ikään kuin läpäisyperiaatteella tuoda osaksi sitä kaikkea toimintaa, eikä ehkä niin erillisenä asiana tai sellaisena, niin kuin jossain kohtaa saattaa tuntua päälle liimatulta, jos ei saada tukea ja ymmärrystä siihen, mitä se oikeesti tarkoittaa siellä arjessa. Ja tarkoittaa sitä mun mielestä, että asiantuntijoiden, jotka on esimerkiksi koulutuksen kestävän kehityksen, niin entistä enemmän tämmöistä rajat ylittävää yhteistyötä. Pitäisi tehdä niin, että voitaisiin innovatiivisesti ideoida uudenlaisia lähestymistapoja (H8)

Uudenlaiset oppimisen tavat voisivat ulottua myös niihin, jotka eivät tällä hetkellä ole minkään koulutuksen piirissä, eli erityisesti työikäisiin aikuisiin, sillä myös heidän ohjaamisensa kohti kestävää tulevaisuutta on tärkeää. Uudenlaiset ratkaisut voisivat olla esimerkiksi jonkinlaisia työpaikoista riippumattomia osaamisportfolioita:

jos olis vaikka tulevaisuustutkintoja, tai jos olis osaamisportfolioita, jotka muodostuu jostakin vaikka näytöistä tai mistä hyvänsä -- miten tuetaan nyt tällä hetkellä työelämässä olevia ihmisiä, jos ei ne yritykset itse tarjoa sellasia koulutuksia, joissa joutuisi pohtimaan tai saisi pohtia. Että siihen tarvis sitten laajempaa ehkä yhteiskunnallista otetta. (H4)

Lisäksi tietyt kohdat koulutuspolun varrella nähtiin kriittisempinä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen kannalta, kuten nuorten ohjaaminen kohti tulevaisuutta. Osassa sitaateista painotettiin kontekstina yläkoulua, toista astetta tai korkeakoulua. Nuoruusikään kuuluu elämän suunnan miettiminen, jolloin myös kestävää tulevaisuutta voisi miettiä siinä ohessa. Tämä tulee esille seuraavasta sitaatista:

erityisesti lukiossa, koska silloinhan ne ajatteleekin, että mitä minusta tulee isona, ja mikä kiinnostaa, niin on pakko antaa heillekin ensin se tulevaisuususkko, että meillä on tulevaisuus -- vaikka on korona tai jotain vastaavaa, niin tulevaisuus on, ja sitten sekin, että siihen voi itse vaikuttaa, miltä se näyttää (H7)

Tämä on tärkeää myös siksi, ettei maailman tulevaisuuden ja oman tulevaisuuden välille muodostuisi valtavaa kuilua (ks. Ahvenharju 2022, 80). Toisaalta myös perinteinen opinto- ja ammatinvalinnan ohjaus voi olla sopiva konteksti näille pohdinnoille. Kestävän kehityksen yhdistäminen juuri uraohjaukseen on myös tutkimuksissa tavanomainen näkökulma (ks. esim. Carosin ym. 2022).

nuoret tekee päätöksiä oman tulevaisuutensa suhteen, jotenkin kestävää kehitystä, tai kestävää tulevaisuutta, että mitkä on heidän tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä, että miten he voisivat tehdä päätöksiä ja valintoja, ja jos on tehnyt jonkun valinnan, niin voiko sitä vielä peruuttaa ja mennä toista reittiä johonkin toiseen suuntaan (H10)

Henkilökohtaisissa keskusteluissa näkökulma kestävään tulevaisuuteen voi olla hyvinkin yksilöllinen. Silloin on tietysti mahdollista ottaa huomioon myös omaa elämää laajemman ympäristön tulevaisuus, kuten tulevaisuusohjauksessa pyritään tekemään (ks. Ahvenainen ym. 2015, 51), mutta tämän tutkimuksen haastatteluissa laajempaa näkökulmaa ei erityisen vahvasti erikseen painotettu muuta kuin yleisesti kestävästä tulevaisuutena.

Opinto-ohjauksen lisäksi kestävään tulevaisuuteen voisi koulutuksessa ohjata myös osana eri oppiaineiden opetusta. Tämä voi tapahtua suoraan esimerkiksi kestävästä kehityksen teemoina, mihin monet oppiaineet tarjoavat mahdollisuuksia.

maantiedossa, yhteiskuntaopissa, bilsassa, kyllähän siellä tätä taas sitten ilmastomuutosta, kestävästä kehitystä, näitä teemoja kyllä tulee esille. Joo, tulee jo nykyisin ja tulee jatkossa vielä enemmän, kun nämä uudet opetussuunnitelmat tästä lähtee pyörimään (H2)

Sen lisäksi, että kestävästä kehityksen teemoja otetaan mukaan opetukseen, kestävä tulevaisuus voi olla osana opetusta myös hienovaraisemmin esimerkiksi ajattelun taitojen kautta, ilman että nimenomaisesti opiskellaan kestävästä tulevaisuutta. Lisäksi haastateltavat toivat esille arvot, joita olisi mahdollista eri oppiaineiden kautta käsitellä. Tämä tuli esille haastateltavien vastauksissa esimerkiksi ”piilo-opetussuunnitelmana”, opetussuunnitelmien laaja-alaisten kokonaisuuksien näkökulmasta tai opetukseen sisäänrakennettuna arvomaailmana.

ei lähde tietyllä tavalla opiskelee sitä tulevaisuutta, vaan se on vaan osa jotain, ja ajatusmalliahan siinä tavallaan muutetaan -- Että sitten tavallaan ei tehdä niin kun ennen (H9)

koulutus voisi myös tukea sitä, että jos käytäisiin läpi sitä laajempaa kokonaisuutta, mistä päästään kyllä melkein sitten siihen, että sitten pitäisi olla semmoisia opetussuunnitelmia, mitkä ei olisikaan oppiainekohtaisia, vaan olisi enemmän sellaisia asiakokonaisuuksia tavallaan. (H3)

on kuitenkin semmoisia aiheita, missä sitä käydään läpi, mutta ei ehkä suoranaisesti sillä tavalla ohjata, muuta kun niissä arvoissa, arvojen kautta -- varmaan monessa muussakin oppiaineessa on semmoista jo olemassa, semmoista sisäänrakennettua arvomaailmaa, minkä kautta sitä hienovaraisesti ohjataan, yritetään ohjata nuoria johonkin tietylle suunnalle. Kerrottuna kanssa sillä tavalla, että mikä on maailmantilanne nyt ja millaiseksi se tulee menemään, jos ei jotakin juttuja tapahdu. Uskonnon, elämäntiedon tunneilla ihan varmaan käsitellään jotain tiettyjä aiheita paljonkin, mitkä liittyy tähän ja filosofiaa, psykologia, että kyllä sitä varmasti paljon on tälläkin hetkellä semmoisena erilaisena, mitä ei ehkä mielletä semmoiseksi ohjaamiseksi. (H10)

Koulutus nähtiin haastatteluissa tärkeänä kontekstina kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen kannalta. Kontekstiin sisältyvät yksittäisten koulutusten ja oppiaineiden sekä uraohjauksen

lisäksi yli ainerajojen tapahtuva opetus ja koko koulutuskaaren läpi tapahtuva ohjaaminen, eli konteksti on laaja ja moninainen. Toisaalta haastateltavat tunnistivat myös nykyisen koulutusjärjestelmän kokonaisvaltaisen kehittämisen tarpeen, jotta sen sisällä voitaisiin vielä vahvemmin ohjata kohti kestäväää tulevaisuutta.

Ohjausmahdollisuudet koulutuksen ulkopuolella

Koulutuksen lisäksi kestäväään tulevaisuuteen ohjaamista tapahtuu myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla sekä formaaleissa että informaaleissa yhteyksissä. Nämä koulutus kontekstin ulkopuoliset maininnat muodostavat yhdessä oman merkityskategoriansa, sillä ne ovat osittain limittäisiä, joten niitä on tarkoituksenmukaisinta tarkastella yhtenä kontekstina suhteessa koulutuksen kontekstiin.

Koulutus on aina osa yhteiskuntaa, joten myös koulutuksen ulkopuoliset kontekstit ovat mahdollisia paikkoja kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisessa. Esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan ”sitä täytyy myöskin median, ja sitä täytyy monen muun asian tuoda esille” (H9). Myös poliittinen päätöksenteko mainittiin ohjauksen kontekstina. Toisaalta kontekstit voivat olla informaaleja ympäristöjä ihmisen arkielämässä. Näin ollen esimerkiksi lasten ja nuorten elämässä oppimista tapahtuu myös muualla kuin koulussa, mikä tulisi ottaa kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisessa huomioon:

kyllähän opiskelijat ja oppilaat oppivat paljon enemmän koulun ulkopuolella, ja niinhän sen pitäisi ollakin, koska eihän koululla voi olla monopoli siitä, että se on se ainoa paikka missä oppii jotain uutta, vaan päinvastoin meidän pitäisi enemmän hyötyä siitä, mitä tapahtuu yhteiskunnassa ja mitä opiskelijat muutenkin tai nämä nuoret oppivat muualla ja ottavat mukaan (H7)

monella nuorella on merkityksellisiä ne muut informaaliset kontekstit, on ne sitten harrastuspuolelta, tulee valmentajia tai joku tällainen inspiroiva muu yhteisö tai porukka, niin se saattaa olla tosi merkityksellistä tällaisen kestävään tulevaisuuden ja oman urankin rakentamisen näkökulmasta. (H8)

Informaalimpien kontekstien lisäksi kestäväään tulevaisuuteen ohjaamista nähtiin tapahtuvan erilaisten organisaatioiden toiminnassa. Tällöin se voi olla esimerkiksi osa laajempaa kehitystyötä, jossa voi olla mukana ihmisiä monista erilaisista toimenkuvista ja monilta alueilta sekä organisaation sisältä että ulkopuolelta. Esimerkiksi henkilöstön tai liiketoiminnan kehittäminen, uuden liiketoiminnan aloittaminen tai paikallinen ennakointi voidaan nähdä kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisena. Tällainen kehitystyö hyödyttää parhaimmillaan monia tahoja: yksilöitä, organisaatioita ja ympäröivän yhteiskunnan tulevaisuutta.

on mukana erityyppisiä ihmisiä eri puolilta organisaatiota, eri ammateista, eri paikkakunnilta, eri liiketoiminta-alueilta ja muusta, niin ne saa toisiltaan tosi paljon, ja sitten siitä lopputuloksesta tulee semmoinen, että se hyödyttää toivottavasti myös aina yksilöitä, jotka on mukana sen kehitysprojektin tai suunnittelun tukena. -- hyvä kehitystyöhän on, ei sitä vaan, että firman sisällä keskenään tehdään, vaan sitä fiksut yritykset tekee myös yhdessä asiakkaitten kanssa. (H5)

mietitään uutta liiketoimintaa ja uusia yrittäjiä ja miten he saa, tällaiset kaikki startupit, tukea ja apua siihen, sen suuntaisen liiketoiminnan kehittämiseen, niin kyllä sielläkin tarvitaan sitä ohjausta sillä sektorilla, siis tarkoitan ihan viranomaisilla pitäisi olla ja jossain uusyrittäjäkeskuksissa (H2)

Myös järjestötoiminta mainittiin yhtenä mahdollisena ohjauksen kontekstina, sillä kestäväää tulevaisuutta tavoitellaan niissä usein jo osana organisaation perustoimintaa.

kaikki järjestötoiminta on tosi sellainen voimavara, mitä kaikki ei osaa ottaa välttämättä käyttöön. Että on valmiina tosi isoja organisaatioita -- rotaritoiminnassa, jossa toista miljoonaa ihmistä on jo valmiiksi, ketkä on sitoutuneet tekemään hyvää maailmalle, lopettamaan polion ja keskittyvät vaikka oman kaupungin hyvien asioiden edistämiseen, niin silloin ikään kuin tällaiset foorumithan on tosi hyviä olemaan mukana siinä ohjauksessa (H5)

Kehitystyön lisäksi kestävään tulevaisuuteen ohjaamista nähtiin tapahtuvan erilaisissa työkuvissa, kuten työnohjauksessa, esimiestoiminnassa, coachingissa tai mentoroinnissa. Toki tällöinkin on kyseessä kehittäminen, mutta se koskee enemmän yksilön asiantuntemuksen kehittymistä kuin esimerkiksi organisaation kehittymistä. Yhdessä aineistokatkelmassa ehdotettiin erilaisten työkuvien monipuolistuvan entisestään tulevaisuudessa:

mä luulen, että tulevaisuudessa vielä enemmänkin löytyy ihan erilaisia, varmaan tarvitaan vielä enemmän erilaista ohjaamista, ihmisten ohjaamista, koska meillä niin paljon tulee olemaan, tai on vaihtoehtoja ja kaikkea mahdollista. Mä siinä mielessä näen, että se keskustelu siitä tulee kasvamaan ja tarve kasvamaan erityyppisille, ja onks se sitten ohjaaja vai mentori, millä nimikkeellä ihmisiä sitten kutsutaankin siinä kohtaa tai jotain muuta vastaavaa, mutta kaiken näköistä. (H1)

Erilaiset koulutuksen ulkopuoliset kontekstit ovat moninaisia paikkoja, joissa kestävään tulevaisuuteen ohjaamista tapahtuu eri tavoin. Suoran henkilökohtaisen ohjaamisen lisäksi ohjausta tapahtuu esimerkiksi organisaatioiden kehitystyön kautta, mutta myös erilaisissa informaaleissa konteksteissa, kuten vapaa-ajan harrastuksissa ja toisaalta myös mediassa tai poliittisen päätöksenteon kautta. Vastaavasti myös tulevaisuusohjauksen viitekehyksessä ohjauksen kontekstit nähdään moninaisina, eikä vain koulutuksen tai uraohjauksen piiriin

rajautuvina (Turun yliopisto 2019; Tulevaisuusohjaus-sivusto 2024b). Tämä monipuolistaa kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen viitekehystä eikä jätä ohjaamisen vastuuta pelkästään sitä jo toteuttaville formaaleille tahoille, kuten koulutusorganisaatioille.

Ohjaus kaikkialle ulottuvana toimintana

Kolmas konteksti, jossa kestävään tulevaisuuteen ohjaamista tapahtuu, käsittää kokonaisvaltaisesti kaikki kontekstit, joissa ohjausta voisi toteuttaa ja kaikki ihmisryhmät, joiden parissa ohjausta voisi tehdä. Kahteen edelliseen merkityskategoriaan verrattuna tämä kategoria on kokonaisvaltaisempi ja siten osittain päällekkäinen suhteessa niihin. Osassa haastateltavien näkemyksistä oli esillä vain jompikumpi näkökulma, joko kaikkialla tai kaikille, kun taas osassa olivat esillä molemmat, mutta toinen näkökulmista painottui enemmän. Nämä näkökulmat ovat kuitenkin niin sidoksissa toisiinsa, että muodostin niistä yhteisen merkityskategorian.

Haastateltavien mukaan tulevaisuuteen ohjaamista voisi toteuttaa kaikkialla, niin työssä, opiskelussa, harrastuksissa kuin erilaisissa tapahtumissa – ”joka puolella ja aina jollakin tavalla (H10)”, jolloin oppimista tapahtuu jatkuvasti. Yhden näkökulman mukaan ohjausta ei tulisi nähdä erillisenä toimintana, vaan se ”kannattaa integroida siihen tekemiseen, että se ei ole erillisiä projekteja tai koulutusta tai osaamisen kehittämistä (H5)”. Kestävän tulevaisuuden tavoittelu ja siihen ohjaaminen pitäisi näin ollen olla osa arkipäivää, ettei niitä pidetä irrallisina asioina, jotka helposti unohtuvat arkipäivän valinnoista ja teoista:

tämä pitäisi saada mukaan ihan tavalliseen elämään, ettei siitä tehdä mitään isoja juttuja, vaan se on osa sitä, miten sä muutenkin toimit. Ja sen kautta pitäisi saada nämä esimerkit esille. Että yhtä hyvin, kun syö aamupalan aamulla, niin ajattelee että mitä mun pitäisi tehdä, tai mitä voin tehdä tai toimia tänään, jotta tämä maailma säilyy ja ne tavat elää, toimitaan niin että nekin ovat kestäviä (H7)

Kaikkialla tapahtuva ohjaus puoltaa myös sitä, että kestävään tulevaisuuteen voisivat ohjata myös ihmiset, jotka eivät ole ohjausalan ammattilaisia, tai toimi esimerkiksi pelkästään uraohjauksen tehtävissä.

missä vaan, vähän semmoinen ubiikki-ajattelu, kaikkiallistaminen, joka paikassa missä sä kohtaat ihmisiä, koska nyt kohtaamisen paikkoja tulee entistä enemmän, että ne ei ole enää semmoisia professiolähtöisiä -- vaan kuka tahansa, jolla on kyky arvostavasti suhtautua toiseen ihmiseen ja jolla on lähtökohtaisesti ihmiskäsitys kunnossa suhteessa toiseen tai suhteessa yhteiskuntaan, niin on valmis rakentamaan sitä kestävää, se ei tarvi muodollisia pätevyyskriteerejä enää, vaikka me ollaan hirveen kiinni niissä ja koulujärjestelmät ja tämän tyyppiset vaatii (H8)

Ohjauksen kontekstin laajentamista kaikkialle puoltaa myös se ajatus, että kokonaisuuden kannalta kaikkien sanoilla ja teoilla on merkitystä (ks. Lehtonen ym. 2019, 340). Ohjaamista tapahtuu, vaikka emme sitä kaikkialla ehkä edes tunnista. Sen lisäksi, että kaikki kontekstit ovat mahdollisia paikkoja kestäväan tulevaisuuteen ohjaamisen toteuttamiselle, sen tulisi kohdistua kaikkiin ihmisiin, ja kaikilla tulisi olla mahdollisuus saada sellaista ohjausta. Siinä tulisi olla myös jokin yhteinen tavoite kaikille, vaikka ohjausta toteutettaisiin eri tavalla eri ihmisten kanssa.

Kun mietitään omia kykyjä ja taitoja, ei ne ole nyt mitään rakettitiedettä edes sinänsä, että ne on sellaisia asioita, mitä jokainen tavallaan joutuu joka tapauksessa miettimään, tulevaisuuden ohjauksen näkökulmasta, niin se olisi hyvä että olisi kokonaisuus, jossa jokainen joutuisi miettimään näitä asioita. (H1)

voisi aloittaa niistä lapsista ja nuorista, mutta mitä se voisi tarkoittaa jo työelämässä oleville aikuisille tai erilaisille ryhmille. Vaikka mitä voisi olla kestävä tulevaisuus Suomeen tuleville pakolaisille tai hyvin erilaisille ryhmittymille, varmaan tarvis vähän erilaisia keinoja sitten taas ja menetelmiä. Kaikille jotenkin yhteinen tavoite sitä kohti kuitenkin. (H4)

Tässä merkityskategoriassa tarkasteltiin kestäväan tulevaisuuteen ohjaamista kokonaisvaltaisena, kaikkia koskevana konseptina, jota tulisi toteuttaa osana arkipäivää kaikissa mahdollisissa konteksteissa, myös niiden ihmisten toimesta, jotka eivät ole ohjausalan ammattilaisia. Toisaalta tällainen ohjauksen kontekstien ja kohderyhmien laajentaminen vaatisi myös tietoisuuden lisäämistä, eli ohjaajien kouluttamista (ks. Santaoja 2019, 90). Myös ohjattavien moninaisuus on otettava huomioon (Hooley ym. 2019, 9), sillä kulttuurit ja ihmisten elämäntilanteet ovat erilaisia, vaikka tavoite kestävästä tulevaisuudesta onkin yhteinen ja kaikille kuuluva.

Kokonaisuudessaan kestäväan tulevaisuuteen ohjaamisen kontekstit ovat moninaiset ja kattavat käytännössä kaikki mahdolliset kontekstit, vaikka koulutuksen osuus konteksteista painottui haastateltavien vastauksissa eniten. On ilahduttavaa, että erilaisia kestäväan tulevaisuuteen ohjaamisen paikkoja tunnustetaan eri konteksteista ja eri ihmisryhmien parista paljon, sillä se lisää myös konkreettisia ohjauksen toteutumisen mahdollisuuksia.

5.3.2 Ohjaamisen tavoitteellisuus

Toinen kuvauskategoria muodostui näkemyksistä, jotka koskevat kestäväan tulevaisuuteen ohjaamisen tavoitteellisuutta. Ohjauksen tavoitteet ovat erityisesti yksilöllisiä koskien ajattelun taitojen monipuolistamista ja osallisuuden lisäämistä, mutta joilla on yksilöiden

kautta vaikutusta myös yhteiskuntaan laajemmin. Lisäksi tavoitteellisuutta tarkasteltiin menetelmällisestä näkökulmasta erityisesti tulevaisuuden pohdinnan ja toiminnallisten menetelmien kautta.

Ohjaus ajattelun taitojen kehittäjänä

Yhdeksi merkityskategoriaksi muodostuivat ajattelun taidot, joiden kehittyminen on kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tavoitteena. Ne käsittävät sekä yleisesti ajattelun monipuolistumisen, että sen suuntautumisen kohti tulevaisuutta, joka puolestaan tarkoittaa sekä tulevaisuusajattelun taitojen kehittymistä yleisesti että erilaisten tulevaisuuden vaihtoehtojen tunnistamista. Nämä ovat myös tulevaisuusohjauksen viitekehyksessä kuvattuja ohjauksen tavoitteita (ks. esim. Ollila ym. 2022).

Yhden näkökulman mukaan kestävään tulevaisuuteen ohjaamisessa on kyse pohjimmiltaan ajattelun taitojen monipuolistamisesta, johon kuuluu toisaalta myös tiedon jakaminen vaihtoehtoista: ”ajattelun, tiedon lisääminen, ajattelun monipuolistaminen, erilaisten näkökulmien tarjoaminen, niin se on siinä sitten ihan ytimessä” (H2). Toisaalta omaa ajattelua voidaan harjoitella suuntaamaan entistä pidemmälle tulevaisuuteen: ”mietitään oikeesti sinne vähän pidemmälle tulevaisuuteen, että ei pelkästään sitä kaksi, viisi, kymmenen vuotta valmistumisesta, vaan mennään sinne kahdenkymmenen vuoden päähänkin” (H3). Tämä tavoite on keskeinen myös tulevaisuusohjauksen viitekehyksessä (ks. esim. Ollila ym. 2022).

Aikaperspektiivin laajentamisen lisäksi ohjauksen tulisi haastateltavien mukaan tukea tulevaisuuden vaihtoehtojen tunnistamista. Tämä näkemys tuli haastatteluissa esille useita kertoja eri näkökulmista käsiteltynä. Ohjauksen keinoin voitaisiin siis auttaa yksilöä kuvittelemaan erilaisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja ymmärtämään, miten omat tämän hetken valinnat vaikuttavat erilaisten tulevaisuuksien muotoutumiseen. Näin vastuu omasta tulevaisuudesta siirtyy yksilölle, eikä vaihtoehtoja sanella ulkoa päin. Yksilön tulevaisuuden vaihtoehdot liittyvät esimerkiksi ihan tavallisiin arjen valintoihin. Toisaalta etenkin arkisten vaihtoehtojen pohtimisessa olennaista on myös mielikuvituksen kehittäminen, ettemme juuttuisi vain totuttuihin tapoihin.

autettaisiin ihmisiä helpommin ymmärtää niitä arjen valintoja ja päätöksiä, että mitä ne tarkoittaa kestävään tulevaisuuden näkökulmasta. Ja se on tosi käytännön tasolla, mutta ehkä sen lisäksi sitten just olisi hyvä ohjauksen keinoin avartaa sitä näkymää, että minkälaisia erilaisia tulevaisuuksia voisi olla. (H4)

pitää kehittää tulevaisuuden kuvittelun taitoa -- Me voidaan elää joka päivä samantyyppisesti. Sen takia pitää kehittää mielikuvitusta, koska ilman sitä me toistetaan vain vanhoja stereotyyppioita. (H6)

Vaihtoehtojen laajentamisen ja mielikuvituksen kehittämisen lisäksi ohjauksessa on olennaista huomioida myös arvonäkökulmat, keskustella niistä ja harjoitella miettimään sitä, miten arvot vaikuttavat omassa elämässä:

yrityksen puhuu heille arvoista ja muistuttaa sitä, että he itsekin miettii myös sitä, että mitkä asiat on oikeesti tärkeitä, kun esimerkiksi miettii, että mihin he hakeutuisivat töihin, minkä tyyppisiin tehtäviin, kuinka kaukana kotoa olevalle työpaikalle (H3)

Oman elämän arvovalintojen lisäksi yksilöt tekevät valintoja aina osana laajempaa, yhteiskunnallista kontekstia, johon he samalla myös vaikuttavat. Haastatteluissa esitettiin näkökulmia yksilön omasta kestävästä tulevaisuudesta osana laajempaa kontekstia, johon esimerkiksi ihmisten välinen yhdenvertaisuus liittyy, mutta myös näkökulmia esimerkiksi jonkin organisaation kestävästä tulevaisuudesta, johon yksilö osaltaan vaikuttaa.

siinä puhutaan tästä meidän nyky-yhteiskunnasta ja sen muutoksesta tulevaisuuteen suhteutettuna, että miten se yhteiskunta muuttuu. -- se pitäisi sisällään nimenomaan sitä ajattelua siitä, että minkälaisia urapolkuja hänellä tulee olemaan, -- mitä se tulevaisuus tarkoittaa sille yksilölle, se korostuu siellä ja millä keinoilla hän pystyy ajattelemaan niitä tulevaisuudenkuviaan siellä. Ja tietysti sekin että, mä pidän nyt tärkeänä tätä yhteiskunnallista keskustelua siinä, että meidän pitää pyrkiä siihen yhdenvertaisuuteen. (H1)

pystyisit tunnistamaan, että mitä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia paitsi mun firmalla on tai mun julkisorganisaatiolla, niin myös mitä mulla itsellä on, että mitkä eri ilmiöt siihen voi vaikuttaa ja mitä eri asioita voi tapahtua ja jos vielä tämän lisäksi pystyy saavuttamaan sen, että ihmiset, ohjattavat saa sen uskon, että mun valinnoilla on vaikutusta ja kun mä itse päätän tehdä jotain, niin mä pystyn itse ohjaamaan mun omaa tulevaisuutta ja mun omaa työuraa ja mun omaa kohtaloa yksityishenkilönä (H5)

Yksilön oman tulevaisuuden linkittäminen osaksi laajempia konteksteja on myös tulevaisuusohjauksen viitekehityksessä mainittu tavoite (ks. esim. Ollila ym. 2022, 420). Näin ollen ajattelun taitojen kehittyminen voi auttaa yksilöä hahmottamaan omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan, sekä tukea myös yhteisen, kestävämmän tulevaisuuden saavuttamista.

Osallisuutta lisäävä ohjaus

Kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tavoitteena voi olla myös yksilön osallisuuden lisääminen. Osallisuuden merkityskategoria on pieni, sisältäen vain kaksi merkitysyksikköä,

mutta nämä näkökulmat eivät olleet luokiteltavissa mihinkään toiseen kategoriaan. Vaikka kategoria on pieni, sen merkitys on suuri: kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen on tarkoitus lisätä jokaisen yksilön osallisuutta haastavissakin elämäntilanteissa, mutta ennaltaehkäisevästi myös elämän siirtymävaiheissa. Näillä tavoitteilla nähdään olevan merkitystä sekä yksilön hyvinvoinnin että yhteiskunnallisesti kestävään tulevaisuuden kannalta.

lapsille ja nuorille, varsinkin jos on syrjäytyneitä nuoria vaikka tai syrjäytymisvaarassa olevia, tai muuten jotenkin, jotka eivät koe, että heillä on omaa paikkaa maailmassa tai vaihtoehtoja, niin heidän auttamisensa ohjauksen keinoin. Ja sitten jos se vielä johtaa tommoiseen mahtavaan kestävään tulevaisuuden suuntaan, niin aina parempi (H4)

miten me tulevaisuuden työelämän ja tulevaisuuden jatkuvan muutoksen rajapinnassa, niin miten me rakennetaan kestäviä ratkaisuja sinne, niin että ihmiset olisi myös kestäväällä pohjalla tulevaisuudessa, että se hyvinvointi olisi kestävämpää. Mun mielestä se on ihan ydinkysymys, että miten me rakennetaan semmoista eheyttä sinne, yksilön näkökulmaa, eikä niin että se on semmoista vaihtelevaa fiilistä ja tuntuu, että välillä aina kun sä tipahdat jostain lomautetuksi tai töissä tai sä opiskelet, sulla tulee vaiheita ja siirtymiä, eri vaiheissa, niin miten sä saisit entistä kestävämmälle pohjalle ikään kuin sen, kun yksilö ajattelee kuitenkin aika yksilölähtöisesti sitä omaa elämää ja omaa polkua, siis pyrkimys ikään kuin sellaiseen kestävyYTEEN, mutta nyt meidän ratkaisut ei kaikki tue sitä, vaan sä saat tipahtaa ja erilaisia ylhäältä alas tosi isojaikin vaihteluita saattaa tulla, niin mun mielestä on tosi tärkeää, miten me semmoista eheyttä rakennetaan, semmoista hallinnan tunnetta yksilöille siitä (H8)

Ohjauksen tulisi siis osallistaa kaikkia kestävään tulevaisuuden pohtimiseen ja rakentamiseen ja toisaalta pyrkiä tarjoamaan aitoja vaikuttamisen mahdollisuuksia erityisesti heille, joilla nämä mahdollisuudet ovat vähäiset. Merkityskategoria on tärkeä myös yksilöiden elämäntilanteiden moninaisuuden näkökulmasta, sillä yhteistä kestävää tulevaisuutta ei voi olla ilman jokaisen yksilön kestävää tulevaisuutta. Näitä näkökulmia painottavat myös Carosin ym. (2022, 660), joiden mukaan ohjaukseen tulisi integroida myös haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten sekä eriarvoisuuden näkökulmia. Heidän mukaansa yksilöiden ohjaaminen on riittämätöntä, joten samalla tulisi lisätä kaikkien tietoisuutta näistä asioista, jotta maailmaa voitaisiin muuttaa kestävämpään suuntaan. Toisaalta kyse on juuri rakenteiden muuttamisesta, johon ohjauksen itsessään tulisi pyrkiä vaikuttamaan.

Ohjauksen menetelmien tavoitteellisuus

Kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tavoitteellisuus voi liittyä myös erilaisten menetelmien käyttöön. Haastatteluaineistosta löytyviä menetelmällisiä lähestymistapoja olivat pohdintatehtävät, pelillistäminen ja tapahtumat.

Ohjattavien ajattelun kehittymistä voidaan tukea antamalla ohjaajille pohdittavaa, ja perinteisiä keinoja siinä ovat kysymysten esittäminen ja tehtävien antaminen. Myös tulevaisuusohjauksen opinnoissa käytettävästä työkirjasta (Ahvenainen ym. 2017) löytyvät tehtävät mainittiin ohjauksen menetelminä: ”työkirjassa oli niitä tehtäviä tai tämmöisiä, niin sen tyyppiset jutut sovellettuna johonkin tapaamiseen tai tämmöisiin” (H1). Pohdintatehtäviä voisivat ohjattavien lisäksi hyödyntää myös ohjaajat itse: ”voisi olla molemmille tehtäviä, ohjaajalle ja sitten tekijällekin jotain semmoisia tehdä, joko muuten vaan tai sitten netissä” (H9).

Pohdintatehtävien lisäksi haastateltavat nostivat esille pelillisyyden kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen keinona. Haastatteluissa mainittiin esimerkiksi tulevaisuusohjauksen viitekehuksesta tutut simulaatiopelit (ks. Ollila & Hujala 2022, 410–411), joissa on mahdollista kokeilla tulevaisuudessa elämistä ja erilaisten valintojen tekemistä. Pelillisyyttä mainittiin myös yleisesti keinona opetella jotain asiaa tai keinona irrottautua sen hetkisestä toiminnasta miettimään tulevaisuutta. Yhteistä näkemyksille on se, että peli toimii ikään kuin ohjaajana:

niitähän on niitä kaikennäköisiä simuloitipelejäkin ja muuta, että ehkä siitähän vois tehdä sitten jonkun sellaisen, että teet jotain tiettyjä valintoja ikään kuin arjessa, ja sitten katsot että minkälaiseen skenaarioon se veisi (H4)

otetaan vähän pelillisesti tai muuten tämmöisiä asioita, mitkä irroittaa sen ihmisen siitä työstä, että hän näkee sen, että miten tämä toimii, miten nämä tulevaisuuskuvat muodostuu tai minkälaisia asioita voi olla (H5)

Lisäksi tulevaisuuden pohdintaa voidaan tukea erilaisten tapahtumien järjestämisellä, kuten esimerkiksi tulevaisuuspäivän tai tulevaisuusleirin avulla. Tapahtumapäivät voivat auttaa irtautumaan arjesta ja ajattelemaan asioita uudella tavalla. Niissä pääsee myös konkreettisesti kokeilemaan erilaisia asioita, sillä kuten eräs haastateltava toteaa: ”Pitää osata kuvitella erilaisia tulevaisuuskuvia -- mutta toisaalta pitää osata tehdä.” (H6). Esimerkiksi tulevaisuusleiriin sisältyy monenlaisia toiminnallisia tehtäviä (ks. Heikkilä ym. 2018), ja tulevaisuuspäivä (ks. Tulevaisuuspäivä-sivusto 2024) puolestaan on valtakunnallinen vuosittainen tapahtuma, jonka voi toisaalta järjestää milloin tahansa muulloinkin. Vaikka tapahtumat ja teemapäivät ovat yhteisöllisiä, niissä voidaan kuitenkin samalla keskittyä yksilölliseen tulevaisuuden pohdintaan ja kokeiluun:

tulevaisuusleiriä tai muita tämän tyyppisiä juttuja työpaikoilla tehty, mun mielestäni ne on hyviä välineitä myös siinä henkilökohtaisessa tai yksilön ohjaamisessa, että mietitään niitä tulevaisuuksia (H1)

tekemällähän oppii, niin sen takia onkin aika tärkeä, jos se on joku teemapäivä tai kurssi, niin pitäisi päästä ihan miettimään ja tekemään, piirtämään jotain, niin silloin muistat, mitä sä olet tehnyt (H7)

Pohdintatehtävien, pelillisten menetelmien sekä tapahtumien avulla ohjattava pääsevät itse harjoittelemaan tulevaisuuden pohtimista ja tekemistä. Lisäksi haastatteluissa tuli esille yhtenä menetelmänä tiedottaminen, eli ”kampanjat, viestintä -- someviestintä” (H2), joiden avulla voidaan tavoittaa laajempiakin joukkoja yhtä aikaa. Viestintää voi ajatella myös ohjauksen kontekstina, jonka yhteydessä media myös mainittiin, mutta edeltävän sitaatin konteksti oli nimenomaisesti menetelmällinen. Niin ikään kirjallisuutta voi ajatella viestintänä:

esimerkiks just se Hiltusen Elinan -- Prinsessa ja leijona, siis siin halutaan kertoa, että prinsessatyötökin voi tehdä luonnontieteitä. -- semmoinen lastenkirja, jossa lähestytään lasten sanoilla ja termeillä sitä oletusten haastamista (H4)

Näin ollen menetelmät ovat riippuvaisia myös siitä, ketkä ovat ohjauksen kohderyhmänä. Menetelmiä tulisi toisaalta myös kehittää vastaamaan vielä joustavammiksi vastaamaan tulevaisuuden tarpeita, ja jokainen ohjaaja voisi koota niistä itselleen sopivan työkalupakin ohjaukseensa. Poikkitieteellinen yhteistyö nähdään kehitystyössä myös tärkeänä:

nehän jää yleensä vähän yksittäisiksi ratkaisuisi, jos on pelkkiä työkaluja, vaan ne pitäis yksilönäkökulmasta -- että sä pystyisit yksilönä rakentamaan semmoista vaikka työkalupakkia tai viitekehystä, semmoista kokonaisuutta niin, että sä saat niitä eri paikoissa sitten hyödyntää. -- Ja sitten myöskin niin, että ei olisi hirveän professionaalista tässäköön kohtaa, vaan semmoinen poikkitieteellinen yhteistyö, mä näkisin tosi arvokkaana (H8)

Haastatteluissa käsiteltiin useampia erilaisia menetelmiä, joita voisi käyttää välineinä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisessa. Kaksi muuta merkityskategoriaa, jotka käsitelivät osallisuuden lisäämistä ja ajattelun taitojen kehittämistä, eroavat tästä merkityskategoriasta siten, että niissä keskityttiin tavoitteisiin, kun taas tässä merkityskategoriassa tavoitteellisiin menetelmiin. Näin ne kuuluvat kuitenkin saman kuvauskategorian alle, joka kuvaa toiminnan tavoitteellisuutta.

5.3.3 Ohjaamisen haasteellisuus

Haastateltavat hahmottivat kestävään tulevaisuuteen ohjaamista myös siihen liittyvien haasteiden kautta. Ohjaamista haastavat esimerkiksi yleisen tietoisuuden puuttuminen tällaista ohjausta koskien ja asenteellinen suhtautuminen siihen niin laajemman ympäristön kuin ohjattavien osalta. Ohjauksen aiheet voivat myös syystä tai toisesta mennä ohjattavilta ohi.

Toisaalta ohjaajan osaaminen itsessään voi olla puutteellista tai ohjaukseen ei ole riittävästi ajallisia resursseja tarjolla.

Puuttuva tietoisuus ja asenteet ohjauksen esteenä

Haastatteluissa esiintyi näkemyksiä siitä, kuinka tulevaisuusohjausta tai -ajattelua kohtaan voi olla vahvojakin asenteita ja välinpitämättömyyttä, jolloin sitä ei haluta priorisoida. Toisaalta myös tietoisuuden puuttuminen voi olla syynä, ettei tulevaisuusajattelua osata yhdistää ohjaukseen ja nähdä sen laajempaa merkitystä. Tulevaisuutta painottava ohjaustapa ei välttämättä kuulu kenenkään vastuualueeseen, eikä yhteistyötä tehdä riittävästi eri toimijoiden välillä, jolloin lähestymistapa jää vajaaksi. Toisaalta jo ihan totuttujen rutiinien muuttaminen voidaan kokea haasteellisena.

tietoisuus on vielä ehkä liian matalalla, mutta sitten kun se tietoisuus laajenee ja se saavutetaan, niin tosi monet suhtautuu hirveen myönteisesti ja lähtee mukaan. Mutta haaste on ehkä tässä ajassa se, että miten se tietoisuus saataisiin kaikkein parhaalla tavalla mukaan. Sen takia itsekkin tästä asiasta puhun riippumatta siitä, että haluaako muut kuunnella vai ei, varmuuden vuoksi. (H5)

olisi hirveen paljon kehittämisen varaa ja yhteistyömahdollisuuksien tiivistämistä, että kenenkään ei tarvi osata kaikkea, mutta sitten pitäisi osata hyödyntää just sitä, että sä ehkä osaisit kertoa tästä näkökulmasta ja ottaa mukaan siihen sun omaan juttuun, että ei meidän tarvi olla jokaisen asian osaajia (H2)

se ei oo semmoista konkreettisesti käsin kosketeltavaa tai nähtävissä ihan konkreettisesti välttämättä niin helposti, niin se tuottaa sen ongelman, että jossain paikoissa tämmöistä vastaan on tietynlaisia asenneilmapiirejä. Se ehkä koetaan resursseissa hukkaan heitetyksi ajaksi (H1)

Lisäksi haastatteluissa tuli esille näkemyksiä siitä, että ohjauksen sisältö voi mennä syystä tai toisesta ohi, eikä ohjattava vastaanota asiaa. Monien ihmisten voi jo lähtökohtaisesti olla vaikeaa ajatella tulevaisuutta: ”Ihmisillä se näkyvyys tulevaisuudesta on kovin lyhyt” (H9).

Lisäksi kestävän tulevaisuuden teemoja saatetaan käsitellä ikään kuin piiloisesti, sisäänrakennettuna esimerkiksi opetussuunnitelmaan, eivätkä ohjattavat huomaa sitä. Aiheen käsittely voi osua myös sellaiseen hetkeen, jolloin ohjattava ei ole kiinnostunut siitä. Toisaalta jos tietoa tulee monesta eri suunnasta, kokonaiskuvan luominen pienistä palasista voi olla vaikeaa:

kokonaiskuvan luominen, siinä kohtaa on sen yksilön itsensä harteilla, eli hän voi saada tiedon murusia tavallaan, ja vähän eri aspektista, pikkasen eri asiaan liittyen, mutta miten hän luo sen oman kokonaiskuvansa (H3)

Siitä huolimatta kestävää tulevaisuutta tulisi pitää ihan normaalina aiheena nostamatta sitä jalustalle, etteivät ihmiset kyllästyisi siihen:

tämä on tavallaan uusi juttu, ainakin se tuodaan usein esille sillä tavalla, vaikka sen pitäisi olla ihan normaali juttu, että se kuuluu arkeen ja näin pitäisi miettiä, mutta usein jos nostetaan tietty juttu esille, jos se olisi jotain uutta, niin usein se menee överiksi, että siitä puhutaan liikaa, niin sitten ihmiset eivät jaksaa kuunnella (H7)

Kansainvälistyvässä maailmassa myös esimerkiksi kielitaito ja kulttuuritausta voivat luoda ohjaukseen haastetta: ”maahanmuuttajat, siellä voi tulla ihan oikeesti kielen kanssa haastetta, ja myöskin kulttuuritausta” (H9). Haastateltavien mukaan myös ohjattavien nuori ikä voi vaikuttaa siihen, että esimerkiksi kriittinen ajattelu on haasteellista ja asiat otetaan helposti annettuina, eikä niitä pohdita lisää. Toisaalta jos asiat ja käsitteet eivät kosketa ohjattavan elämää, niitä voi olla siksi vaikeaa pohtia. Välttämättä myöskään ohjausalan ihmisillä ei ole yhteneväistä käsitystä käsitteistä, kuinka kestävä kehitys yhdistetään yksilölliseen ohjaukseen, mikä vaatisi lisää yhteistä keskustelua ja kehittämistä.

yrittää tehdä siitä kynnyksestä tosi matala, että millä tavalla saisi sitten ihmisiä ajattelemaan tulevaisuuksia. Ja sitten sitä kautta saa niitä koukkuun. Tuntuu, että siinä on ollut vähän sellainen kynnyks myös, että jos puhutaan tulevaisuudentutkimuksesta, niin siitä ei ole ehkä puhuttu tarpeeksi arkikielellä tai samalla kielellä, kun mitä ihmiset on tottuneet puhumaan, niin sitten se voi olla tosi vaikea lähestyä sitä. Mutta sitten, jos sen vie tavallaan siihen lähelle arkea ja helposti saataville jotenkin, niin sitten se on ihan erilaista (H4)

onko meillä kaikilla semmoista yhteistä ymmärrystä ja osaamista siitä että mitä me halutaan ja miten me ymmärretään kestäväällä tulevaisuudella, onko meillä käsitteitä ja viitekehyksiä, keskustella asioista, koska kaikki on vähän uutta ja koko tämmöinen tulevaisuusajattelu on uutta, koska sitten on perinteisesti ehkä tehty tämmöistä ennakointiajattelua yhteiskunnan tasolla vahvasti, mutta tulisi jokaisen arkeen tai organisaation tai näin, niin onko meillä yhteinen ymmärrys ja näkyminen siitä -- välillä käsitteitä myöskin puuttuu, ehkä niiden käsitteiden puuttuminen myöskin, tai niiden ymmärtäminen, tai pitääkö meidän ymmärtää niitä. No ei ehkä välttämättä aina tarvi yhteistä ymmärrystä, jokaisella voi olla oma näkökulma, tulla hyviä ratkaisuja rakentamaan yhdessä, mutta jonkinlaisen sellaisen viitekehyksen ja ymmärryksen puute ehkä tällä hetkellä (H8)

Ihmisten houkuttelevuus mukaan tulevaisuuden pohtimiseen vaatisi siis erilaisia keinoja ja erilaista kommunikaatiota eri kohdejoukoissa, jotta tietoisuutta voitaisiin kasvattaa ja torjuvia asenteita muuttaa. Toisaalta myös kielteisten asenteiden ja tunteiden täytyy saada tulla näkyväksi, jotta niitä voidaan käsitellä (ks. Lehtonen ym. 2019, 352). Joka tapauksessa on demokraattisuuden kannalta tärkeää, että kaikki ihmiset voivat osallistua tulevaisuuden tekemiseen (ks. Mäkelä ym. 2022), minkä takia näitä haasteita on olennaista pohtia.

Puuttuvan ohjausosaamisen luomat haasteet

Kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen haasteet voivat liittyä myös ohjaajana toimimiseen, jonka olen tiivistänyt lyhyesti ohjausosaamiseksi. Haastateltavat käsittelivät näihin liittyviä haasteita ohjaajan omien ajatusmallien ja ohjaustaitojen näkökulmasta mutta myös ohjauskoulutuksen kehittämisen näkökulmasta.

Haastateltavien näkemysten mukaan omien ajatusmallien tiedostaminen ja niistä irtautuminen voi olla ohjauksessa haastavaa. Kestävä tulevaisuus kun voi tarkoittaa jokaiselle ohjattavalle eri asioita, eikä kenelläkään ihmisellä ole varmaa tietoa siitä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

kestävä tulevaisuus terminä, mun mielestä sen pitäisi tarkoittaa sitä hyvinvointia ihmisille ja planeetalle, mutta sitten taas, kun kulttuurit esimerkiksi on tosi erilaisia, niin mikä toiselle on hyvä tulevaisuus ei välttämättä ole ihan samanlainen sitten toiselle. Niin ainakin se, että olisi valmis haastaa niitä perusolettamuksia jo ennen kuin aloittaa ohjauksen kohti kestävä tulevaisuutta. Mietti, että kenen kestävä tulevaisuus tämä on -- Ja sitten, jos siellä on minkään näköistä tällaista, no tietysti aina on, ihmisillä on omat ajattelun vinoumat, mutta että olisi valmis tunnistaa ja haastaa niitä. (H4)

on varmaan äärimmäisen harvat ihmiset jotka pystyy tekemään sillä tavalla, että irtaantuu siitä omasta ajattelumallistaan ja sitten kertoo laajemminkin erilaisia näkökulmia ja antaa mahdollisuuden toisten itse pohtia itselleen semmoinen paras ajattelumalli (H10)

Lisäksi selkeä osaamisen puute voi haastaa ohjaamista, mikä nousi esille haastatteluista toistuvasti. Tulevaisuuden ajattelu voi esimerkiksi olla ohjaajalle täysin vierasta: ”he eivät tunne tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä, ja sen takia he pitävät näitä tosi vaikeina asioina” (H6). Aina ohjaustyötä tekevällä ei myöskään ole kattavaa ohjauksen koulutusta, vaan työtä tehdään oman kokemuksen pohjalta. Näistä näkökulmista voi seurata, ettei ohjaaja koe osaavansa tarpeeksi, ja yhden haastateltavan mukaan haasteena onkin erityisesti ”oma riittämättömyys” (H9). Joidenkin näkemysten mukaan ohjaajien osaaminen voi olla jopa todella vaihtelevaa ja puutteellista. Maailma muuttuu jatkuvasti, ja aiheesta kärryillä pysyminen vaatisi jatkuvaa tietojen päivittämistä ja myös tukea ohjaukseen. Toisaalta lisäkouluttautuminen voi olla liian hidasta ja työlästä.

aika harvat opettajat ymmärtää, mitä siellä [opetussuunnitelmassa] yritetään sanoa, koska heillä ei ole mitään ymmärrystä siitä, että mikä on se tulevaisuusajattelu tai sitten nämä laaja-alaiset osaamiset, niin sekin on ihan uusi tapa ajatella, niin jokaiselle pitäisi järjestää koulutusta (H7)

tosi isoja variaatiota siinä ohjausosaamisessa, että pitäisi olla nopeampaa se ohjausammattilaisen osaamisen päivittäminen siellä rajapinnassa, ettei tarvis

muodollisesti mennä jonnekin pedaopintoihin tai hakeutua koulutukseen jäädä työvapaalle, vaan se pitäisi saada se oppiminen sinne arkeen ja työssäoppimisen instrumentteja pitäisi rakentaa tosi nopeasti (H8)

Ohjauksessa haasteellista voi olla myös ohjattavien tulevaisuuskuvien mahdollinen synkkyys, niistä keskustelu ja sen arviointi, minkälaisiin tunnetiloihin ohjattavat jälkikäteen jäävät. Välttämättä näihin liittyvät haasteet eivät ole suoranaisia puutteita ohjaajan osaamisessa, mutta kuitenkin siihen liitettävissä.

helposti ne tulevaisuuskuvat myöskin nuorilla tällä hetkellä saattaa olla aika synkkiä, kun uutisointi on mitä on -- Niin sitä on kauhean vaikeaa opiskelijoilta välillä arvioida, että mihin fiiliksiin ne jää. Ja sitten, kun ne ei välttämättä ole kauhean innokkaita keskustelemaan kovin monella sanalla (H2)

Lisäksi haastateltavat nostivat esille haasteita etäohjaukseen liittyen. Haastattelut tehtiin korona-aikana vuonna 2020, jolloin erilaiset etätoteutukset olivat yleisiä. En tässä tutkimuksessa pureudu koronan vaikutuksiin, mutta pandemian myötä myös ohjausta on voitu toteuttaa enemmän etäyhteyksillä. Aineistossa kuvattiin etäohjaukseen liittyviä haasteita erityisesti nuorten kohdalla. Esimerkiksi ryhmäytyminen voi olla etänä hankalaa tai erilaiset menetelmät eivät taivukaan sähköiseen muotoon. Nonverbaalit eleet saattavat jäädä ohjaajalta huomaamatta ja hienotunteisuutta voi olla vaikea välittää verkon yli. Lisäksi, jos ohjattavan henkilökohtainen tilanne on vaikea, etäyhteys voi tuoda ohjaamiseen lisähaastetta.

osa siitä palautteesta, kun se on non-verbaalia, se on nyökkäyksiä, se on hymyjä, se on pieni naurahdus, että okei nyt osui ja upposi -- Niin sitten jos et sä saa sitä tietoa, niin hankaloittaa (H3)

Kyllä siinä oma haasteensa on, varsinkin sellaisten ihmisten kanssa, joilla muutenkin on vaikeuksia, niin vaikeaa (H2)

Tässä merkityskategoriassa kuvatut haasteet liittyivät ohjaajan osaamiseen ja sen kehittämiseen. Viimeisenä merkityskategoriana ovat vielä resurssit, jotka osaltaan asettavat rajoja hyvän ohjauksen toteuttamiselle.

Riittämättömät resurssit ohjauksen toteuttamisessa

Ohjaustyöhön suunnattujen resurssien puute liittyy enemmän ulkoisiin tekijöihin kahteen edelliseen merkityskategoriaan verrattuna. Jos ohjaustyötä ei priorisoida riittävästi, sille ei ole käytettävissä aikaa ollenkaan tai sitä on liian rajallisesti ohjauksen onnistumisen kannalta.

Haastateltavat nostivat esille esimerkiksi arjen kiireet, jotka voivat mennä tulevaisuusohjauksen edelle, jolloin sille ei löydy tilaa ihmisten kalentereista. Toisaalta

valmiit rakenteet voivat olla rajoittavia, kuten opinto-ohjaus peruskoulussa, eikä ohjausta yksinkertaisesti ehditä tehdä enempää tai mennä aiheisiin syvemmälle.

kiireiset asiat vähän pakkaa ohittamaan ne tärkeät asiat, niin se että ikään kuin riittäisi sitä sellaista resurssia ja kaistaa mieltä asioita ennen kaikkea vähän pitemmälle. Että monta kertaa ihmisten työ ja ehkä yksityiselämäkin voi olla tosi semmoista nykyhetkeen keskittyvää. Kyllä se, että hirveen monelle ihmiselle se, että oikeesti istutaan miettimään, että mitä kymmenen vuoden päästä on mahdollisia vaihtoehtoja, niin se on aika vierasta, ja harvan kalenterista löytyy niitä, että siksi mä puhun tästä integroinnista, että se semmoinen haaste priorisoida tai innostaa siihen asiaan, niin se on haastavaa (H5)

peruskoulussa aina tämä systeemi, että opo hoitaa kerran [viikossa] tuon muodollisen jutun, että jos se menee semmoiseen liukuhihna, vähän pakkopullaa, että se ei ole kestävä tavallaan sen ihmisenkään näkökulmasta (H8)

Ohjaukseen käytettävissä oleva aika voi olla lyhyt myös siitä syystä, ettei ohjaustyö ole päätoimista, mikä asettaa selvät rajat ohjaajan ajankäytölle. Toisaalta myös ohjaustapaamiset voivat olla kertaluonteisia, jolloin yksittäisiä henkilöitä ei tavata montaa kertaa.

ehtii hirveen vähän, se on ylipäätään semmoinen pintaraapaisu (H3)

ei ole päätoimista se ohjaustyö, niin sille pitää järjestää oma aika. Ja sitten toisaalta, jos sen pystyy siinä keskustelujen lomassakin, mutta että se ei ole niin systemaattista, kun ehkä sellaisella ihmisellä, joka tekee [ohjaustyötä] jatkuvasti (H4)

tämmöisiä kertajuttuja, että sillä tavalla sitä ei ehkä pysty semmoista tulevaisuutta, semmoiseen tietäntyyppiseen tulevaisuusohjaukseen ei pysty menemään, kun on se aikamääre (H10)

Lyhyessä ajassa on luonnollisesti vaikeampaa mennä aiheiden käsittelyssä syvemmälle tai keskustella esimerkiksi tunteita, joita tulevaisuuden pohtiminen herättää. Tämä haastaa myös ohjauksen vaikuttavuutta. Toisaalta ajan riittävyys koskee myös maapallon tilaa. Kestävän kehityksen tavoitteiden toteutuminen on jo nyt vakavasti uhattuna (United Nations 2023). Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä vaikeampaa riittävien muutosten tekeminen on:

koko ajan kello käy kuitenkin, että toivottavasti me pystytään riittävän suuriin muutoksiin kuitenkin sellaisessa kohtalaisessa ajassa -- että tapahtuuko se tarpeeks nopeesti ja onko ihmiset valmiita siihen muutokseen, esimerkiksi vaikka kuluttamisen vähentämiseen. (H2)

Tähän aineistositaattiin kiteytyy myös kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen tarpeellisuus. Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen ei tämän aineiston perusteella ole vielä riittävän resursoitua, että sitä pystyttäisiin tarpeeksi tekemään. Sen lisäksi myös ohjausosaamisessa voi

olla puutteita tai ohjaus ei yksinkertaisesti tavoita ohjattavia esimerkiksi puuttuvan tietoisuuden tai vähättelevän asennoitumisen vuoksi. Paljon on vielä tehtävää, jotta kestäväan tulevaisuuteen ohjaaminen vakiintuisi osaksi arkea ja yhteiskuntaa.

Yhteenvetona koko fenomenografisesta analyysistä voidaan sanoa, että haastateltavien näkemysten mukaan kestäväan tulevaisuuteen ohjaaminen on erilaisiin konteksteihin kiinnittyvää ja tavoitteellista, mutta haasteellista toimintaa. Seuraavassa luvussa käsitellen tarkemmin tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa tuloksista.

6 Yhteenveto ja pohdinta

6.1 Näkemykset kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin tulevaisuusohjauksen opiskelijoiden näkemyksiä kestävästä tulevaisuudesta ja siihen ohjaamisesta. Tutkimusaineisto koostui yhteensä 10 teemahaastattelusta, jotka toteutettiin syksyllä 2020. Kerätyn tutkimusaineiston avulla pyrittiin vastaamaan ensimmäiseksi siihen, minkälaisia näkemyksiä tulevaisuusohjauksen opiskelijoilla on kestävästä tulevaisuudesta. Tämän tutkimuskysymyksen osalta tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelemalla. Toiseksi haastatteluaineiston avulla pyrittiin vastaamaan siihen, minkälaisia näkemyksiä tulevaisuusohjauksen opiskelijoilla on kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta. Tämän tutkimuskysymyksen osalta analyysi tehtiin fenomenografiaa apuna käyttäen.

Teemoittelun tuloksena saadut näkemykset kestävästä tulevaisuudesta olivat moninaisia. Osassa näkemyksistä painottuivat yksittäisistä kestävä kehityksen ulottuvuuksista pääosin ekologinen ja sosiaalinen ulottuvuus, kun taas osa näkemyksistä oli kokonaisvaltaisempia, monia näkökulmia yhdisteleviä, joiden mukaan kestävä tulevaisuus on osa kaikkea. Kestävään tulevaisuuteen ohjaamista puolestaan käsiteltiin sen erilaisten kontekstien, toiminnan tavoitteellisuuden ja ohjaukseen liittyvien haasteiden kautta. Ohjaamista tapahtuu erityisesti koulutuksen kontekstissa, mutta myös koulutuksen ulkopuolella. Toisaalta sen tulisi haastateltavien mukaan ulottua kaikkiin konteksteihin ja ihmisiin. Ohjauksen avulla voidaan tukea ajattelun monipuolistumista ja tulevaisuuteen laajentumista sekä yksilön osallisuutta erilaisin menetelmällisin keinoin. Haasteita aineistossa kuvattiin paljon. Joko ohjaus ei jostain syystä tavoita ohjattavaa, ohjaajan osaamisessa on puutteita, resurssit eivät riitä tällaiseen ohjaukseen tai yleinen tietoisuus kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta on vielä liian vähäistä.

Näkemykset kestävästä tulevaisuudesta mukailivat hyvin kirjallisuudessakin esille tulevia kestävä kehityksen ulottuvuuksia. Tämä saattaa kertoa myös siitä, miten vakiintunut juuri kestävä kehityksen käsite on (ks. Purvis ym. 2019). Lisäksi haastateltavien vastaukset olivat osittain melko lyhyitä ja tiiviitä, mikä voi viitata tutkimusaiheen haasteellisuuteen. Osa haastateltavista totesi tämän haasteen ääneen haastattelujen aikana. Toisaalta osa haastateltavista oli hyvinkin sisällä aiheessa, minkä takia he pystyivät tiivistämään vastauksensa lyhyeksi tai puhumaan aiheesta pitkästi. Vastausten lyhyys tai variaatiot

haastateltavien asiantuntemuksessa eivät toisaalta välttämättä heikennä tutkimuksen tulosten laatua. Tulevaisuus on joka tapauksessa olemassa vain mielensisäisessä todellisuudessamme (Rubin 2004b), joten niin sanottua objektiivista tietoa aiheesta on mahdotonta saada. Pidän myös tärkeänä, että tutkimukseen osallistui sekä tulevaisuusajatteluun vasta tutustuvia henkilöitä ja toisaalta jo kokeneempia konkareita, sillä tulevaisuudentutkimukseen kuuluu myös demokraattisuuden ja yksilöiden toimijuuden vahvistamisen periaate (ks. Bell 1997, 93–95). Myös tulevaisuusohjauksessa tärkeä lähtökohta on tulevaisuuksien kuuluminen kaikille (Ollila ym. 2022, 418), mikä tuli esille haastateltavienkin vastauksista. Siksi tilan tekeminen tulevaisuuden pohtimiselle ja erilaisten näkemysten vuoropuhelulle on jo itsessään arvokasta.

Keskusteluissa nousi esille myös kestävä tulevaisuuden näkeminen jopa utooppisena. Vaikka tässä tutkimuksessa ei niinkään käsitelty kestävään tulevaisuuteen liittyviä tunteita tai sen toteutumisen todennäköisyyttä, aiemmissa tutkimuksissa (Rubin 2000, 18; Anguera & Santisteban 2016, 14; Kaboli & Tapio 2018, 41) on todettu, että ihminen voi herkästi nähdä oman tulevaisuutensa positiivisena, mutta maailman tulevaisuuden synkkänä. Voisiko olla, että ihmisten on myös siksi vaikeaa kuvata kestävää tulevaisuutta, mikäli se koetaan täysin mahdottomaksi saavuttaa? Kuten Lakkala (2017, 20) toteaa, utopioita voidaan kuitenkin käyttää myös välineenä nähdä muutoksen mahdollisuuksia nykyhetkessä. Ehkä utopioiden tai hyvien visioiden kuvittelu ja niiden hyödyntäminen vaatisi vain enemmän harjoittelua, jota toisaalta kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen voisi tarjota.

Monet haastateltavat lähestyivät kestävään tulevaisuuteen ohjaamista oman työnsä tai tulevaisuusohjauksen viitekehyksen kautta näiden ollessa tuttuja konteksteja haastateltaville. Koulutuksen asema kestävään tulevaisuuteen ohjaamisen kontekstina saattoi painottua osaksi siksi, että tutkittavista suurimmalla osalla oli jotain kosketuspintaa kasvatustieteen opintoihin, ja osa myös työskenteli koulutuksen parissa. Toisaalta koulutuksen merkitys on objektiivisestikin katsottuna merkittävä, sillä kaikille saavutettava laadukas koulutus on myös määritelty YK:n kestävä kehityksen tavoitteeksi (United Nations 2015). Toisaalta esimerkiksi Värriin (2019, 24–25) mukaan kasvatuksen ja koulutuksen tulisi muuttaa nykyistä teknologiseen maailmankuvaan perustuvaa sosialisatiota niin, että pystyisimme ratkaisemaan etenkin valtavat ekologiset ongelmamme. Haastatteluaineistosta tuli esille näkemys siitä, että kaiken koulutuksen tulisi kaikilla asteilla ottaa kestävä tulevaisuus vahvasti huomioon niin opetussuunnitelmatasolla kuin opetuksen sisällöissäkin. Haastateltavat käsittivät näin ollen myös opetuksen yhtenä ohjauksen kontekstina. Koska fenomenografiassa tutkitaan nimenomaan ihmisten käsityksiä todellisuudesta (ks. Marton 1981, 178), ei sillä ole

todellisuuden kannalta väliä, vaikka haastateltavat käsittelivät kestävän tulevaisuuden rakentamista, siihen kasvattamista ja ohjaamista osittain synonyymeina toisilleen. Tämä toisaalta herättää kysymyksen siitä, kuinka oleellista näitä on käsitteellisellä tasolla erottaa toisistaan käytännön toiminnassa, jonka päämäärä on kuitenkin sama, eli kestävä tulevaisuus.

Kestävään tulevaisuuteen ohjaamiseen liittyen esitettiin myös paljon haasteita. Tällaisen ohjaussuuntauksen merkitystä ei välttämättä tiedosteta, jolloin sitä ei myöskään priorisoida, eikä ohjaus kaikesta huolimatta ehkä tavoita ohjattavia. Vaikka ohjauksen tärkeys tiedostettaisiin, aikaa siihen saattaa olla riittämättömästi käytössä esimerkiksi kertaluontoisissa ohjaustapaamisissa. Kuten tutkimusraportin johdannossa toin esille, kestävä kehitys ei vielä ole vakiintunut ohjauksen kentälle (ks. Opetushallitus 2021), mutta kokonaisvaltaiset kestävyysaasteet luonnollisesti edellyttävät näiden näkökulmien integroimista myös ohjaukseen (Carosin ym. 2022). Toisaalta aihe on ollut pinnalla tuoreissakin tutkimuksissa, joihin tässä tutkimuksessa olen viitannut, joten tulevaisuus näyttää, lisääntykö tietoisuus ja murtuvatko vastakkaisetkin asenteet.

Valmiin viitekehyksen puuttuessa hyvä kysymys on myös se, millä nimellä kestävän kehityksen näkökulmia huomioivaa ohjausta oikeastaan tulisi nimittää. Onko se kestävään tulevaisuuteen ohjaamista, tulevaisuusohjausta vai jotain muuta ohjausta? Kestävä kehitys on paitsi vakiintunut käsite (ks. Purvis ym. 2019), myös vahvasti sidoksissa jatkuvan kasvun tavoitteeseen, jonka avulla kestävyysongelmia ei kuitenkaan ole tähän mennessä pystytty ratkaisemaan (Gwiazdon 2022, 251–252). Yritämmekö ratkaista asiaa toimimattomilla keinoilla, mikäli yhdistämme ohjaukseen ajatuksen kestävästä kehityksestä? Ohjauksen tulisi nimittäin kohdistua täysin uudenlaiseen tulevaisuuteen olemassa olevien rakenteiden, kuten nykyisen talousjärjestelmän sijasta (Pouyaud & Guichard 2018, 41; Guichard 2022b, 10). Meidän pitäisi siis osata kuvitella täysin erilainen maailma, jota kohti ohjata, mikä voi olla todella haastava tavoite. Ehkä olennaista tässäkin tapauksessa on ajan ja tilan tarjoaminen tällaiselle kuvittelulle ja keskustelulle, jotka voivat myös poikia uudenlaisia ratkaisumalleja. Näin tehtiin myös tämän tutkimuksen aineiston keruussa – vaikka haastattelun teemat olivat osalle haastateltavista osittain aika haastaviakin pohdinnan aiheita, kaikenlaiset käsitykset näistä aiheista olivat tutkimukseni kannalta tervetulleita.

Tämä tutkimus sijoittui suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kontekstiin, vaikka tutkittavat saivatkin itse määritellä, miten laajasti he kestävää tulevaisuutta ajattelevat. Kuitenkin kulttuurilla ja elintasolla lienee oma vaikutuksensa vastauksiin, eikä samankaltaisia vastauksia

välttämättä tulisi esimerkiksi maailman köyhimpien maiden ihmisiltä. Kestävän kehityksen yhdistäminen ohjaukseen voi olla jopa utopiaa ihmisille, joiden perustarpeetkaan eivät täyty, mutta toisaalta juuri siksi tällaista ohjausta on tärkeää kehittää ja vakiinnuttaa ympäri maailman (ks, Carosin ym. 2022, 646). Hyvin mielenkiintoista olisikin tutkia aihepiiriä eri kulttuureissa, niin ohjaajien kuin ohjattavien näkökulmasta. Ohjauskäytäntöjen tulisi niin ikään mahdollistaa kollektiivista kehittämistä ja työskentelyä (Carosin ym. 2022, 659), sillä ohjauksen tavoitteena on yhteinen hyvä. Näin ollen ajattelen myös, ettei tutkimuksissa kannata kysyä näkemyksiä vain tiettyjen alojen korkeasti koulutetuilta asiantuntijoilta, jotta tulokset olisivat edustavampia kollektiiviselta kannalta. Tästä syystä omassakaan tutkimuksessani en asettanut vaatimuksia osallistujien työnkuville tai koulutustaustalle. Halusin nimenomaan kartoittaa näkemyksiä kestävään tulevaisuuteen ohjaamisesta osana erilaisia konteksteja ja työnkuvia. Tässä mielestäni onnistuin, vaikka aineiston suuren heterogeenisyyden vuoksi kattavia analyysejä oli haastavampaa tehdä ja osa aineistosta jäikin käyttämättä. Toisaalta myös näiden haasteiden dokumentointi on arvokasta jatkotutkimuksen kannalta.

6.2 Tutkimusprosessin arviointi

Laadullinen tutkimus on aina subjektiivista, eikä sen avulla voi löytää objektiivista, yleistettävää totuutta. Avoin subjektiivisuus ja tulkinnan monipuolisuus ovat toisaalta laadullisen tutkimuksen rikkauksia. (Puusa & Julkunen 2021, 190–191.) Omassa tutkimuksessani tämä rikkaus perustuu erityisesti oman ymmärrykseni kasvuun haastavasta tutkimusaiheesta ja sen reflektoinnista. Vaikka tutkimusraporttiin voi olla vaikeaa vangita oman ymmärryksen ja valintojen prosessimaista kehitystä (Kiviniemi 2015, 85), on se kuitenkin tehnyt tutkimusraportistani syvemmän ja kattavamman. Arvioin tässä viimeisessä luvussa tutkimuksen aikana tekemiäni valintoja, niihin vaikuttaneita tekijöitä ja tutkimuksen rajoituksia sekä esitän ideoita jatkotutkimukseen.

Kun aloitin tutkimuksen tekoa syksyllä 2019, maailma eli vielä tietämättömänä tulevasta pandemiasta. Onnistuin tuolloin kuitenkin valitsemaan tutkimusaiheen, jonka merkitys vain syveni pandemian alun myötä. Tutkimuksen teon aikana yllättävimpiin käännteisiin kuuluivat poikkeusolojen julistaminen ja lähikontaktien välttäminen, jotka olivat ajankohtaisia juuri aineiston keruun aikana. Muuttunut maailmantilanne poiki ajatuksen kirjoitelma-aineiston keruusta, jonka myötä tutkittavat henkilöt saivat mahdollisuuden pohtia näkemyksiään kestävästä tulevaisuudesta jo ennen haastatteluja. Kirjoitelma-aineisto jäi kuitenkin melko

pieneksi ja heterogeeniseksi, enkä pystynyt vastaamaan sen avulla tutkimuskysymyksiini, mutta sen kerääminen kehitti myös omaa ymmärrystäni ja auttoi osuvampien haastattelukysymysten muotoilussa.

Haastatteluaineiston keruussa osittain strukturoitu teemahaastattelurunko osoittautui toimivaksi laajan tutkimusaiheen selvittelyyn. Toisaalta vapaamman struktuurin myötä tutkittavilta tuli kysyttyä hieman eri asioita, mikä saattoi tehdä analyysistä vaikeampaa näkemysten moninaisuuden takia. Aineiston heterogeenisyyden vuoksi en esimerkiksi pystynyt hyödyntämään tutkittavien nykyisiin ja tuleviin työkuviin liittyviä vastauksia, mistä syystä tutkimuskysymykset rajoutuivat kolmesta kahteen. Tämän käänteen vuoksi ”hukka-aineistoa” kertyi reilusti (ks. Kiviniemi 2015, 81), mutta toisaalta sekään ei ole mennyt hukkaan oman ymmärrykseni kehittymisen kannalta.

Toinen huomioitava seikka on tutkijan osallisuus tutkittavien näkemysten tuottamiseen haastattelussa. Tutkija voi esimerkiksi kannustavien kommenttien ja lisäkysymysten avulla vaikuttaa siihen, mitä asioita haastateltavat nostavat keskusteluun (Ruusuvoori & Tiittula 2017, 55–56). Haastatteluissa oli tämän suhteen variaatiota, sillä osa haastateltavista koki tutkimusaiheen haastavammaksi, kun taas osa haastateltavista kertoi näkemyksiään laajasti ilman lisäkysymyksiäkin. Olen litteroinut haastatteluaineistosta myös ne kohdat, joissa olen tukenut haastateltavaa näkemysten muodostamisessa, joten olen pystynyt arvioimaan myös sitä, mitkä näkemyksistä ovat pohjimmiltaan tutkittavien omia.

Haastatteluaineiston analyysi fenomenografian avulla osoittautui sopivaksi valinnaksi, sillä haastateltavien näkemykset laajasta tutkimusaiheesta sisälsivät monia erilaisia näkökulmia. Toisaalta Uljensin (1989, 33–35, 38) mukaan tällöin tulee pohtia tutkimuksen luotettavuuden osalta myös sitä, onko haastatteluissa keskusteltu samaan ilmiöön liittyvistä käsityksistä, vai saman ilmiön eri aspekteihin liittyvistä käsityksistä, jotka voidaan käsittää myös eri ilmiöinä. Mikäli tutkimuskysymystä rajattaisiin niin, että keskustelu koskisi käsityksiä vain saman ilmiön tietystä aspektista, saatettaisiin samalla rajata tutkittavien mahdollisuutta käsittää tutkimusaihetta monipuolisesti. Tämän takia laajempi kysymyksenasettelu voi olla hyväksyttävissä, jolloin ilmiötä voidaan käsittää myös sen erilaisista aspekteista käsin. Oman tutkimusaiheeni laajan rajauksen vuoksi olen päättänyt Uljensin (1989) kuvaamaan ratkaisuun hyväksyä erilaiset näkemykset ilmiön sisältämisestä erilaisista aspekteista laajasti. Toisaalta olisin myös voinut jakaa analyysini näiden eri aspektien mukaisesti kolmeen kuvauskategoriajärjestelmään ja tarkastellut tuloksiani kolmen eri tutkimuskysymyksen

näkökulmasta yhden sijasta, joten lähestymistavan muuttaminen olisi muuttanut lähinnä vain tulosten raportointitapaa.

Yllä kuvailtuihin tutkimuksen vaiheisiin on vaikuttanut etenkin aihevalintani, joka osoittautui varsin laajaksi ja haastavaksi. Laadullisen tutkimuksen teko onkin aina myös tekijänsä oppimisprosessi, jossa tutkijan tietoisuus tutkittavasta ilmiöstä täsmentyy matkan varrella. Niin ikään teoreettinen viitekehys, aineiston keruun ratkaisut, aineiston analysointi ja tutkimusraportin kirjoittaminen kehittyvät vuorovaikutteisesti limittäin, eikä tätä pidä pitää tutkimuksen puutteena. (Kiviniemi 2015, 74, 78–80, 84.) Omassa tutkimuksessani uskon tällaisen ei-lineaarisen lähestymistavan parantaneen tutkimuksen eri osien yhteensopivuutta (ks. Puusa & Julkunen 2021, 195). Toisaalta tutkimuksen ei-lineaarinen eteneminen ja oman tietämykseni prosessimainen kehittyminen ovat luoneet omat haasteensa tutkimuksen tekoon, sillä olin jo tehnyt käsitteellisiä ja menetelmällisiä ratkaisuja jo ennen kuin oma ymmärrykseni olisi mahdollistanut toisenlaisetkin ratkaisut. On myös huomioitava, että aineiston keruun jälkeisenä aikana maailmalla on ehtinyt tapahtua asioita ja kulunut aika on rikastuttanut myös omaa ymmärrystäni ja tulkintojani. Aineisto on siksi muistettava suhteuttaa myös omaan ajalliseen kontekstiinsa. Olen pyrkinyt huomioimaan tämän näkökohdan myös aineiston, tutkittavien ja tutkijan välisessä vuoropuhelussa (ks. Puusa & Julkunen 2021, 195–196).

Laajan aiheen valitseminen on väistämättä vaikuttanut myös tutkimuksen viitekehysten valintaan ja tutkimuksen tuloksiin. Kapeampi aiheen rajausta ja sitä kautta mahdollistuva käsitteiden tarkempi ja syvempi määrittely olisivat voineet tarjota syvempää tietoa rajatummasta ilmiöstä. Toisaalta kestävä kehitys tarkastellaan tutkimuksissa helposti vain yksittäisten ulottuvuuksien näkökulmista (Salonen 2010, 33) ja kestävään tulevaisuuteen ohjaamista puolestaan on tutkittu vasta suhteellisen vähän. Nämä näkökohdat puoltavat laajan tutkimusaiheen ja kartoittavan tutkimusotteen valintaa. Jonkinasteista käsitteellistä epämääräisyyttä on myös mahdollista pitää tutkimuksen voimavarana, kuten Strunz (2012, 118) ehdottaa. Jos tutkimusaihe ei vaadi tarkempaa käsittelyotetta, sopivassa suhteessa avonainen käsitteen määrittely voi edistää luovaa ongelmanratkaisua. Tämä on mahdollistanut myös omassa tutkimuksessani monenlaisten näkökulmien käytön (ks. Ives ym. 2020, 213–214). Koska tutkimukseni viitekehys on koottu luovasti erilaisista palasista, käsitteellinen moninaisuus on osin välttämätöntäkin. Tutkimuksen laadun varmistamiseksi olen pyrkinyt perustelemaan valintani läpinäkyvästi.

Koska kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisen viitekehys on vasta kehittymässä, tutkimusta tarvitaan lisää. Tämän tutkimuksen tulokset rohkaisevat jatkamaan aihepiirin kehittelyä tulevaisuusohjauksen viitekehysten kontekstissa. Koska tulevaisuusohjauksen menetelmien vaikuttavuutta on tutkittu vain vähän (Ollila ym. 2022, 423), eikä kestäväää kehitystä ole vielä konkreettisesti kirjattu auki tulevaisuusohjauksen ohjausmalleihin ja menetelmiin (J. Ollila, henkilökohtainen tiedonanto 25.11.2019), yksi tutkimusalue voisi olla tulevaisuusohjauksen menetelmien vaikuttavuuden tutkiminen ja jatkokehittäminen kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisen kontekstissa. Sitä mukaa kun kestäväää tulevaisuutta huomioivia menetelmiä voidaan ottaa ohjauksessa kokeiltavaksi, on samalla tärkeää kartoittaa ohjaajien ja ohjattavien näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta.

Kestävä tulevaisuudennäkymä tutkimuksen saralla voisi olla myös se, että kestäväää tulevaisuutta tutkittaisiin jonkin systeemisemmän käsitteen kautta, jolla ei olisi sidosta talouskasvun tavoitteeseen. Systemisempi ja avonaisemmin määritelty käsite voisi mahdollisesti auttaa luovempien näkökulmien löytämisessä (ks. Strunz 2012) vaikka se voi tehdä tutkimuksen teosta samalla paljon haastavampaa. Toisaalta kestävyysongelmia ei ole tähänkään asti saatu ratkaistua totutuilla tavoilla (ks. Gwiazdon 2022), joten erilaisten näkökulmien kokeileminen lienee paikallaan.

Tämän tutkimuksen tekeminen osoitti itselleni sen, että erityisesti tulevaisuuden pohtimisessa ja rakentamisessa tärkeää on rohkea uusien asioiden kokeileminen. Silloin voi oppia uudenlaisia näkökulmia ja kehittää ratkaisuja, joita ei entuudestaan ole olemassa. Tulevaisuus on avoin, joten se voi olla myös kestävä, jos opimme muuttamaan toimintaamme. Tärkeintä on aloittaa sen tavoittelu jostakin, tukea toisiamme siinä ja pitää yllä toiveikkuutta. Siksi tein tämän tutkimuksen juuri kestäväään tulevaisuuteen ohjaamisesta, ja toivon sen luovan toivoa ja inspiraatiota myös lukijalleen.

Lähteet

- Ahvenainen, M., Heikkilä, K., Jokinen, L., Miettinen, S., Ollila, J., Pietikäinen, N. & Vuorisalo, K. 2017. Tulevaisuus – paljon mahdollista! Tulevaisuusohjauksen työkirja. Versio 2.0. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Ahvenainen, M., Jokinen, L., Korento, K. & Ollila, J. 2015. Tulevaisuusoppiminen – jatkoa ajatellen. *Futura* 34 (2), 46–53.
- Ahvenainen, M., Korento, K., Ollila, J., Jokinen, L., Lehtinen, N. & Ahtinen, J. 2014. Tulevaisuus – paljon mahdollista. Tulevaisuusohjauksen ajatuksia ja tekoja. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus.
- Ahvenharju, S. 2022. Futures Consciousness as a human anticipatory capacity – definition and measurement. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja E, *Oeconomica*, 90.
- Ahvenharju, S., Minkkinen, M. & Lalot, F. 2018. The five dimensions of Futures Consciousness. *Futures* 104, 1–13.
- Anguera, C. & Santisteban, A. 2016. Images of the future: Perspectives of students from Barcelona. *Journal of Futures Studies* 21 (1), 1–18.
- Armstrong McKay, D. I., Staal, A., Abrams, J. F., Winkelmann, R., Sakschewski, B., Loriani, S., Fetzer, I., Cornell, S. E., Rockström, J. & Lenton, T. M. 2022. Exceeding 1.5°C global warming could trigger multiple climate tipping points. *Science* 377 (6611), 1–10.
- Baldwin N. 2014. Beyond green jobs: Assessing sustainability-enhancing career options. *Canadian Journal of Career Development* 13 (2), 4–16.
- Bell, W. 1997. Foundations of futures studies: Human science for a new era. Volume 1: History, purposes, and knowledge. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Bermejo, R., Arto, I. & Hoyos, D. 2010. Sustainable development in the Brundtland Report and its distortion: Implications for development economics and international cooperation. Käänt. R. Forstag. Teoksessa K. Unceta & A. Arrinda (toim.) *Development cooperation: facing the challenges of global change*. Reno: Center for Basque Studies, University of Nevada, Reno, 13–33.
- Borg, O. 2013. Tulevaisuudentutkimuksen tiedeidentiteetti ja suhde muihin tieteesiin. Teoksessa O. Kuusi, T. Bergman & H. Salminen (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia? 3., uudistettu painos*. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, 43–56.

- Carosin, E., Canzittu, D., Loisy, C., Pouyaud, J. & Rossier, J. 2022. Developing lifelong guidance and counselling prospective by addressing individual and collective experience of humanness, humanity and the world. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 22 (3), 643–665.
- Cedefop. 2023. Lifelong guidance. <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/lifelong-guidance> (Luettu 11.03.2024.)
- Chabay, I., Renn, O., van der Leeuw, S. & Droy, S. 2021. Transforming scholarship to co-create sustainable futures. *Global Sustainability* 4, 1–5.
- Clemente-Suárez, V. J., Rodriguez-Besteiro, S., Cabello-Eras, J. J., Bustamante-Sanchez, A., Navarro-Jiménez, E., Donoso-Gonzales, M., Beltrán-Velasco, A. I. & Tornero-Aguilera, J. F. 2022. Sustainable development goals in the COVID-19 pandemic: a narrative review. *Sustainability* 14 (13), 1–26.
- Council of the European Union. 2008. Council resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/educ/104236.pdf (Luettu 11.03.2024.)
- Folke, C., Polasky, S., Rockström, J., Galaz, V., Westley, F., Lamont, M., Scheffer, M., Österblom, H., Carpenter, S. R., Chapin III, F. S., Seto, K. C., Weber, E. U., Crona, B. I., Daily, G., C., Dasgupta, P., Gaffney, O., Gordon, L. J., Hoff, H., Levin, S. A., Lubchenco, J., Steffen, W. & Walker, B. H. 2021. Our future in the Anthropocene biosphere. *Ambio* 50 (4), 834–869.
- Foster, R., Salonen, A. O. & Keto, S. 2019. Kestävyystietoinen elämänorientaatio pedagogisena päämääränä. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.) *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia.* Tampere: Tampere University Press, 121–143.
- Giannetti, B. F., Fonseca, T., Agostinho, F., Santos, L. C. T. & Almeida, C. M. V. B. 2023. How has the sustainability of countries changed after COVID-19? Evidence from the pandemics' first year. *Science of the Total Environment* 855, 1–10.
- Giddings, B., Hopwood, B. & O'Brien, G. 2002. Environment, economy and society. Fitting them together into sustainable development. *Sustainable Development* 10 (4), 187–196.
- Guichard, J. 2022a. From career guidance to designing lives acting for fair and sustainable development. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 22 (3), 581–601.

- Guichard, J. 2022b. How to support the design of active lives that meet the challenges of the twenty-first century (economy, ecology and politics)? *Australian Journal of Career Development* 31 (1), 5–13.
- Gwiazdon, K. 2022. A crisis of identity: The UN Sustainable Development Goals within an unsustainable law and governance framework. Teoksessa K. Kish & S. Quilley (toim.) *Ecological limits of development. Living with the Sustainable Development Goals.* London & New York: Routledge, 251–267.
- Haapala, A. 2002. Mitä on tulevaisuuskasvatus? Teoksessa A. Haapala (toim.) *Tulevaisuuskasvatus.* Jyväskylä: PS-kustannus, 125–140.
- Hajar, A. 2021. Theoretical foundations of phenomenography: A critical review. *Higher Education Research & Development* 40 (7), 1421–1436.
- Halinen, I. & Järvinen, R. 2007. *Tulevaisuuskasvatus – passi tulevaisuuteen.* Helsinki: Opetushallitus.
- Heikkilä, K., Jokinen, L., Nevala, T. & Ollila, J. 2018. Tulevaisuusleirillä – havaintoja tulevaisuusleiri-menetelmän käytöstä. *Futura* 37 (3), 79–85.
- Heikkilä, K., Nevala, T., Ahokas, I., Hyttinen, L. & Ollila, J. 2017. Nuorten tulevaisuuskuvat 2067. Näkökulma suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi. *Tutu eJulkaisuja* 6/2017. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Heinonen, S., Kurki, S., Kuusi, O., Ruotsalainen, J., Salminen, H. & Viherä, M.-L. 2013. Tulevaisuudentutkimuksen käsitteitä. Teoksessa O. Kuusi, T. Bergman ja H. Salminen (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia? 3., uudistettu painos.* Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 321–334.
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, R. E., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C. & van Susteren, L. 2021. Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *Lancet Planet Health* 5 (12), e863–e873.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2006. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hooley, T., Sultana, R. G. & Thomsen, R. 2019. Representing problems, imagining solutions. *Emancipatory career guidance for the multitude.* Teoksessa T. Hooley, R. G. Sultana & R. Thomsen. (toim.) *Career guidance for emancipation. Reclaiming justice for the multitude.* New York & London: Routledge, 1–13.
- Huttunen, R., Kakkori, L. & Värri, V.-M. 2021. Ekokatastrofi ja kasvatuksen uusi imperatiivi. *Kasvatus* 52 (5), 484–496.

- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.
- Hämäläinen, A., Ippatti, A. & Raatikainen, E. 2019. Nuorten tulevaisuusohjaus – monta tietä tulevaan. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.
- IPCC. 2023. Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland.
- Irving, B. A. & Malik-Liévano, B. 2019. Ecojustice, equity and ethics: Challenges for educational and career guidance. *Revista Fuentes* 21 (2), 253–263.
- Ives, C. D., Freeth, R. & Fischer, J. 2020. Inside-out sustainability: The neglect of inner worlds. *Ambio* 49 (1), 208–217.
- Jokinen, L., Ollila, J. & Vuorisalo, K. 2015. Oman tulevaisuuden mahdollisuudet ja mahdottomuus. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 17 (4), 62–68.
- Kaboli, S. A., Tapio, P. 2018. How late-modern nomads imagine tomorrow? A causal layered analysis practice to explore the images of the future of young adults. *Futures* 96, 32–43.
- Karjalainen, J. 2022. Tulevaisuuksien tekeminen kuuluu kaikille. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022*. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 459–465.
- Kaul, S., Akbulut, B., Demaria, F. & Gerber, J.-F. 2022. Alternatives to sustainable development: What can we learn from the pluriverse in practice? *Sustainability Science* 17 (4), 1149–1158.
- Kettunen, J. & Tynjälä, P. 2018. Applying phenomenography in guidance and counselling research. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46 (1), 1–11.
- Kettunen, J. & Tynjälä, P. 2022. Bridging the gap between research and practice: using phenomenographic findings to develop training for career practitioners. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 22 (1), 247–262.
- Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.

- Kuusi, O. & Virmajoki, V. 2022. Tulevaisuuskenttätutkimuksen filosofiset perusteet. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 22–39.
- Kvale, S. 2007. *Doing interviews*. E-kirja. SAGE.
- Laine, M. 2019. Kohti kulttuurisesti kestävästä kasvatuksesta. Kulttuurisesti kestävästä kasvatuksesta määrittäminen ja siihen liittyvät tulevaisuuden tarpeet. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 65. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laininen, E. 2019. Transforming our worldview towards a sustainable future. Teoksessa J. W. Cook. (toim.) *Sustainability, human well-being, and the future of education*. Cham: Springer Nature, 161–200.
- Lakkala, K. 2017. Utopia yhteiskunnallisen mielikuvituksen metodologiana. *Futura* 36 (1), 14–21.
- Lampi, H. 2017. ”Aina liikkeessä”. Tulevaisuuskuvia suomalaisilla, tansanialaisilla, intialaisilla, ghanalaisilla ja isobritannialaisilla lapsilla ja nuorilla 2005–2015. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 11. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lehtonen, A., Salonen, A. O. & Cantell, H. 2019. Climate change education: A new approach for a world of wicked problems. Teoksessa J. W. Cook. (toim.) *Sustainability, human well-being, and the future of education*. Cham: Springer Nature, 339–374.
- Lombardo, T. 2016. Future consciousness: The path to purposeful evolution – an introduction. *World Future Review* 8 (3), 116–140.
- Lätti, R., Malho, M., Rowley, C. & Frilander, O. 2022. Skenaarioiden rakentaminen tulevaisuustaulukkomenetelmällä. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 313–336.
- Marton, F. 1981. Phenomenography – Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science* 10 (2), 177–200.
- Marton, F. & Booth, S. 1997. *Learning and awareness*. New York: Routledge.
- Masini, E. 1993. *Why Futures studies?* Lontoo: Grey Seal.
- Meadows, D., Randers, J. & Meadows, D. 2005. *Kasvun rajat. 30 vuotta myöhemmin*. Suom. K. Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus.

- Mykrä 2021. Peruskoulu ekologista kestävyttä edistämässä. Toiminnanteoreettinen tutkimus koulun monitasoisesta muutostaasteesta. Tampereen yliopiston väitöskirjat 384.
- Mäkelä, M., Karjalainen, J. & Parkkinen, M. 2022. Tulevaisuuskuvat: merkitykset, roolit ja käyttötavat tulevaisuudentutkimuksessa. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 297–312.
- Nhat Hanh, T. 2021. Zen and the art of saving the planet. London: Ebury Publishing.
- Nordic Network for Adult Learning. 2020. Nordic definition of career guidance for adults. <https://nvl.org/nyheder/nordic-definition-of-career-guidance-for-adults/> (Luettu 11.3.2024.)
- Nota, L., Soresi, S., Di Maggio, I., Santilli, S. & Ginevra, M. C. 2020. Sustainable development, career counselling and career education. Cham: Springer.
- Ollila, J. & Hujala, T. 2022. Tulevaisuustaidot ja tulevaisuusoppiminen. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 400–415.
- Ollila, J. Miettinen, S. & Jokinen, L. 2022. Tulevaisuusohjaus: välineitä tulevaisuusajattelun ja -taitojen kehittämiseen. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 416–426.
- Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 91.
- Opetushallitus. 2021. ”Suomesta voi tulla kestävä ohjauksen edelläkävijä”. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2021/suomesta-voi-tulla-kestavan-ohjauksen-edellakavija> (Luettu 11.3.2024.)
- Plant, P. 2015. Green Guidance: guidance for the future. *Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, 26 (1), 115–123.
- Plant, P. 2020. Paradigms under pressure: Green Guidance. *Nordic Journal of Transitions, Careers and Guidance*, 1 (1), 1–9.
- Pouyaud, J. & Guichard, J. 2018. A twenty-first century challenge: How to lead an active life whilst contributing to sustainable and equitable development. Teoksessa T. Hooley, R.

- G. Sultana & R. Thomsen. (toim.) Career guidance for social justice. Contesting neoliberalism. Volume 1 – context, theory and research, 31–45. New York: Routledge.
- Pulsford, L. 2019. Kindness in career development interventions. *Australian Journal of Career Development* 28 (1) 14–20.
- Purvis, P., Mao, Y. & Robinson, D. 2019. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science* 14 (3), 681–695.
- Puusa, A. & Julkunen, S. 2021. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus, 189–202.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2021. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa, P. Juuti & (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus, 75–85.
- Remes, P. & Rubin, A. (toim.) 1996. Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuusteema kouluopetuksessa. Helsinki: Opetushallitus.
- Rockström, J., Gupta, J., Qin, D., Lade, S. J., Abrams, J. F., Andersen, L. S., Armstrong McKay, D. I., Bai, X., Bala, G., Bunn, S. E., Ciobanu, D., DeClerck, F., Ebi, K., Gifford, L., Gordon, C., Hasan, S., Kanie, N., Lenton, T. M., Loriani, S., Liverman, D. M., Mohamed, A., Nakicenovic, N., Obura, D., Ospina, D., Prodani, K., Rammelt, C., Sakschewski, B., Scholtens, J., Stewart-Koster, B., Tharammal, T., van Vuuren, D., Verburg, P. H., Winkelmann, R., Zimm, C., Bennett, E. M., Bringezu, S., Broadgate, W., Green, P. A., Huang, L., Jacobson, L., Ndehedehe, C., Pedde, S., Rocha, J., Scheffer, M., Schulte-Uebbing, L., de Vries, W., Xiao, C., Xu, C., Xu, X., Zafra-Calvo, N. & Zhang, X. 2023. Safe and just Earth system boundaries. *Nature* 619 (7968), 102–111.
- Rouhinen, S. 2014. Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 88. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Rubin, A. 1995. Ote huomiseen. Tulevaisuustietoisuus opetuksessa. Tulevaisuussarja 5, Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Helsinki: Painatuskeskus.
- Rubin, A. 2000. Growing up in social transition in search of a late-modern identity. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, Humaniora, 234.
- Rubin, A. 2004a. Käsitteitä S-Ö. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
<https://tulevaisuus.fi/kasitteet/kasitteita-s-o/> (Luettu 11.3.2024.)

- Rubin, A. 2004b. Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
<https://tulevaisuus.fi/perusteet/tulevaisuudentutkimus-tiedonalana/> (Luettu 11.3.2024.)
- Rubin, A. 2013. Hidden, inconsistent, and influential: Images of the future in changing times. *Futures* 45, 38–44.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 46–83.
- Rydz-Żbikowska, A. 2022. Implementing sustainable development goals within the COVID-19 pandemic future challenges for the 2030 Agenda. *Comparative Economic Research, Central and Eastern Europe* 25 (4), 135–160.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2012. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Toinen vedos. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. 2023. Implementing the SDG stimulus. Sustainable development report 2023. Paris: SDSN, Dublin: Dublin University Press.
- Salonen, A. O. 2010. Kestävä kehitys globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena. *Tutkimuksia* 318. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos.
- Salonen, A. O. & Joutsenvirta, M. 2018. Vauraus ja sivistys yltäkyläisyyden ajan jälkeen. *Aikuiskasvatus* 38 (2), 84–101.
- Santaoja, M. 2019. Ohjauksesta eväitä korkeakouluopiskelijoiden ympäristöahdistukseen. *Yliopistopedagogiikka*, 26 (2), 87–92.
- Saukkonen, S. & Parkkinen, J. 2011. Should climate change impact the ethics of lifelong guidance? *Canadian Journal of Career Development*, 10 (1), 13–16.
- Soini, K. 2017. Kestävyytiede – kestävyystutkimuksen uusi paradigma? *Tieteessä tapahtuu* 35 (1), 37–42.
- Strunz, S. 2012. Is conceptual vagueness an asset? Arguments from philosophy of science applied to the concept of resilience. *Ecological Economics* 76, 112–118.
- Tulevaisuusohjaus-sivusto. 2024a. <https://tulevaisuusohjaus.fi/> (Luettu 11.3.2024.)

- Tulevaisuusohjaus-sivusto. 2024b. Mitä on tulevaisuusohjaus?
<https://tulevaisuusohjaus.fi/mita-on-tulevaisuusohjaus/> (Luettu 11.3.2024.)
- Tulevaisuusohjaus-sivusto. 2024c. Työkalut. <https://tulevaisuusohjaus.fi/tyokalut/> (Luettu 11.3.2024.)
- Tulevaisuuspäivä-sivusto. 2024. Mikä ihmeen Tulevaisuuspäivä?
<https://tulevaisuuspaiva.fi/info/> (Luettu 11.3.2024.)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turun yliopisto. 2019. Tulevaisuusohjauksen menetelmät ja työkalut -opintokokonaisuus käynnistyy lokakuussa 2019 avoimena yliopisto-opetuksena.
<https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/tulevaisuusohjauksen-menetelmat-ja-tyokalut-opintokokonaisuus-kaynnistyy> (Luettu 11.3.2024.)
- Turun yliopisto. 2024a. Opinto-opas 2018–2020. Tulevaisuusohjauksen menetelmät ja työkalut. Tietoa opinnoista. <https://opas.peppi.utu.fi/fi/ohjelma/13043?period=2018-2020> (Luettu 11.3.2024.)
- Turun yliopisto. 2024b. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/turun-kauppakorkeakoulu/tulevaisuuden-tutkimuskeskus> (Luettu 11.3.2024.)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Toinen, uudistettu painos. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.
- Uljens, M. 1989. Fenomenografi – forskning om uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.
- United Nations. 2015. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 70/1. Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. New York: United Nations.
- United Nations. 2023. The Sustainable Development Goals report. Special edition. New York: United Nations.
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286. Jyväskylän yliopisto.

- Valtioneuvoston kanslia. 2022. Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 -tiekartta. Suomen kestävän kehityksen toimikunta. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:9. Helsinki.
- Vehmas, H. 2015. Arvottomuudesta osallisuuteen. Opiskelijoiden käsitykset ohjaavan koulutuksen laadusta työllistymiseen tähtäävien palvelumallien kehittämisen pohjana. *Acta Universitatis Tamperensis* 2074. Tampereen yliopisto.
- Vogt, M. & Weber, C. 2019. Current challenges to the concept of sustainability. *Global Sustainability* 2, 1–6.
- Värri, V-M. 2019. Kasvatus ekokriisin aikakaudella. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Wamsler, C. 2018. Mind the gap: The role of mindfulness in adapting to increasing risk and climate change. *Sustainability Science* 13 (4), 1121–1135.
- Wamsler, C., Brossmann, J., Hendersson, H., Kristjansdottir, R., McDonald, C. & Scarampi, P. 2018. Mindfulness in sustainability science, practice, and teaching. *Sustainability Science* 13 (1), 143–162.
- Wilenius, M. 2022. Kuinka ajatella pitkälle ja leveälle? – Transformatiivisen tulevaisuudentutkimuksen idea, haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen. (toim.) *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 40–63.
- Woiwode, C., Schöpke, N., Bina, O., Veciana, S., Kunze, I., Parodi, O., Schweizer-Ries, P. & Wamsler, C. 2021. Inner transformation to sustainability as a deep leverage point: Fostering new avenues for change through dialogue and reflection. *Sustainability Science* 16 (3), 841–858.
- Wolff, L-A. 2011. *Nature and sustainability. An educational study with Rousseau and Foucault*. Väitöskirja. Vaasa: Åbo Akademi.
- XAMK. 2024. Ohjaus tulevaisuuden työhön. <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/ohjaus-tulevaisuuden-tyohon-the-student-s-counseling-for-the-work-of-the-future/> (Luettu 11.3.2024.)
- Yhteinen tulevaisuutemme. 1988. Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti. Suom. K. Anttonen. Helsinki: Ulkoasiainministeriö & Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö. 2023. Mitä on kestävä kehitys? <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys> (Luettu 11.3.2024.)
- Åkerlind, G. S. 2012. Variation and commonality in phenomenographic research methods. *Higher Education Research & Development*, 31 (1), 115–127.

Liitteet

Liite 1. Kirjoitustehtävän tehtävänanto

Tässä tehtävässä on tarkoitus pohtia kestävää tulevaisuutta. Kestävän tulevaisuuden käsitettä voidaan määritellä esimerkiksi kestävä kehityksen käsitteen pohjalta.

Arto O. Salonen (2010, 235) on väitöskirjassaan koonnut kestävä kehityksen viitekehyksen, jonka mukaan:

Kestävä kehitys on kehitystä, joka on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää pitkällä aikavälillä. Sille on ominaista kokonaisvaltainen edistyminen, missä huomioidaan yhtä aikaa niin paikallinen kuin maailmanlaajuinenkin ulottuvuus. Kestävä kehitys toteutuu vastuuta kantaen, ja sen päämääränä on monimuotoisen elämän kukoistaminen nyt ja aina.

Tässä tehtävässä kestävällä tulevaisuudella tarkoitetaan sellaista tulevaisuutta, jonka toteutuminen on kestävä kehityksen tavoitteena. Tällainen tulevaisuus olisi toivottu ja tavoittelemisen arvoinen.

Lähde: Salonen, A. 2010. Kestävä kehitys globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tehtävänanto:

Pohdi miten kestävä tulevaisuus voisi omasta mielestäsi näkyä oman työsi tai laajemmin muun elämän kontekstissa. Eli minkälaisia konkreettisia asioita, ajatuksia, ideoita, toimintatapoja ym. tulee mieleesi, kun pohdit kestävää tulevaisuutta oman nykyisen tai vaihtoehtoisesti tulevaisuuden työsi tai laajemmin muun elämän kontekstissa. Voit vapaasti valita tarkemman näkökulmasi ja käyttää konkreettisia esimerkkejä apuna kuvailussa.

Voit käyttää pohdinnassa tukena seuraavia apukysymyksiä:

- Konteksti: liittyykö pohdintasi omaan työhösi (ohjaus/opettaminen, ohjauksen/opetuksen suunnittelu, työyhteisön kehittäminen, strategiatyö) tai omaan elämäntapaasi (elämänfilosofia, oma toiminta, päätösten ja valintojen tekeminen) tai molempiin?
- Tarkastelutaso: kenen tulevaisuus on kyseessä (henkilökohtainen, yksilö, ryhmä, yhteisö, valtio, globaali)?

- Näkökulma: mikä/mitkä kestävä kehityksen ulottuvuudet painottuvat omassa ajattelussasi [esim. sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen tai PESTE (poliittinen, ympäristöllinen, sosiaalinen, teknologinen, taloudellinen)]?
- Aikajänne: mihin ajankohtaan tai aikavälille ajatuksesi sijoittuvat?

Voit myös kirjoittaa, minkälaisia ajatuksia ja tunteita tämän tehtävän pohdinta herättää.

Suorituksen pituus 1-2 liuskaa (A4). Palauta tehtävä word tai pdf-muodossa 15.5. mennessä.

Tämä tehtävä arvioidaan asteikolla HYL/HYV

Tämä tehtävä liittyy myös Anniina Salomäen kasvatustieteen pro gradu -tutkimukseen, johon osallistuminen on vapaaehtoista.

Liite 2. Haastattelukysymykset

Taustakysymykset:

- Mikä on koulutustaustasi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt opetus- tai ohjausalalla?
- Mitä teet työkseksi tällä hetkellä?
- Mitä työtehtäviisi kuuluu (lyhyesti)?
- Mikä sai sinut hakeutumaan tulevaisuusohjauksen opintojen pariin?
- Mitä odotuksia sinulla on ollut tulevaisuusohjauksen opintoihin liittyen?

Haastattelukysymykset:

Teema 1 – Ajatukset kestävään tulevaisuuteen liittyen:

- Mikä on oma suhteesi tulevaisuuteen ja sen ajatteluun? Miten se näkyy omassa elämässäsi?
- Miten itse ymmärrät kestäväen tulevaisuuden?
- Mitkä ovat mielestäsi omat mahdollisuutesi olla mukana rakentamassa kestävää tulevaisuutta?
- Mikä on mielestäsi yksilön vastuu kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa?
- Mikä rooli ja merkitys koulutuksella mielestäsi on kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa?
- Minkälaisia muutoksia yhteiskunnassa tulisi mielestäsi tapahtua, jotta olisimme liikkeellä kohti kestävää tulevaisuutta?

Teema 2 – Ohjauksen rooli kestäväen tulevaisuuden tavoittelussa:

- Mitä kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen mielestäsi tarkoittaa?
 - Kuka/mikä on ohjauksen kohteena?
 - Mitä tavoitteita sillä voisi olla?
 - Missä sitä voisi toteuttaa?
 - Millä keinoilla sitä voisi toteuttaa?
- Mitkä mielestäsi ovat ohjauksen mahdollisuudet vaikuttaa kestäväen tulevaisuuden saavuttamiseen?
- Mitä haasteita kestävään tulevaisuuteen ohjaamiseen mielestäsi liittyy?

Teema 3 – Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen omassa työssä:

- Miten kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen näkyy omassa työssäsi tai työyhteisössäsi?
- Mitä mahdollisuuksia ja keinoja työssäsi on ohjattavien tulevaisuusajatteluun ja -tietoisuuteen vaikuttamiseen?
- Minkälaisia taitoja tai valmiuksia kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen sinulta edellyttää?
- Miten omat ajatuksesi kestävästä tulevaisuudesta ja sen tavoittelusta vaikuttavat ohjaukseen?
- Minkälaisia haasteita tunnistat kestävään tulevaisuuteen ohjaamisessa?
- Minkälaisia onnistumisia on tullut vastaan?
- Miten koronaviruspandemia on vaikuttanut omassa työssäsi kestävään tulevaisuuteen ohjaamiseen?

Teema 4 – Kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen tulevaisuuden työssä:

- Minkälaisessa työssä tai töissä näet itsesi tulevaisuudessa?
 - Onko kyseessä nykyinen työsi/työtehtäväsi vai jotakin ihan muuta?
 - Millä aikavälillä?
- Miten kestävään tulevaisuuteen ohjaaminen voisi näkyä tulevaisuuden työssäsi?
- Mikä voisi mahdollistaa tällaisen tulevaisuudenkuvan toteutumista?
- Mikä voisi estää tällaisen tulevaisuudenkuvan toteutumista?

Lopuksi:

Tuleeko mieleesi vielä jotakin muuta, mitä haluaisit lisätä tai tarkentaa?

Liite 3. Esimerkki kuvauskategoriajärjestelmästä

Taulukko 1. Esimerkki ohjaamisen kontekstuaalisuus -kuvauskategorian muodostumisesta.

Kuvauskategoria	Merkityskategoria	Merkitysyksikkö	Esimerkkisitaatti
Ohjaamisen kontekstuaalisuus (59)	Koulutus (36)	Osana eri koulutuksia (10)	"erityisesti lukiossa, koska silloinhan ne ajatteleekin, että mitä minusta tulee isona, ja mikä kiinnostaa, niin on pakko antaa heillekin ensin se tulevaisuususkko, että meillä on tulevaisuus -- vaikka on korona tai jotain vastaavaa, niin tulevaisuus on, ja sitten sekin, että siihen voi itse vaikuttaa, miltä se näyttää" (H7)
		Osana kaikkia koulutuksia (9)	"lähdetään entistä enemmän viemään kestävästä kehitystä läpi meidän eri koulutusten, että jotain tavallaan löytyis vähän jokaisesta enemmän tai vähemmän. Jossain se on oleellinen osa" (H3)
		Koulutuksen kehittämisessä (3)	"tulevaisuusohjaus ja idea tulevaisuudesta on tärkeä asia, kun me halutaan kehittää koulutusmalleja" (H6)
		Opinto-ohjauksessa (4)	"opintojen ohjaaminen tai tällainen homma, silloinhan se olisi tavallaan sitä, siinä se korostuisi suoraan se tulevaisuuteen ohjaaminen. Jos mietitään työuria" (H1)
		Eri aineiden opetuksessa (5)	"maantiedossa, yhteiskuntaopissa, biologiassa, kyllähän siellä tätä taas sitten ilmastonmuutosta, kestävästä kehitystä, näitä teemoja kyllä tulee esille. Joo, tulee jo nykyisin ja tulee jatkossa vielä enemmän, kun nämä uudet opetus suunnitelmat tästä lähtee pyörimään" (H2)
		Kaikkien aineiden opetuksessa (5)	"jos se vaan ujutetaan kaikkiin oppiaineisiin ja kouluun" (H9)
	Koulutuksen ulkopuoliset kontekstit (13)	Informaalit kontekstit (4)	"tosi monella nuorella on merkityksellisiä ne muut informaalit kontekstit, on ne sitten harrastuspuolelta, tulee valmentajia tai joku tällainen inspiroiva muu yhteisö tai porukka, niin se saattaa olla tosi merkityksellistä tällaisen kestävästä tulevaisuuden ja oman uran rakentamisen näkökulmasta." (H8)
		Organisaatioiden toiminta ja kehitystyö (4)	"mietitään uutta liiketoimintaa ja uusia yrittäjiä ja miten he saa, tällaiset kaikki startupit, tukea ja apua siihen, sen suuntaisen liiketoiminnan kehittämiseen, niin kyllä sielläkin tarvitaan sitä ohjausta sillä sektorilla, siis tarkoitan ihan viranomaisilla pitäisi olla ja jossain uusyrittäjäkeskuksissa" (H2)
		Erilaiset työnkuvat (5)	"mä puhuin tästä coachingista ja mentoroinnista sulle, niin se on sellainen missä se näkyy koko ajan" (H5)

Kuvauskategoria	Merkityskategoria	Merkitysyksikkö	Esimerkkisitaatti
	Kaikki ja kaikille (10)	Kaikki ympäristöt (7)	”Hyvähän sitä olisi tehdä joka puolella ja aina jollakin tavalla” (H10)
		Kaikki kohderyhmät (3)	”voisi aloittaa niistä lapsista ja nuorista, mutta mitä se voisi tarkoittaa jo työelämässä oleville aikuisille tai erilaisille ryhmille. Vaikka mitä voisi olla kestävä tulevaisuus Suomeen tuleville pakolaisille tai hyvin erilaisille ryhmittymille, varmaan tarvis vähän erilaisia keinoja sitten taas ja menetelmiä. Kaikille jotenkin yhteinen tavoite sitä kohti kuitenkin.” (H4)